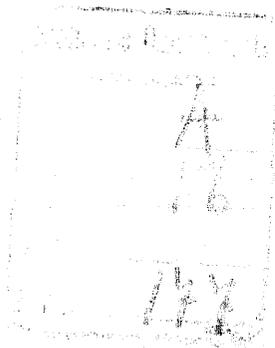

2 400 40 **Stalpa** MADE IN

11-177

M. Del collegio de La comp^a de Jesus Regi.

DEVITA R. 7607

FRANCISCI
BORGIAE

SOCIETATIS IESV PRAEPOSITI

Generalis ab Ignatio Tertij

Del Apotente del Profeta de Espirito
LIBRI QUATTUOR

A PETRO RIBADENEIRA

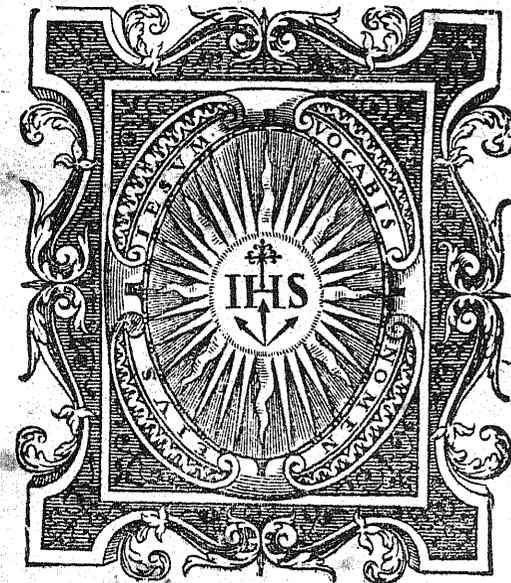
Presbytero eiusdem Societatis, Hispance conscripti.

Latinitate nunc donati, opera

ANDRAE SCHOTTI SOCIETATIS

EIVSDEM SACERDOTIS.

EX AVCTORITATE SVPERIORVM.

R O M A E,

Apud Aloyfium Zannettum. M. D. XCVI.

A D
ILLVSTRISSIMVM
CAROLVM BORGIAM
GANDIAE DVCEM,
LOMBAIAE MAR-
CHIONEM,
ET OLIVAE COMITEM.

And. Schottus, Societatis IESV Sacerdos.

ITAM FRANCISCI BOR-
GIAE proavi tui, CAROLE
Dux, qui Societatis nostrae tertius
ab Ignatio familiam duxit, Gan-
diae olim, Te hortante, Latine scri-
bere ingressus, Romae ad exitum
tandem adduxi, & in tuo nomine, duabus potissimum
de causis, apparere volui. Primum, Superiorum ius-
su, qui nec ipsi auctoritatem defugient, quod hanc qua-
lemcumque exstare voluerint grati animi testificatio-
nem erga gentem Borgiam: e qua FRANCISCVS
Societatem recens tunc ortam, accessione sua mirifice
illustravit. Deinde, quod in eam spem venerim, fore,
ut, cum magna sit in omnem partem ad bene, beateq.

viuendum *vis Exemplorum*, maiorem Tibi, Socijsque nostris fructum domestica Exempla sint allatura. Tibi quidem, quoad, ut in atrijs maiorum tuorum mutas imagines, & signa spectare soleas, hanc ipsam proavi tui spirantem paene, ac loquentem effigiem, ea Te animi alacritate accepturum confidam, qua me olim de Principis officio, e M. Tullij, Philosophorumq. libris quotidie differentem audire consueueras. Socijs vero nostris, haec ipsa Exempla non mediocre adferent emolumentum: quod ea Parentis optimi expressa Pietatis vestigia intuebuntur, quibus dum insistere volent, velle autem debent, minime degenerasse a maioribus videri poterunt. De me, illud affirmare liquet, lacrymas mihi identidem inter scribendum excussas: dum me tacitus ipse tanti viri exemplo castigo. Quin & ad alios, ut coniuges, ut nobiles viros, hinc manabit, cupio quidem certe, vtilitas: legendis enim nostris, obseruabunt rerum humanarum, honorumque despicientia, veram animi tranquillitatem, voluptatemque parari: quas artes veterum Philosophorum natio inuestigando quaesuit, sed quaesuit tantum; Christiana vero disciplina, atque Religio inuenit, ac possidet. His, & illa caussa accessit. Cum Ignatij Loiolae, & Francisci Xauerij, innocentissimorum virorum, res domi, forisque sancte gestas, Latine a tribus disertis Socijs scriptas viderem, meas esse partes duxi, licet euentu impari, pari tamen voluntate, atque conatu, quae de

FRANCISCI
vita, legendo Petri Ribadenei-
rae mo-

rae monumenta, sciscitandoque pridem didicissem, litterarum monumentis mandare: quod in ijs Edetanorum, Consentanorumque locis diu, multumque versatus essem, quibus ille, abdicatis iam honorum, bonorumque titulis, diuinae se se Philosophiae primum consecrarat, caelestiumque rerum meditationi, abdens se, penitus dederat. Latine vero scribendum duxi: quod cum Hispana lingua suis finibus contineatur, Latina ab omnibus prope gentibus legatur, intelligaturque: & res ab illo praeclare gestae, dignae plane sint, quae ab exteris quoque cognoscantur. Stylum vero dedita opera sic temperavi, ut pij, & Religiosi viri res gestas, Historiamque Ecclesiasticam scribi a me perpetuo meminissem: ad veritatis fidem, non ad pompam, ostentationemque ingenij: ut militares olim conciones solent: in quibus Sallustium, Liuiumq. Sex. Pompeius Trogus apud Iustinum reprehendit: vel denique funebres laudationes, quibus M. Tullius, idemque Liuius, factam esse Historiam mendosiore, merito queruntur. Sed hoc agamus: & a pueritia, de more, paullo altius ordiamur.

INDEX CAPITVM

QVAE LIBRO PRIMO.

D Enatalibus, & educatione. Cap. i.	pagina 1.
Adolescens patrio solo egreditur. Cap. ij.	4
In aulam Caesaris proficiscitur. Cap. iij.	7
Vxore ducta liberos sustulit. Cap. iij.	10
Exercitationes animi, & corporis. Cap. v.	11
Vita, & obitus Mariae Gabrielae. Cap. vi.	16
Isabellae Augustae mors. Cap. vij.	17
Gothalaniae Prorex a Caesare creatur. Cap. viij.	23
Orationis, & Poenitentiae in imperio studium. Cap. ix.	26
De frequenti Eucharistiae vsu consultus Ignatius. Cap. x.	29
Ioannis, Ducis Gandiae, mors. Cap. xi.	30
Obitus Leonorae uxoris. Cap. xij.	32
Gandiae Societatis IESV collegium, Academiamq. constituit. C. xij.	34
In nouo vitae genere suscipiendo Societatem delegit. Cap. xiv.	33
In Societatem ab Ignatio recipi cupit. Cap. xv.	37
Rem domesticam componit. Cap. xvi.	39
Romam anno saeculari sacro cogitat. Cap. xvij.	41
Romae comiter a Pontifice, & Ignatio accipitur. Cap. xvij.	43
Ad Caesarem de bonis abdicandis mittit: Cardinalatus honorem fugit. Cap. xix.	46
Pace Caesaris titulis sese abdicat. Cap. xx.	49
LIBRO SECVNDO.	
A bdicatis Fortunae bonis, quae gesserit. Cap. i.	51
Nauarrorum Regnum ingreditur. Cap. ij.	54
Ludouici Principis Lusitaniae, & FRANCISCI litterae. Cap. iij.	55
FRANCISCI exemplum complures secuti. Cap. iij.	59
Cardinaliū Collegio FRANCISCVM Iulius III. adscribere vult. C. v. 61	61
Ognato digressus, varijs in locis quae gesserit. Cap. vi.	64
In Lusitaniā proficiscitur. Cap. vij.	66
Pintiae in Regia quae gesserit, & concionandi ratio. Cap. viij.	70
Commisit FRANCISCO Hispaniarum, Indiarumque Societatis prouincia. Cap. ix.	72
Collegiorum Placentini, & Hispalensis origo. Cap. x.	74
Caesari Carolo initae Societatis rationem reddit. Cap. xi.	77
Septimantiae tirocinij domum instituit. Cap. xij.	81
Reginam litteris consolatus: in Lusitaniā proficiscitur. Cap. xij.	84
Caesaris obitus, & funebri FRANCISCI laudatio. Cap. xiv.	86

Quae

INDEX CAPITVM.

Quae in Hispania Societati aduersa acciderunt. Cap. xv.	87
Mittit Socios Catechistas in Asturum agros Hispaniae, & in Madaurum Africae. Cap. xvi.	88
In Lusitaniā reuersus, Prouincia obita, iustrat, fundatque Collegia. Cap. xvij.	14
Portuensis Collegij Societatis initia. Cap. xvij.	90
Romam a Pio Quarto Pontifice euocatus, proficiscitur. Cap. xix.	93
Bis Societatis Vicarius renunciatus. Cap. xx.	95

LIBRO TERTIO.

P raepositus Generalis Societatis renunciatur. Cap. i.	97
Rem Societatis publicam gerere coepit. Cap. ij.	100
Pij V. Pont. Max. ad Aethiopiae Patriarcham litterae. Cap. iij.	102
Cetera in Societatem Pontificis beneficia. Cap. iij.	104
Pestilentiae Romae grassante quae gesserit. Cap. v.	107
Primus Sociorum in Occidentis Indiam aduentus: nouem Socij in Florida insula necati. Cap. vi.	109
Socij Pirum Indiarū prouinciā, & nouā Hispaniam ingressi. C. vij.	113
Poloniae Rex Societatem Regno accipit: Collegium Pultouiae exstruitur. Cap. viij.	114
Varia item varijs in Prouincijs constructa Collegia. Cap. ix.	116
Socij vndequadragesima ab Haereticis interempti, in Brasiliam Indiae proficiscentes. Cap. x.	119
Duodecim rursus Socij ab Haereticis iugulati. Cap. xi.	125
Collegia Societatis passim aedificata. Cap. xij.	129
Summo se magistratu abdicare conatur FRANCISCVS. C. xij.	132
Profectio in Hispaniam, Galliaq. Pij V. Pont. iussu suscepta. C. xij.	135
In Lusitaniā, post in Galliam proficiscitur. Cap. xv.	140
Morbis FRANCISCI, & iter Romam versus. Cap. xvi.	142
FRANCISCI obitus. Cap. xvij.	144
Corporis forma, & mores. Cap. xvij.	146
De scriptis ab eo editis. Cap. xix.	147

LIBRO QVARTO.

A nimi demissio, atque modestia. Cap. i.	150
Paupertatis studium. Cap. ij.	157
Singularis Obedientiae documenta. Cap. iij.	159
Precandi frequens studium. Cap. iij.	163
De Poenitentiae effectis, siue victoria. Cap. v.	172
Affinium amorem quatenus restinexit. Cap. vi.	176
De pietate, morumque facilitate. Cap. vij.	181
De Prudentia eiusdem. Cap. viij.	185
De animi candore, ceterisque virtutibus. Cap. ix.	190

DE VITA

INDEX CAPITVM

QVÆ LIBRO PRIMO.

D e natalibus, & educatione. Cap. i.	pagina 1.
Adolescens patrio solo egreditur. Cap. ij.	4
In aulam Caesaris proficiscitur. Cap. iij.	7
Vxore ducta liberos sustulit. Cap. iiii.	10
Exercitationes animi, & corporis. Cap. v.	11
Vita, & obitus Mariae Gabrielae. Cap. vi.	16
Isabellae Augustae mors. Cap. vii.	17
Gothalaniae Prorex a Caesare creatur. Cap. viii.	23
Orationis, & Poenitentiae in imperio studium. Cap. ix.	26
De frequenti Eucharistiae vsu consultus Ignatius. Cap. x.	29
Ioannis, Ducis Gandiae, mors. Cap. xi.	39
Obitus Leonorae vxoris. Cap. xij.	32
Gandiae Societatis IESV collegium, Academiamq. constituit. C. xiiij.	34
In nouo vitae genere suscipiendo Societatem delegit. Cap. xiii.	33
In Societatem ab Ignatio recipi cupit. Cap. xv.	37
Rem domesticam componit. Cap. xvi.	39
Romam anno saeculari sacro cogitat. Cap. xvij.	41
Romae comiter a Pontifice, & Ignatio accipitur. Cap. xviii.	43
Ad Caesarem de bonis abdicandis mittit: Cardinalatus honorem fugit. Cap. xix.	46
Pace Caesaris iuulis sese abdicat. Cap. xx.	49
LIBRO SECVNDO.	
A bdicatis Fortunae bonis, quae gesserit. Cap. i.	51
Nauarrorum Regnum ingreditur. Cap. ij.	54
Ludouici Principis Lusitaniae, & FRANCISCI litterae. Cap. iij.	55
FRANCISCI exemplum complures secuti. Cap. iiii.	59
Cardinaliū Collegio FRANCISCVM Iulius III. adscribere vult. C. v.	61
Ognato digressus, varijs in locis quae gesserit. Cap. vi.	64
In Lusitaniam proficiscitur. Cap. vii.	66
Pintiae in Regia quae gesserit, & concionandi ratio. Cap. viii.	70
Commissa FRANCISCO Hispaniarum, Indiarumque Societatis prouincia. Cap. ix.	72
Collegiorum Placentini, & Hispalensis origo. Cap. x.	74
Caesari Carolo in itae Societatis rationem reddit. Cap. xi.	77
Septimantiae tirocinij domum instituit. Cap. xij.	81
Reginam litteris consolatus: in Lusitaniam proficiscitur. Cap. xiiij.	84
Caesaris obitus, & funebri FRANCISCI laudatio. Cap. xv.	86

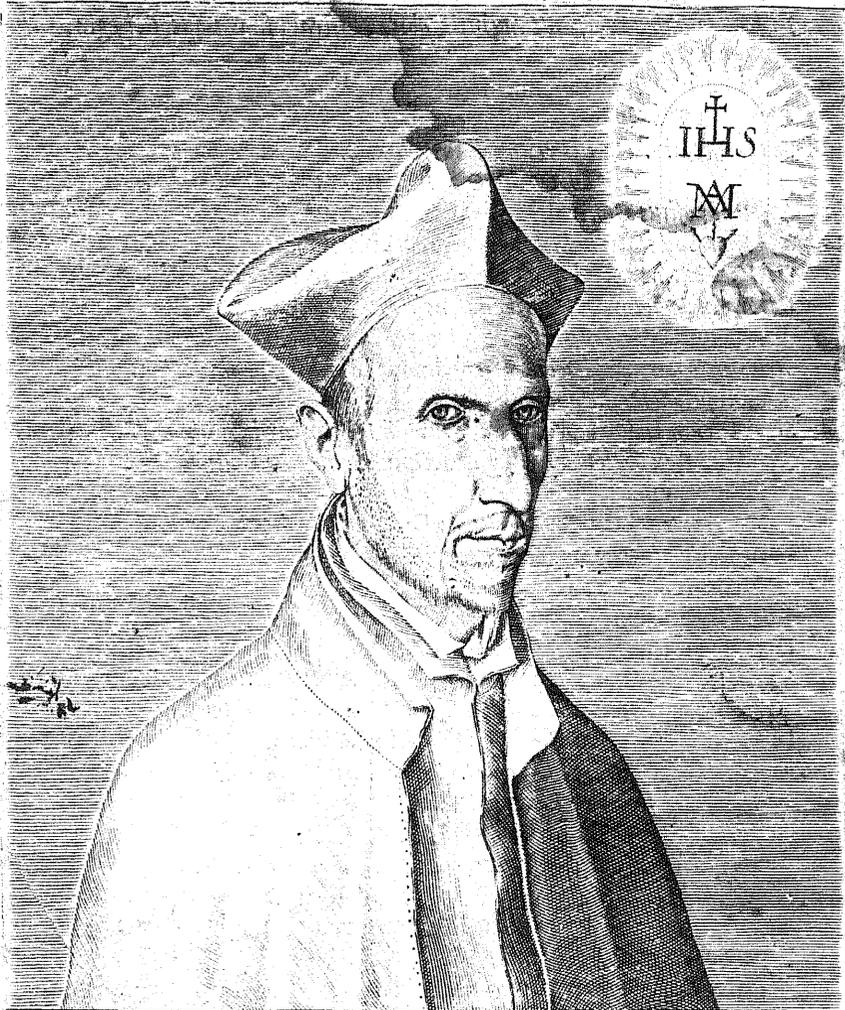
Quae

INDEX CAPITVM.

Quae in Hispania Societati aduersa acciderunt. Cap. xv.	87
Mittit Socios Catechistas in Asturum agros Hispaniae, & in Madaurum Africae. Cap. xvi.	88
In Lusitaniam reuersus, Prouincia obita, lustrat, fundatque Collegia. Cap. xvij.	14
Portuensis Collegij Societatis initia. Cap. xviii.	90
Romam a Pio Quarto Pontifice euocatus, proficiscitur. Cap. xix.	93
Bis Societatis Vicarius renunciatus. Cap. xx.	95
LIBRO TERTIO.	
P raepositus Generalis Societatis renunciatur. Cap. i.	97
Rem Societatis publicam gerere coepit. Cap. ij.	100
Pij V. Pont. Max. ad Aethiopiae Patriarcham litterae. Cap. iij.	102
Cetera in Societatem Pontificis beneficia. Cap. iiii.	104
Pestilenti lue Romae grassante quae gesserit. Cap. v.	107
Primus Sociorum in Occidentis Indiam aduentus: nouem Socij in Florida insula necati. Cap. vi.	109
Socij Pirum Indiarū prouincia, & nouā Hispaniam ingressi. C. vii.	113
Poloniae Rex Societatem Regno accipit: Collegium Pultouiae exstruitur. Cap. viii.	114
Varia item varijs in Prouincijs constructa Collegia. Cap. ix.	116
Socij vndequadragesima ab Haereticis interempti, in Brasiliam Indiae proficiscentes. Cap. x.	119
Duodecim rursus Socij ab Haereticis iugulati. Cap. xi.	125
Collegia Societatis passim aedificata. Cap. xij.	129
Summo se magistratu abdicare conatur FRANCISCVS. C. xiiij.	132
Profectio in Hispaniam, Galliaq. Pij V. Pont. iussu suscepta. C. xv.	135
In Lusitaniam, post in Galliam proficiscitur. Cap. xv.	140
Morbus FRANCISCI, & iter Romam versus. Cap. xvi.	142
FRANCISCI obitus. Cap. xvij.	144
Corporis forma, & mores. Cap. xviii.	146
De scriptis ab eo editis. Cap. xix.	147
LIBRO QVARTO.	
A nimi demissio, atque modestia. Cap. i.	150
Paupertatis studium. Cap. ij.	157
Singularis Obedientiae documenta. Cap. iij.	159
Precandi frequens studium. Cap. iiii.	163
De Poenitentiae effectis, sui que victoria. Cap. v.	172
Affinium amorem quatenus restinxerit. Cap. vi.	176
De pietate, morumque facilitate. Cap. vii.	181
De Prudentia eiusdem. Cap. viii.	185
De animi candore, ceterisque virtutibus. Cap. ix.	190

DE VITA

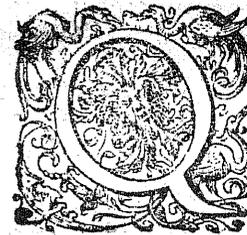
A TE QUID VOLVI SVPER TERRAM. *2° Jul LXXXII*

P. FRANCISCVS BORGIA, EX DVCE GANDIAE.
SOCIETATIS IESV PRAEPOSITVS GENERALIS TERTIVS.
Obyit pridie Kal. Octob. ann. MD. LXXXII. Aetatis Lxii.

ANDREAE SCHOTTI
SOCIETATIS IESV
DE VITA
FRANCISCI
BORGIAE
SOCIETATIS EIVSDEM
PRAEPOSITI GENERALIS
TERTII
LIBER PRIMVS.

De natalibus, & educatione.
CAP. I.

VI ILLUSTRIVM VIRORVM
res, domi, forisque gestas, littera-
rum monumentis consignarunt, ij
ferè maiorum stirpes à capite ar-
cessere solent. Equidem breuiter,
etsi felicitatem his non metiar,
FRANCISCI BORGIAE,
patre, auo, maioribus clarissimi, natales recensebo:
quando ad laudem permagni interesse existimant, domi
nobilem, virtutis via ad Pietatis culmen peruenisse;
contemptisque maiorum imaginibus, & honorum titu-
lis, CHRISTO sese crucifixo consecrassent.

Igitur FRANCISCVS BORGIA, Gan-
A dien-

2
 diensium Dux quartus, post Societatis IESV sacerdos, & Praepositus Generalis tertius, filius primogenitus Ioannis Borgiae Gandiensium Ducis tertij fuit. Natus matre Ioanna Aragonia, Alphonfi filia, eius qui Ferdinandi Regis Catholici filius exstitit: Idque Gandiae, quod in Consentanis tertio lapide a Sucronis fluminis ostio, nono verò Valentia situm est oppidum: ante diem V. Kal. Nouembris, qui dies Simoni, & Iudae Apostolis, anniuersario ritu sacer est: anno reparatae salutis
 1510. decimo supra millesimum, & quingentesimum: Iulio secundo Pontifice Maximo Ecclesiae Romanae clauum tenente, Imperij verò Maximiliano I. Caesare: cum apud Aragoniam Regnum obtineret Ferdinandus Rex, cui Catholici cognomen meritò tributū, FRANCISCI nostri proauus: qui Castellae etiam regna administrabat Ioanae filiae nomine, & Caroli nepotis: qui post & Hispaniarum Rex, & Imperator eius nominis quintus fuit. Borgia verò gens, Hispanas inter familias clara imprimis, & nobilis; ex qua meriti Principes prodierunt. Pontifices duo, Calixtus tertius, & Alexander Sextus: Cardinales, & Duces plurimi.

Mater grauida, cum vteri doloribus angeretur, & Religiosorum hominum preces, sacrificiaque adhibuit, & pauperibus multa eleemosynis elargita est, vt felicitem partum ederet: tum Beatum Franciscum, cui addita maximè, dum viueret, appellauit. Partui vicina eius cingulo ex Diuae Clarae coenobio oblato, feliciter enixa, & ex voto parens, FRANCISCI nomine partū honestauit. Hic iam summa cura, diligentiaque ab utroque parente educatus, primis statim fidei Christianae rudimentis imbutus, vna cum lacte ea virtutis semina imbibit, quae in omnem aetatem adhaeserunt. Cauerunt diligenter, ex Platonis praecepto, ne tenera aetas ineptis
 Lib. 2. de Reipub. nutricum fabulis inficeretur. Orationibus pro captu aetatis

tatis, Deum frequenter precabatur, flexis etiam genibus, vt à parentibus edoctus; libentius etiam sua sponte: quod indolis optimae, virtutisque argumentum visum est. Diuum Iacobum, vt Hispaniae tutelarem, inter ceteros colere; aras domi erigere, imaginibus Sanctorum placari, si vel, vt in tenera aetate excandesceret, vel lacrymas funderet. Erat & solemne familiae Borgiae vetere instituto, vt è Diuorum numero aliquem quotannis forte educeret. Seruabat religiosè hunc morem puer etiamnum FRANCISCVS: (quem etiam in Societatem induxit, simul atque familiam ducere coepit.) Diui nomen cui obuenerat, is profesto die, duos mendicos vicatim collectos alebat; festo verò, binis bini mares, feminis feminae, ad mensam ministrabant. Mores candidi, suaves, sine fastu, neque, vt in hac aetate plerumque, difficiles: sic fiebat, vt carus omnibus, quibus vteretur, acceptusque esset. Quintum vix iam aetatis annū attigerat, cum praeceptorum Ferdinando, Theologo insigni, visum est faciendum, vt prima Latinae linguae elementa perdisceret accurate, & scribere assuesceret. Morum item praefectus, vir nobilis, vt custos additus, qui aulicis moribus imbueret; salutandique comiter, & agendi officium doceret. Hi inter se, non contentione, inuidiaque dissentiebant, sed honesta potius, & ab Hesiodo laudata aemulatione, suum quisque munus sedulo obibat. Neutri perdifficilis ad formandam primam illam aetatem prouincia fuit, quod docile ingenium puer nactus esset, & obsequens, nec ad parendum peruicax. Decimum agebat annum, cum Verbi Dei praecones in templis libenter audiret: qui si forte, vt disertis homines, actione placuissent, eorum venuste gestus exprimebat, sententias memoriter recirabat. Audierat tum forte CHRISTI Saluatoris nostri cruciatus; quos parentum iussu ordine,

1520. supra quàm ab ea aetate expectari posset, adeo eleganter recitauit, vt non pueri, sed Spiritus Sancti vocem audisse se, qui aderant, affirmarent. Matrem decennio maior morte amisit, anno post natum Christum, millesimo quingentesimo vicesimo. Aegrotantis salutem DEO, si ita placitum esset, commendare, lacrymas fundere, obtestari. Ad haec in cubiculum sine arbitris secedere: flagellis in se ipse saeuire; sua ne sponte, an à pijs hominibus edoctus, non habeo dicere: Illud tantum, praecclare iam tum iecisse fundamenta, initiumque fecisse austerioris vitae. Matris obitum luxit, quo ad aetas illa patiebatur, & constanter tulit. Consilia, vitaeque praecepta piae matronae, ad extremum vsq; spiritum retinuit, religioseque seruauit.

Adolescens patrio solo egreditur.

CAP. I I.

1521.

Umultuatum ea tempestate in Hispania ciuili seditione, absente Carolo Rege, qui tum in Belgio, Gandavi Flandrorum versabatur. Plebs enim secessione arma aduersus Optimates induerat: quiritando libertatem inclamare, & ad pileum etiam seruitia vocare: quæsta à diuitiis, potentioribusque oppressam se, aegrè vitam tolerare, grauem seruitutem seruire. Tempore, vt fit, paruis è principijs orta seditio huc demum euaserat, vt i castris locatis signa conferrent, neq; à nobilium caede inflammatum vulgus temperaret. Non eius expers calamitatis (sæuitum enim in omnes maiorum gentium familias) Borgia gens. Iam enim Palmam inter, & Gan-

Gandiam patentibus campis coniurati cum Prorege, omniue adeo nobilitate manus conferere ausi, superiores euaserant: turbati, fugatique nobiles terga vertent, Gandia praedae cessit, direptaque confestim: vt i vix matrem Ioannes Dux, sororem, & filias, Virgines DEO ad Diuae Clarae consecratas, emittere potuerit. FRANCISCVS filius, fuga salutem admissio equo, inuenit: Dianium, qui quarto inde lapide portus est, delatus: Inde cum parente, & Prorege, nauigio in arcem rupi impositam venit: quae rupes a forma, Paeninsula ab incolis vocatur. Hinc Caesaraugustam eum parens deduxit: ipse tranquillatis rebus, caesis ad interuentionem, fugatisque a Segobrigensium Regulo rebellibus, domum tandem reuertit. FRANCISCVS in auunculi Ioannis Aragonij Archiepiscopi Caesaraugustani contubernio haesit. Is artibus, quas liberum scire aequum est adolescentem, Grammaticis, Musicis, & equestri disciplina ab optimis doctoribus imbuendum curauit. In his tamen FRANCISCVS pietatis studium minime negligendum duxit. Audierat tum, verni temporis ieiunijs, cum de rebus diuinis ad populum sermones haberi solent, familiae Dii Hieronymi disertum hominem, de vltimo Vniuersi iudicio vehementer, firmisque lateribus perorantem: iterumque de Christi passi cruciatibus. Flexerat nimirum adolescentis animum Dei verbum, ancipiti gladio acutius: illinc timor tribunalis illius seueri; vbi omnes sifsi nos oportet: hinc commiseratio dolorum in Cruce, sui redimendi gratia susceptorum. Quibus rebus adductus, fastidire praesentia, & iam tum de perfectioris vitae ratione, in aliqua piorum hominum familia transigenda, animo agitare: sed quia annis minor, neq; integra res ei, qui nodum sui iuris esset: illud saltem commodi accepit, vt res omnes prudentius, quoad aetas ferret,

ferret, ne transfuersum animum agerent, administra-
ret. Caesaraugusta in Vacientes, quam Baëzam incolae
appellant, officij gratia in viam se dedit, inuitatus à
lectissima femina Maria Luna; proauia, vxoré Henri-
ci Henriquez, qui Ferdinandi Regis Catholici patruus,
& Praetorio praefectus, magnus itē Legionensis mili-
tiae Magister erat. Huc etiam auia, Maria Henriquez,
illius filia, cum amita, sororibusque ciuili illa secessio-
ne, pedestri itinere fuga dilapsae peruenerant. Qua-
rum conspectu, etsi delectatus FRANCISCVS,
in morbum post tamen, itinerum fortè incommotis, inci-
didit. Sex ipsos menses lectulo affixus, iacuit. Mox
cum meliuscule haberet, ecce tibi terraemotus; pericu-
losus iuxta, & diurnus. Igitur quadraginta dies sub
dio, & pellibus, lectica vsus, egit; haec illi lectum, le-
ctumque, periculo declinando, praebebat. Sanus iam,
valensque, missus à parente Tordefillam (oppidum id
Turrim Syllanam sine auctore quidam vocant) ad Ca-
therinam, Principē Hispaniae, Ioannae Reginae filiam:
cui de more seruiens, operam adolescens nauauit, dum
Ioanni III. Lusitaniae Regi nuptum data. Caesaraugu-
stam post, vnde venerat, ad auunculum redit: qui patru-
um sapiens, ne otio adolescens, (quod vitiorum omni-
um seminarium est) langue sceret, ad Philosophiam,
de more, appellere animum iubet: & differendi primum
ratione imbuendum tradidit Gaspari Laxo, subtilitum
Philosopho, sed, vt ea tempora erant, minime diserto,
quod aetatis potius, quàm hominū vitio, Humanitatis
ibi studia iacerēt: quibus caeterae artes, tanquam in bo-
no lumine collocatae, splendescunt. Dialecticā verò facul-
tatem ita Borgia tractabat, qua disputando, qua dictata
euoluendo, perinde atque lauream, Acadēmiarum
more, accipere constitutum haberet. Perceperat, ra-
dices sciētiarū amaras, fructus ex se dulcissimos efferre.

Ani-

Animi vero, quod caput est, pietatisq; summā curā adhi-
buit, ne assiduo litterarū studio, nimio sui neglectu silue-
sceret. Igniculos itaq; animo infitos idēdem excitabat,
assiduo Sacramentorū Poenitentiae, & Eucharistiae vsu.
Si quod spiritui bellū intestinum naturae fomes, & Dae-
mon faceret, ad orationem, confessionemque tamquam
ad anchoram confugere. Quibus rebus fiebat, vt dome-
sticus aulicorum, & parasitorum blanditias, adulationis
plenas, & libidinem, casti Iosephi exemplo, effuge-
ret; Vlyssis denique more, obturatis cera auribus, Si-
renum voces praetereundo, ad scopulos non adhaeresce-
ret. Sacros adhaec libellos de rebus asceticis, domi li-
benter lectitando, (qui animos potius, quam oculos pa-
scunt) obfirmata mente virtutem amplectendam; vi-
tia sibi fugienda persuaferat, illud Regij vatis saepenu-
mero vsurpans: *Iuravi, & statui custodire iudicia iustitiae* *Psalm. 118.*
tuae. His potissimum rebus ad sacrum coniugium, ca-
stum, integrumque corpus attulit. Quod & in Nebri-
dio, equite Romano, Sanctus Hieronymus mirifice praed-
icauit. *Epist. 9. ad Salsinam.*

In aulam Caesaris proficiscitur. CAP. III.

VNDICESIMVM aetatis an-
num agebat, cum Caesaraugusta do-
mum, visendi parentis gratia, reuertit:
humaniter ibi menses aliquot habi-
tus, missionem deinde postulare coe-
pit; liceret pace illius, cui semper
dicto audiens fuisset, in aulam Caesaris migrare, vt in
tanti se Principis clientelam daret, cui Christianum
orbem multum esse merito debitum augurabatur.
Parens filij prudens consilium probare. *Amo te, inquit,*
de hac sententia, fili: & volo, vt vis: vnico te non inuitus care-

bo,

bo, dum è re sit optimi Principis. Macte igitur animi, & quo tua te virtus, & maiorum exempla vocant, perge. Familiam hinc proficiscenti adornat, qua honeste stipatus in Vaccaeos venit. Hic Pintia, quae hodie Vallis oletum, Caesaris sedes, nobilissimis omnium nationum viris abundabat. FRANCISCVS, vt in hoc aetatis flore pulcra erat, & imperio digna forma, facile omnium in se oculos conuertit, Hic igitur, Deo bene iuante, ita se comparauit, vt post paullo falsam eorum refellerit opinionem, qui dicerent, aulicum simul Christi, & Principū asseclam esse vix posse. Vt enim Carolo placere FRANCISCVS ex officio obnixè studuit; sic ad Christum respectum habuit, rerum omnium inspectorem, & Iudicem: vti nihil equite, & Christiano, quae laus summa est, indignum diceret, ageret, cogitaretue. Domesticis itaque ignauo otio, aliae ludo, libidine, obsceno sermone, & iurandi praua consuetudine, qua verbo, qua exemplo, interdixit. Quae mala, vt sunt, pestes palatij iuuenis appellabat. Qui lenocinium, impurum admodum vitium, profiterentur, suas sibi res habere iussit. Alijs, inquit, voluptatem parasiti, Gnathones, Thrasones, & ollae amici assentando adferant; mihi, vt quod sentio dicam, non placent: Placent viri graues, & innocentes, qui verum dicere libere audeant. Seruos aiebat, non tam dominis honorem stipando adferre, quam contra a dominorum bona existimatione decus mutuari. De aliorum fama detrahi, se praesente, non sustinebat: sed vel modeste, cum res daret, reprehendere, vel certe sermonem abrumperè solitus, tacitè officij admonebat. Hisce artibus bonis, domi suis exemplo esse, & honestis sermonibus facem praeferre. Aulicis ex sententia euenire, praemiaque à Principe accipere, tantum abest vt inuideret, vt etiam libentibus auribus acciperet, laudaretque factum: Illis etiam gratularetur: cum bona

spe

spe fore, vt sibi itidem decurso spatio honos aliquando haberetur. Equidem memoria teneo, cum diceret, qui ab intimis illi cubiculis erat, vidisse se, cum matronas nobiles, officij gratia, visere oporteret, hirsutum, pilisque asperum cilicium induere solitum: vt hoc tanquam clypeo munitus, tela Daemonis ignea, carnisque illecebras restingueret. Solet enim per oculorum fenestras ad animum mors penetrare: vulnerare etiam teulo saepe letali. Sic Scyllam inter, & Charybdim, nauem saluam deduxit: quin & coniuge domum ducta, quae natu grandior erat, cum & fores aulae semper illi paterent, testes laudare possum, qui dicerent, nihil vnquã, aut intemperas à FRANCISCO, aut leue dictū, factumue. Equestribus porrò exercitationibus mirifice delectabatur, hausta illa ex Xenophōte philosopho disciplina. Ludos igitur Troianos agere libenter, hastis concurrere, tela iacere, fuga Parthorum more ficta, hostem ferire, auersa manu vulnerare, tauros in arēna lacessere, equum in gyrum agere, cursu cum aequalibus contendere, praemia nemini concedere: omnia denique se digna dextre exsequi. Non sefellit ea virtus, quae diu latere non potest, Carolum; sed quasi in illustri loco posita, in oculos incurrit, sermonemque passim dedit. Egit itaque Caesar cum Augusta coniuge, vt sociam illo dignam quaereret, cū qua curas rei domesticae partiretur. Leonora Castri tandem inuenta, nobili apud Lusitanos loco nata; Alueri Castri, & Isabellae Menesiae Barerae filia: quae in comitatu tūc Augustae educabatur, & è Lusitania secuta, fidam illi operam probarat, virgo, morum candore, & in DEVM eximia pietate. Placuit Augustis consilium: missusque extemplo Gandiam Petrus Gandifaluus Mendosius, Augustae Oeconomus: qui Caesaris nomine à Ioanne Duce postularet, quae sitam filio conditionem, coniugiumque ra-

B

tum

tum esse vellet, iuberetque. Nec abnuvit Dux: Caesari per litteras gratias agit, quod filij rationem habuisset. Nec FRANCISCVS matrimonium detrectauit, ratus id, quod erat, Caesari, cui omnia deberet vitae ornamenta, simul & parenti, cui vitam, morem esse gerendum.

Vxore ducta liberos sustulit. CAP. IV.

VP TUM iam data Leonora in Borgiã familiam, FRANCISCVM Marchionis Lombayæ titulo Caesar decorauit, Regioq; equorum stabulo, quae summa ferè dignitas est, praefecit. Mores vtrique coniugi concordēs, & omni bono de alijs merendo, pia quadam contentione certabant. Augustorum amicitiam, benevolentiamque, non tam sua, quàm inopum causa affectabant. Quibus rebus fiebat, vt rerum parens, & effector DEVS, pauperum gratia illos vicissim prouheret in maius. Hinc constans valetudo, opes, clientes, honores, magistratus affluebant: quodq; DEI benignitate acciderè credimus, liberorum, & quidem optimorum, copia. *T*

Psal. 126 *mentis enim Deum* (inquit Psalter Regius) *uxor, sicut vitis abundans in lateribus domus eius. Filij eius, sicut nouellae oliuarum, in circuitu mensae eius.* Suscepti ex ea liberi octo: mares quinque, tres feminae. Natus maximus Carolus Borgia fuit: qui in honorum titulis parenti successit: Caroli Caesaris nomen, qui tum in Italia agebat, ei donauit Augusta vxor, cum Philippo Principe iuuenturis Hispanicae, Christi anno MD. LXX. Summa vir prudentia & acerrimo iudicio, ex omni nobilitatis flore vnus ad Ligurum seditionem pacandam, à Philippo II. Rege Catholico missus anno MD. LXXV. Postquam in Regis potestatem venit Lusitania, idem militiae

tiae Imperator, summa auctoritate prouinciam rexit. Huius natalem anno vertente Isabella excepit, Lermæ Comes: Marchionis Dianij, Comitumq; matronarum Lemosij, & Altamirae, Ioannis quoq; Sandoualli mater. Tertius, Ioannes Borgia Belpouchij, Gothalaniae vico natus, cum vterque parens Caesarem conuentus Aragoniae regni agentem, secutus esset. Hic similiter Legatus à Philippo Rege in Lusitaniam missus: post, ad Maximilianum Augustum in Germaniam; nunc curiae Augustae Praefectus, Mariae, sororis Philippi. Quartus, Aluarus, & ipse, Catholici Regis nomine, arduis de rebus Romae apud Pontificem legatus, post, vxoris dote, Alcanizij Marchio. Quinta soboles, Ioanna Aragonia. nuptum matura aetate data Alcanizij Marchioni huius filia, Aluaro, quem nominavi, auunculo in manum, Pontifice indulgente, conuenit. Sextus Ferdinandus Borgia, Mariae Augustae & ipse curiae Praefectus. Hinc Dorothea filia, quae in tenera adhuc aetate, qua se DEO, ad Diuae Clarae, virgo deuotat, vita abiit. Natorum vltimus, Alphonfus Borgia, & ipse fratrum exemplo, Augustae curiae, dum vixit, praefuit.

Exercitationes animi, & corporis.

C A P. V.

AMETSI prudenter antea rem familiarem administrarat, vt cuius in aula patrifamilias praecire videretur; nunc tamen cautius rem tueri domesticam coepit: Rationes, & aera subducenda Leonorae vxori mandata;

publica ipse negotia curare. Nihil praetermittere eorum, quae Caesar in mandatis daret. Familiam elegit optimam, ex frugi, non nequam, feruis. Aleae, & id genus ludis longè, quàm antea seuerius, interdixit. Oculorum eam fallam esse voluptatem discitans. Interrogatus etiam, quidnam causae esset, cur, quàm aude aulici amplectuntur in aleam ludendi cupiditatem, eam ipse formidaret? *Dementis, inquit, est nauem benè compactam, & mercibus planam, data opera, in scopulos velis, remisque impellere.* Scopulum recte vir prudens aleam appellabat, ad quem, exiguum quidem cubum, vi tamen magnum, plerique re lauta, ac beati, nauem tre-gissent. Quattuor adhuc rerum quantiuis pretij damna adferre solere: temporis, pecuniae, & pietatis iacturam fieri: conscientiae denique bonae religionem, periurio, ludorum comite, facile amitti. Melioribus itaque, valetudinis tuendae, exercitationibus animum relaxabat, vt Musicae symphonia: in qua sic excelluit, vt non canere solum suauiter, modulateque posset, sed & numeros ipse ex arte concinnaret, cantusque meditaretur, qui in Hispaniae templis hodieque, in re diuina, sacrisque, Gandiae Ducis titulo, accinuntur. Corpori verò exercendo aucupium adhibuit, falcone potissimum vsus, & accipitre. Qua quidem venationis forma, eò impensius delectatum narrant, quò gratior ea Carolo Caesari tum erat, quem singulari studio affectabatur. Verum non hic FRANCISCI industria substitit: altiora animo agitabat, vberioresque ex agrorum aspectu, venationeque fructus tulit. Vt enim diuinum illum FRANCISCVM, cum pedibus sedaret in viam, spectatis ruri flosculis, DEVM omnium effectorem laudare solitum accepimus: sic noster ex conditis rebus, agris, auibus, canibusque architectum DEVM assidue laudabat: quas quidem pias meditationes

nes, non à me excogitatas, sed ex illius ore acceptas, precium operae erit referre. Magna, inquit, Dei existant in vtramque partem in me officia: agros etiam, siluasque oberrantem, feras insectantem, & praedam ex auibus agentem. Quo fit, vt interdum sapientiam illius admirabundus meditari soleam, qui hominum generi feras, & aues, ad rapinam comparatas, parere docuerit: quae quidem vinculis solutae, in caelum vsque eo subuolant, vt vel oculorum aciem effugiant. Homini quoque tantum tribuerit honoris, vt eius imperio aues, & vinculorum, & pristinae libertatis oblitae, fribilis, fictisque clamoribus obediant: vocatae redeant, memores manus, quae cibum praebere solet: & quamuis ferae sint, agrestique ingenio, vsu tamen, & educatione mansuescant. Eaedem emissae ad capturam, tanquam milites ad explorandas hostium copias, fugandasque; reliquas aues etiam maiores vnguibus, rostrisque caedunt, sternunt, & ad humum affligunt. Mox parta victoria, praedam domino relinquunt, partem minimam patienter expectant: Pugnantes itidem in aere cum spectarem, subiit ea mentem cogitatio, talem videri Daemonis pugnam, cum piorum animos ex insidijs aggreditur: dum, vt leo rugiens, circuit quarens, quem deuoret. Et si quis paulo constantior existat, cuniculis rationis arcem euertere studet. Frequentius verò pudorem mihi meditatio illa incutere solet, feram illam, & carniuoram, modicae escae gratia, agreste ingenium exuere, cicurem, atque mansuetam reddi, voce hominis accitam statim aduolare: patiadhaec velari lumina, quibus nihil in vita carius: Hominem contra rationis, & orationis participem, & ad ciuilem societatem conditum, alis, talaribusque, quibus diuinam vindictam effugere possit, carentem, tot, tantisque beneficijs ornatum, adeò ingratum aetatem

tatem agere, vt DEO vocanti parere nolit. In canum vero venatione illud mirabar, quamuis famelicum, & in feram rabie quadam actum animal, obsequi tamen hominum imperijs, praedamque relinquere: Hominem contra, DEI simulacrum, si quo se scelere obstrinxerit, aegrè auelli, surdis auribus degere, nec DEO appellanti dicto audientem esse. Hiic meditationibus FRANCISCVS, etiam agros dum lustraret, fructus capiebat vberimos: dum non oculos solum, corpusque, vt venatorum natio; sed animum etiam caelestium rerum memoria pasceret. Praedam ad haec vnguibus saepius eripere, & manumittere solitus, quam longo diei spatio quaesisset, vt vincere sese ipse, animique sensum iam tum assuesceret.

Mathematicis etiam disciplinis operam dedit: ijs praesertim, quas in optimo belli imperatore requiri audierat, ad machinas, molesque iaciendas, moenia munienda, locum castris capiendum; caeli, solique situm, & naturam inuestigandam: Quibus artibus magnos saepe duces victoriam militiae peperisse, metu etiam milites liberasse, acceperat. Calcar addebat & Caesaris, quo familiariter utebatur, exemplum, cur maiores in dies progressus facere, veliet: cuius & Cosmographo, Sanctae Crucis cognomento, operam dedit, horis tamen diuersis. Carolus itaque libenter FRANCISCVM consuleret, dictata exigere. Qua vna re ad pristinam consuetudinem non parua accessio facta est: loca itaque & ferria cum illo communia habebat omnia. Verum ne illis quidem animi studijs, Musicis, & Mathematicis, aut corporis exercitationibus, venatione, & aucupio, satis erat ad constantem corporis habitudinem tuendam comparatus: sed, vt plerumque fit, in hac vitae imbecillitate, morbis etiam interdum tentabatur.

Febri

Febri enim ardentissima debilitatus, didicit nihil esse in rebus humanis proprium, nihil perpetuum: Cum vero alterno & nouercali die, igni medullae coquerentur, pia illa mentem pupugit meditatio, ecquaenam illos flammae vrerent, qui ob flagitia apud Inferos poenas aeternas penderent: quique purgante igni cum futurae beatitudinis spe, expiarentur. Pro his igitur ex illo tempore & orare in dies ipse, remque diuinam curare coepit. Illud etiam commodi e morbo accessit, libris iam tum profanis nuntium esse remissum, sacros assidue tractasse, nouum praecipue Testamentum, Sanctorumque vitas, summa & voluptate, & vtilitate: Impuros vero scriptores, vt vitiorum, libidinumque feminaria, ne nominari quidem passum. Lectica valetudinis gratia, dum in agros portaretur, Diui Pauli Epistolas, adhibito etiam sacro interprete, lectitabat: non secus atque Isaiae vaticinia Candaces Aethiopiae Reginae Eunuchus: Verum non multa, sed multum legere studium fuit. Si quid laudabile occurrisset, sustinens ponderare ea, & exsequi cupiebat. Hanc vero asceticorum librorum lectionem, recte primum melioris vitae gradum esse dicebat.

Vix iam confirmatus, suscepta in eam Galliae partem, qua Prouincia Romanis est appellata, expeditione; arma tractans, Caesarem secutus est, adscitis socijs, Ruifio Gomefio Sylua, qui post Euoli Princeps: Georgio in em Melo: quos vnicè caros habuit & in paucis, vt coniugis cognatos, dilexit. Affecto iam bello, missus à Caesare, qui Augustae vxori omnem belli euentum exponeret, deque valetudine sua securo esse animo iuberet.

Anno, qui est insecutus CIO. JD. XXXVII. dum Segouiae in Carperanis conuentus Ordinum haberentur, morbo item anginae decubuit, vt sanguine pacenè fauces

ces

ces obstruerentur; sed linguae licet vsu amissis videretur, mentem tamen in DEVM fixam tenuit: ad mortem obeundam animo, quam vnquam alias, paratiore. Iam tum enim singulis mensibus pane illo caelesti, criminibus expiatis, victitabat. Praeter illa morborum incommoda, stimulos ad pietatem, addidit tristis nuncijs Gaudia de morte Mariae Gabrielae auiae allatus: quae lectissima femina, vita prius pie, innocenterque acta, post in Diuae Clarae coenobium sese abdiderat. De cuius vita, moribusque, quando locus manum iniicere videtur, pauca de multis attingam.

*Vita, & obitus Mariae Gabrielae, FRANCISCI
auiae. CAP. VI.*

INTER cetera felicitatis argumenta numerabat, auiam sibi pientissimam obtigisse; Mariam Henriquez, Catholici Regis Ferdinandi patrualem, quam Ioannes Borgia Gandiensem Dux secundus, thalami confortem habuit: sed illo immatura morte praerepto, haec octavo decimo aetatis anno vidua relicta est: susceptis duobus filijs: & Isabella, quae tenera adhuc aetate ad Diuae Clarae DEO sese votis obstrinxit; Ioannes vero natus maximus, in matrimonium Ioannam Aragoniam cepit: ex qua FRANCISCO, primo iam partu suscepto, ad Diuae Clarae Mariae, filiae Isabellae exemplo, migravit: Nec, ut maxime optarat, praestare citius licuit: quod, ut piam matronam deceret, filij antea parente orbati recte educandi, prolesque ex ijs propaganda esset. Cuius iam voti compos, in tot, tantisque vitae miserijs, nihil coenobij solitudine duxit antiquius. Ioanes Dux tertius factus illud heroicum, lacrymis deprecari

cari & dissuadere frustra tentavit: veritus ne quid vnico familiae, nominisq; heredi FRANCISCO recens natus, humanitus accideret, At illa: *Ego vero hoc te, fili, metu libero: Natus enim tibi FRANCISCVS talis tantusque euadet, ut multorum instar liberorum vnus sit. Huius itaque diuini beneficij nomine vtrumq; gratias DEO quotidie agere, nisi ingrati esse volumus, necesse est. Equidem de me affirmare possum, quoties in Virginum DEO laudes canentium coetu versor, toties Angelorum choris interesse videor; hanc cur mihi veram voluptatem, fili, inuideas non uideo.*

Paruit his dictis Ioannes, inuitus tamen. Tertium itaque & tricesimum aetatis annum attigerat, cum se Maria, abdicatis aulae titulis, Regum se maximo consecrauit: Corporis tamen ea imbecillitate, ut vel annum superesse posse inter velatas Virgines, tam austera vitae abstinentia negarent medici. Atqui, DEO iubente, alterum tantum superstes, tres ipsos & triginta annos in coenobio, summa & religione & disciplina vixit, ceterisque omnibus exemplo fuit, nulla dignitatis, & natalium habita ratione. Iam enim Mariae Gabrielae, ut priuatae solent Virgines, nomen adsciuit. Filia cum forte, Abbatis titulo virginibus praecesset, matri pro tunica detrita nouam tradidit, iussitque veterem sibi indumento relinqueret: Certatum hic vtrunque officiose de attrita veste, dum neutra alteri eam concedit. Cessit tandem mater filiae, ut dignitate tum maiori; hoc addito, augurij loco: *Habe tibi, nata, vestem meam, quam cupide affectasti attritam: faxit parens ille Vniuersi DEVS, qui nos nostraque respicit, tum demum eam abicias, cum in Carpetanorum Regno (ut post euenit) nostrarum Virginum Diuae Clarae titulo familiam institues.*

Memorandum & illud, Ignatiam Corellam virginem nobilem, Consentanorum Comitum filiam à Ma-

ria sibi carissima, morti vicina (quod sine illa vitam sibi acerbam fore putaret) obnixè obtestando perijisse, vt defuncta, a DEO impetraret, sibi in caelum subsequi statim vt morte liceret. Facturam se Maria recepit. Visum non longo post interuallo illius spectrum, iamq. voti compotem factam nunciauit. Sic non diu post Ignatia feliciter vita decedens, subsecuta est. Nec minorem illud admirationē legenti pariet, Pridie eius dieisquam è vita migravit, mortē praeiugisse parua littera cras inquit, ad Mariā Iesu, Comitris Dianij sororē conuersa. *Dei benignitate, hinc tanquam e diuersorio in caelum, ut spero & opto, euolabo: Interea febris ardentissima, ut anteaetae uitae errata expientur, excoquar: nihil enim immundum sedes illas introibit. Sed in his ardoribus illud postremum morienti officium praesta, ut pace tua* (erat enim uicaria auctoritate praedita) *sitienti mihi frigida porrigatur: nec enim nisi summa necessitate flagitabo.* Vix dicendi finem fecerat, cum febris medullas occupat adeo uehemens, vt flammis ardere videretur. Dux enim Iohannes, manum exosculatus, matris benedictionem postulans, postremum iam Vale de more dicens, ignis se carbones, non hominis manum, contrectasse affirmauit. Franciscæ filiae, quae cum imperio praeerat benedicens, id negotij dedit, vt simul extremum efflasset Spiritum, hymnum illum. *Te Deum laudamus.* cum gratiarum actione à Virginibus decantari iuberet, quod DEI benignitate, tandem aliquando, veluti vinculis libera, migrasset.

Fuit & illud sanctioris vitæ argumentum: sito iam corpore, priusquam efferretur, auditas esse Angelorum voces, sacrae Virgines praedicarunt. Quibus etiam cum Dux, Ecclesiasticis ordinibus stipatus, ad iusta matri persoluenda, funusque curandum, adesset, Sacerdotes sacris operaturi silentium imperarunt, quod in illa-

illarum odio, cantus symphonia audiretur. Neminem vero tum mortalem cecinisse compertum; creditumque diuinitus auditam vocem; vt saepe in beatorum hominum funere, Gregorius Pont. accidisse commemorat.

Lib. Dial. e
goann.

Hic matronae religiosissimae exitus fuit: cuius iactura FRANCISCVS, quod vitae magistram re, consilioque iuuantem amisisset, vehementer indoluit: patrocínio tamen, quod DEO potiretur, iam tum se foueri sensit. Cuius etiam precibus in Societatem IESV se, tanquam in portum, post esse delatum, existimauit.

Isabellae Augustae mors. CAP. VII.

SEPTIMO, illa, & trecesimo, post 1537. CHRISTVM natum, supra Mille-
simum & quingentesimum gesta: Haec, 1539.
biennio post, non minus quam illa,
admiranda acciderunt. Carolus Caesar Toleti, quae Carpentaorum caput, regumque sedes Gotthicis temporibus, vt Hispaniae umbilicus, fuit, omnium Ordinum conuentum agebat, magno & festorum ludorum apparatu, & nobilium, plebisque plausu. Sed, vt plerumque fieri solet, gaudia luctus contaminauit. Isabella enim Augusta, Caroli vxor, vita decessit; magno Caesari sui relicto desiderio: erat enim foemina ob singularem pietatis cultum, & in egenos liberalitatem, omnibus cara: & vt illo, non peregrino, caelo nata, Hispanica ingenia cum nosset, moderabatur egregie. Decretum Caesaris auctoritate, vt Marchio Lombayae funus deduceret, Illiberim versus: quae vrbs hodieque Granatensis Regni caput, templumque in ea sepulcris Catholicorum Regum, auorum Isabellae, clarum. Qui Reges maio-

rum memoria, eam urbem Mauris ereptam, CHRISTI regno vindicarunt. Efferebatur insigni pompa cadauer, stipante FRANCISCO, cum omni familia & vxore: nihilque ad custodiam, decusque funeris quod pertineret, sumptusque, praetermissum. Illiberitanis compositum corpus traditur, vti Regio sacello, maiorum monumentis inferretur, & in acta publica, tabellionis fide & manu, referunt, Augustae hoc cadauer esse, quo tempore, cuius opera acceptum, conditumque. Nudata vero facie, vt agnosceretur, ne qua forte fraus commissa esset, adeo deformis apparuit, vt spectantibus terrorem incuteret. graui etiam odore, itineris comites fugaret: vt qui testificari auderet illam ipsam Augustam esse, repertus sit nemo. moriens enim, qua erat matrona verecūdia, ne quis corpus tangeret, vel aromatis condiret, mandarat. FRANCISCVS solus mansit, & quanquam iureiurando firmare non auderet, eandem illam, toto terrarum orbe clarissimam Principem esse, quod adeo sui dissimilis appareret: illud tamen sancte, & conceptis verbis affirmans, in acta referri iubet, ipsam Augustam videri; quod nihil eorum, quae ad fidam custodiam pertinerent, in Illiberitano itinere, sciens prudens omisisset. Hic tacitus ille secum, & mœstus, praesentia praeteritis committens, cogitare. *Haecine illa sunt lumina, quae omnium in se oculos conuerterant? haec venustas illa, quae aliarum formas extingueret? Tunc Isabella? Tunc Augusta? Fallunt oculi? aberrat mens? Sed non fallunt: nimirum humanarum haec rerum vicissitudo est: I nunc, fragile illud formae bonum admirare? Illud sane verum, certumque est, vno hoc, breuique aspectu cadaueris, adeo immutatam, sui que dissimile redditum & ipsum FRANCISCVM, vt eundem esse negares. Iam tum enim diuina luce illustratus, longe diuersa meditabatur, animumque serio*

semel

semel induxit, falsa haec, fluxaque bona, formam, diuitias, clientelas, honores, pro nihilo esse ducenda; vera illa, aeternaque sectanda. Caelestia terrenis, diuina humanis anteponenda: Breuibus vitae curriculum spacijs, angustiisque terminis circumscribi: Vnicum singulis animum caelitus datum, qui aut delictorum aeternas poenas dabit; aut virtutis praemia sempiterna consequetur. Nihil itaque procrastinandum ratus, meliora omnia, vbi primum potestas foret, animo agitare, DEO que religiose promittere. *Quid enim, inquit, mihi est in caelo, & a te quid volui super terram. Quae utilitas in sanguine meo, dum descendo in corruptionem? Sicut iam rite in aede sacra cadauere, domum FRANCISCVS se contulit, & in cubiculum confestim, sine arbitris, pessulo ianuae obducto, se abdidit, humique prostratus, lacrymis gemitus miscens, in has fere voces erupit: Augustinum, credo, imitatus, cum & ille recens caelesti vulnere, certii instar, ictus esset. O miseram vitae rationem, & fallaces hominum spes; & inanes nostras cogitationes. Quousque tandem diligimus vanitatem, & quacrimus mendacium? Quousque veris neglectis, umbras consectamur? Regna, imperia, nobilitas, honores, morte soluntur: formae dignitas morbo & morte amittitur. Omnia denique cito ex laetitia, & voluptate, ad luctum & lacrymas recidunt. En illa Augustarum pulcherrima, vt in funere deformata iacet: Expergiscere igitur anima mea, expergiscere tanquam e veterino, sat Principi mortali datum. Te, te, sequar immortalis. Illumina DEVS oculos meos, viamque sommonstra; vt quod reliquum est vitae spacium, perbreue illud quidem, at quantum id est, recte, pieque transigatur. Sic ferè FRANCISCVS, fufis vbertim lacrymis; repetens identidem illud: Sat datum mortali Principi, deinceps immortalis seruiendum, si sapio. Transcribam igitur reliquum vitae tempus Regiae caelesti. Noctem, quae subsecuta*

Psal. 72.

Psal. 29.

Lib. 8. con
fess. cap. 8.

Psal. 4.

secuta est, anxius hinc cogitationibus insomnem traduxit. Postridie eius diei, facta re diuina, parentatum est, iustaque rite perfoluta. Mox Ioannes Auila, Ecclesiastes insignis, &, quod scripta testantur, egregia sacrarum litterarum peritia & pietate, pro concione breuiter Augustae laudes perstrinxit: vehementer vero, & fufius, vitae mortalis spes hominum inanes, miseras, calamitatesque innumeras: Nec pupugit solum FRANCISCI animum, qui diuinitus iam ictus esset; verum & gladium spiritus, DEI verbum, altius adigit. Sumpro itaque modico in meridie cibo, sacerdotem illum ad se arcessendum curauit; vulnus aperit, mentem animi detegit: rogat, quae in rem futura existimet, audacter edisserat: Ille aulicorum tria potissimum vitia fugere iubet; ambitionem, inuidiam, libidinemque, tanquam animorum pestes, praesentiaque venena. Alter hic stimulus accessit. Redditae ea tempestate litterae amitae FRANCISCAE IESV, quae ad Diuae Clarae Gadiae velatis virginibus praerant. Narrant, visum sibi in oratione FRANCISCVM; dum in Illiberitana profectioe esset, tendere ad DEVM manus, supplicem: manu diuina sublatum, ad optima quaeque subuectum vidcri. Augustae etiam animam a sacris virginibus spectatam; e purgantibus flammis in caelum ab Angelis delatam. Quibus visis, tametsi summo iudicio atque delectu fides habenda; quod multae, simplicitate partim, partim improbitate deceptae mulierculae, graues etiam viros in errorem traxerint, illud tamen inficiari nemo potest, sanctissimis hominibus vera saepe visa & simulacra apparuisse. Magnum certe FRANCISCVS, ex hinc litteris, ut Augustae funere, Ioannis item Auilae concione, emolumentum cepit. Adeo verum est illud sapientissimi

Ecles. 7. hominis consilium. *Melius esse domum luctus, quam con-*
uiuij

uiuij frequentare. Quare in austerioris vitae studio magis in dies confirmatus, ab aula se domi colligere, priuatiusque viuere cum vxore & liberis decreuit. Hoc amplius; si quid vxori, quod nollet, accederet, & superstes ipse esset, fore, vt in aliquam se Religiosorum hominum familiam daret: Tum demum praecclare secum iri existimabat, hancque vitae felicitatem appellabat. Quod quidem votum DEO rite promisit, & tandem, data longior vitae vsura, re ipsa praestitit.

Gothalaniae Prorex a Caesare creatur.

CAP. VIII.

LIBERI domum reuerfus, Carolo rei gestae curatique funeris rationem constare voluit. Is collaudato officio, honorifice dimisit. Post non diu, ad se accitum, Proregis, seu Praetoris cum imperio, legat in Gothalamiam prouinciam: sic à Gothis, & Alanis, qui ibi sedem, occupata Hispania, fixerunt, appellatam: vt & à Vandalis aetia, hodie *Andaluzia* quasi *Vandaluzia*: & à *Longobardis* Insubrum regio est dicta: Quae quidem à Septentrione gentes, immanitate barbarae, & multitudine innumerabiles, in Italiam, & Hispaniam infusae, ducentos, & quod excurrit, annos imperium vi tenuerunt, Cataluniam incolae nominant: Sunt qui à *Gotalaunicis* Galliae campis *Catalauniam* deriuent. *Caletanos* esse *Ptolemaei*, alij autumant. Sed hoc agamus. *Tergiuersari* primum *Marchio* coepit, munusque plenum quidem honoris, oneris tamen immensi videri. *Caesar* contra sic vrgere, illius ad hanc rem opus esse ingenio. Bonorum enim Principum vti vicaria potestate velle se, non eorum, qui quaestum ex imperio, dignitateque ambirent.

Vicit

Vicit tandem Caroli, qui pro suo iure imperare posset, auctoritas. DEVM itaque venerans precatur, quando non studio quaesitos esse fasces, & titulos; nec ambitam à se prouinciam sciret, vires idem negocijs pares, qui vnus & posset & vellet, sufficeret. Proregis iam auctoritate in viam se, Barcinonem versus, dedit, sed Valentia primum & Gandia profectus, vt parentem optimum de via salutaret. Abeunti, Caesar, Diui Iacobi Hispaniae tutelaris, Crucem rubeam, ensis forma pectori appositam, gestare iubet, additis etiam annuis opimis praediorum fructibus & vectigalium: Is est inter militares Hispaniae Ordines primus, in quem nobilissimi dumtaxat, approbati prius natalibus, optimeque de Repub. meriti, adscribuntur. His multae in prouincijs, tum in ea, quam ingrederetur, immunitates à Regibus datae. Barcinone publica ciuium laetitia, festisque ludis exceptus, nihil duxit antiquius, quàm vt munus feliciter obiret: DEI ante omnia, Iustitiae auctoris, ope implorata. vnde omnia rerum gerendarum ducenda initia. Prima vero cura fuit, viam regiam à latrocinijs tutam reddere, vt merces vrbi opulentissimae commode, & importari, & inde exportari possent. Erat omnis ea tunc ora, Galliae vicina, latrocinijs infamis, siue loci ingenio, syluis, montibusque impediti; siue gentis vitio, incertum.

Hinc FRANCISCVS nobiles quosdam, latronum receptatores, factionesque alere audierat: In hos primum, more maiorum, animaduersum. Rumor erat quinquaginta paene sicarios, agmine fracto, vastatis agris, vicisque direptis; agrestes abduxisse, in oculis paenè Barcinonensium. Copijs itaque coactis, corporisque custodibus eductis, FRANCISCVS bello eos persequi studet. Illi terga vertunt, in arcem se recipiunt. Meticulosi enim, id genus, homines, siue armorum tractandorum imperiti, siue conscientia stimulati. Marchio muris

ris inclusos arma deponere, & imperata facere iubet: ni pareant, machinas aeneas admoturum. Sic ad deditonem tandem compulsi, poenas dederunt. Alios in furcam tollisectis corporibus, membra in vijs publicis collocari, quae caeteris exempla darent, iussit: alios Regijs triremibus, ad remigandum, adscripsit. Formidinem ea seueritas fontibus ceteris attulit. Obseruarunt & curiosi, cum diceret, ex hac Sicariorum venatione, qui vias obsidentes in viatores incurrerent, maiorem cepisse voluptatem, quam dum feras iuuenis confectaretur. Rem enim publicam corpori componebat: Membra putrida secari, & cauterio vri solere, vt reliqua salua permaneant. Improbos à bonis iudicibus ad mortem damnari, vt bonis inter improbos, tutis esse liceret. Vitia itaque non homines oderat, sed eorum vicem miseratus deplorabat: Cumque ad supplicium raperentur, sacrificia singulatim triginta fieri suo aere iubebat. Iudicum quoque rationem habuit: cum vt ius ex aequo, & bono administrarent: tum ne lites ampliando redderent immortales, liteinque praeuaricando facerent suam, magno litigantium, quorum facultates exhauriantur, detrimento. Controuersias vero partium consensu, saepe ad concordiam adigere, ne lites ex litibus sererentur. Ditiores vero aes alienum in opibus dissoluere confestim iubebat. Ipse de suo satisfacere, pecuniamque repraesentare. Pauperes quoque dissoluto aere, quod contraxerant, ne Praetoris edicto creditoribus addicti seruirent, liberali causa, manu asserebat. His qui ludos litterarios aperirent, quibus prima aetas optimis informatur & litteris & moribus, domum publice attribuit, & salarium: Seminaria enim rerum publicarum pueros esse, è quibus recte institutis, optimi ciues existerent, praedicabat.

Praesidia item diligenter inspexit, vt Reipub. neruos. Militum dilectum habuit: Ignavos, & ad signa infrequentes

quentes exauctorauit. Si quae copiae, vt solent, in Italiam illac transfrent, iniuria agrestium abstinere iussit: Qui secus fecisset, damnum Dux pendere cogebatur. Barcinonem, qua mari alluitur, muris nudum, cinxit, pariete continentur ducto: Molemque iecit, cui quod primum fundamentis lapidem iniecerit, FRANCISCI nomen adhaesit. Laboratum eo tempore annonae caritate, vti periculum esset, ne fame exhauriretur respub. Marchio vndique terra marique datis litteris, importandum frumentum curauit, viticimque distribuit. Quo factum est, vt Reipub. bono natus, & Patriae parens à ciuibus appellaretur. Magnam pecuniae vim pauperum subsidio donauit. Clam alebat quos ex opimis Fortunae bonis excidisse cognorat: quòd his inopiam, onus Aetna grauius, esse non ignoraret. Pias monachorum, virginumque familias eleemosynis iuuuit. Denique vt ne tristem abs se praesidio indigentem vllum dimitteret, S. iusto, c. 8. quod & de Tito Vespasiano Imp. ferunt, cauit diligenter.

Orationis, & Poenitentiae in imperio studium.

C A P, I X.

NEC Caesaris solum curanda negotia, remque publicam tractandam Marchio censuit, salutis suae maiorem rationem ipse duxit: ratus, quod res est, breui mortales occidere: tolli plerosque in medio cursu, falsos inani spe: nihil nos hinc efferre: Vnam virtutem comitem esse. Animum itaque, cuius ea propria est, potissimum excolendum, quod à funere supersit. In mentem interdum reuocabat susceptum melioris vitae consilium, ne, vt fit, obliuione, vel desidia languesceret. Dicere & illud solitus: mortem

tem Augustae, vitam sibi attulisse. Fixum itaque illud manebat, saeculi pompis nuncium aliquando remittendū, quamuis ea res sermonē plerisq; datura esset. Et quale tandem cumque aliorum de se iudicium foret, minime laborandum. His quasi alte iactis solidae virtutis fundamentis, quae in vulgi rumore, gloriaque contemnenda sita sunt, precationi quotidie, & rerum caelestium meditationi, subsecuias aliquot horas dandas putauit. Hanc vnam rerū prudenter, feliciterque gerendarū anchoram, optimorum consiliorum basim, appellabat. Sacramentorum item vsum frequentandum duxit: Poenitentiae & Eucharistiae; quae naufragij tabulas colligentibus nauem compingant, & anteaetae vitae errata expiando, restaurent. Cum itaque ex commendati sibi tituli Crucis officio, recitare in dies stasis horis orationes Dominicas, salutationesque Angelicas teneretur; ad horas Canonicas septem, meditationes totidem salubres adiunxit passionis Christi: quibus illum a monte Oliuarum, ad Caluariae vsque, hinc cum Spiritum Patri commendasset, ad sepulcrum, officij gratia comitabatur. Vt autem *sepius in die cadere iustum*, mortalium sapientissimum iudicasse: sic parentem illius, regium Prophetam, *sepius in die laudem dicere solitum*, medias inter regni occupationes, didicerat. B. Virgini preces quotidie rite adnumrabat, mysteria animo versans: ex quibus triplex capi emolumentum aiebat. Primum, immortales DEO protot, tantisque donis gratias agi: pudore deinde nos affici, quòd ea adhuc contemplerimus: Denique ad eas ipsas virtutes, quae hic eminent, incitari. Harum meditationum vsu, ad Pietatis maius in dies studium exstimulabatur, maiora animo agitans: DE I itaque attributa, ineffabilem potentiam, qua condidit vniuersa; inscrutabilem sapientiam, qua gubernat omnia; bonitatem inexhaustam, qua pascit cuncta, ac vegetat medi-

Prou. 24.

Psal. 118

tari, & misericordiam, atque iustitiam: Gloriam denique aeternae beatitudinis, pulcritudinem contemplari. Quo, tanquam mari magno inuectus, altum tenebat, extraque se admirabundus rapiebatur. Hinc fiebat, ut lacrymae vbertim fluerent, diceretque identidem illud, *Domine, quis silice, aut rupe, immo adamante durius cor meum molliere potuit, nisi tu misericordiarum DEVVS, qui de petra fontes aquarum eduxisti? Qui potes ex hisce lapidibus Abrahae filios excitare: cor denique saxum, reddere carneum.* Sic diluculo, quinas saepe horas flexis genibus orando, transigebat: diei reliquum publicis negotijs impendens, ne suo ipse muneri defuisse videretur. Ludis saepe inuitus aderat, & spectaculis, aliud tamen agens; ut quid gestum esset interrogatus, nihil referre aut posset, aut vellet. Haec quidem de Oratione admiranda: nunc de Abstinencia, & Poenitentia: Cenis sibi perpetuò interdixit. Prandio ita parce victitabat, ut herbis, & leguminibus coctis tantum uteretur: Pane solum & frigida contentus. Lautitias, & eduliorum fercula respuebat. Pijs potius sermonibus conuiuas, quam exquisite conditis cibis accipiebat. Principum enim virorum aduocationes, quibus illac in mediam Hispaniam iter esset, omittere honoris gratia non potuit. Hac abstinencia factum, ut cum obeso admodum corpore, ventreque esset, breui laxae nimis tunicae essent, duplicarique indumenta possent. Par austeritas in vigilijs, & cilicio, quibus carnem domabat: flagellis item, & sui contemptu, atque victoria: quam vel Plato, vrbium expugnatione, maiorem esse dicebat. Reprehendet fortasse non nemo, nimiam in Principe viro austeritatem: at non abhorret à vero. DE O ita visum, impetu adeo vehementi, vas illud electum edolare voluisse, expiandis prioris vitae peccatis.

Lib. 7. de
Legib. ini-
stia.

Matth. 3.

Ezech. 11

De frequenti Eucharistiae vsu consultus
Ignatius. CAP. X.

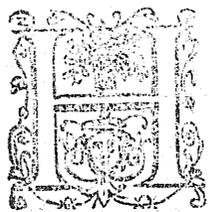
SACROSANCTVM Eucharistiae sacramentum, priuatim quidem octauo quoque die, publice vero anniuersarijs festis, quo ciuibus exemplo esset, frequentabat. Verum frequens ille Sacramentorum vsus, sermonem plerisque dedit, varijs variè sentientibus: quando imperitae plebis, quot capita, tot sententiae. In desuetudinem enim abierat, vetustissimus ille mos frequentius diuinis epulis accumbendi: qui tamen inde ab initio nascentis Ecclesiae, inualuerat. Non defuere itaque tum homines, cetera non indocti, qui maiorem dignitatis Sacramenti rationem haberi crederent, si raro admodum, vel semel quotannis, iuxta Ecclesia praecceptum, panis ille angelorum manducaretur. Ceterum alij nihilo illis inferiores, assidua Sanctorum Patrum lectione didicerant, ut indigne accedere nefas esse; ita vtilissimum digne, frequenterque illum accipere: quod & frigidus ad pietatem exstimulet, & à vitijs deterreat. Optabat Franciscus, in tam repugnantibus sententijs, cognitam veriolem, obuijs vlnis amplecti. Venerat commodum Roma Barcinonem, Antonius Araozius, Societatis Theologus, ab Ignatio Loyola missus. Hic officij gratia, dum Marchionem salutat, inter varios de pijs animi exercitationibus sermones, de Eucharistia etiam mentio incidit: quantumque in eo genere excelleret Ignatius, exposuit. Incessit Marchionem cupiditas, ad illum hac tota de re, animi sensum referre.

ferre. Datis itaque Romam litteris, gratulatur primum Ignatio de recens orta, opera ipsius, stirpe, Ecclesiae Catholicae emolumento: orare, quid de frequenti Sacramentorum communione sentiendum putaret, certiore faceret. Redditis litteris Ignatius respondit, Societatis illud bonum, solidum esse DEI beneficium.

2. Cor. 3. Paulus plantavit, Apollo rigavit, DEVS autem dedit incrementum. Ad Eucharistiam quod attinet, non vna amissi ingenia omnia metienda: Alijs rarius, frequentius alijs, ad diuinam mensam accedere, vtile videri. Suadere itaque, & hortari, prudentem aliquem piisque e multis diligeret, cuius potissimum consilio in pietatis studio vteretur. Assensus statim Marchio est, in eiusque sententiam libens ijt; & iam tum Societatis IESV presbyteros, ad excolendum animum, consilioque regendum, libenter consuluit.

Ioannis, Ducis Gandiae, mors.

C A P. X I.

IS fere intentus recte prouinciam administrabat; incolis acceptus: quod omnes officio adiungeret, laederet neminem: Cum tristis è patria nuntius necopinanti allatus, Ioannem parentem vixisse. Percussit non leuiter FRANCISCI animum, tali se parente orbatum. Erat enim ob singularem animi facilitatem Ioannes, morumque integritatem, carus acceptusque suis, tota vt in luctu, & squalore ditio Gandiensis, amisso communi parente, iaceret; lugerent verò potissimum inopes, quos, vt CHRISTI membra, fouit liberaliter. Vnum de multis exemplum feligam. Cum Praefectus Curiae

pares

pares eleemosynis non videri rationes exposcularet, oannes respondit: *Cum ad meam ipse voluptatem, deliciasque splendide mea expenderem, conqueri minime solebas; Nunc cum egentibus, quibus debentur, hac distribuo, deesse queres? Verum ita statuo; mihi potius omnia vitae necessaria deesse, quam CHRISTI membris, pati.*

In DEVM quoque maxime pius exstitit: dum enim Gandiae, corpus Dominicum per compita ad aegrotos viatici nomine, veteri consuetudine, deferebatur; facem ipse ardentem dextra gestare solitus, suis omnibus exemplo erat. Quin & venatum egressus, (quo studio mirifice tenebatur) si forte, vt iusserat, signum daretur aere Campano, confestim retro domum, reducto equi freno, calcaribus etiam admotis, redibat, vt hoc officij de more praeferet. Valentiae quoque nobilibus viris praeiuit, vt ab aula, quae Diui Laurentij templo obiacet, ad Hieronymianorum usque Diuo Michaeli sacram aedem, Regiam cognomento, longo admodum interuallo, ordines nobilium duceret: qui nobiles taedis ardentibus, honoris gratia, Eucharistiam antecederant, & reducebant. Morte itaque parentis nunciata, FRANCISCVS ab Imp. Carolo, qui tum forte Barcinone in Italiam cogitabat, postulauit. vt ad suos redire, pace illius, remque tueri familiarem, liceret. Impetrauit, quamuis aegre, a Caesare; ea tamen lege, vt Philippi, Hispanicae iuentutis Principis, qui tum vxorem ducere parabat, Mariam Ioannis iij, Lusitanorum Regis filiam, Curiae Praefectus esset: sponsae vero à cubiculis Leonora vxor. Quae res tabulis etiam imperata, immatura Mariae morte, dirempta est. Igitur Gandiam magna omnium expectatione peruenit, anno circiter CID ID tertio, & quadagesimo: bene ominantibus suis, quod in illius humanitate, & beneuolentia, magnum sibi praesidium collo-

collocassent. Parentis famulos non dimisit, ne desertos se, quererentur, tametsi pridem familiam integre constituisset. Xenodochium ad hoc instaurandum curavit, & amplificandum; annua etiam pecunia attributa. Oppidum, mari nostro vicinum, quod piratarum incursionibus obnoxium esset, qui ex Africa, in Hispaniae oras defilientes, captiuos abducerent, & pecora abierent; muniendum, murisque cingendum, qua parte nudum, censuit: tum ne praesidijs militum, qui fere impotenter agunt, & libidinose, inquilini perpetuo vexarentur. Aenea quoque tormenta recens conflata disposuit, moles iecit, fossas, & vallos duxit, excubias ordinavit: nihil ut ad elegantis oppidi speciem, decusque desiderari posset. palatium etiam, membro exaedificato, auxit, posteriorum commodo: pagos ad haec finitimos, suorum concordiae, & quieti, magno appenso aere, redemit, adiunxitque Gandensium ditioni. In vico Lombayae, coenobium Diui Dominici familiae, a fundamentis construxit: vasis aureis, argenteisque templum ditavit, victui corporisque cultui, quantum satis esset, attribuit. Maximam enim rationem habendam existimabat, inopiae Religiosorum hominum: iudicabat irem, reque ipsa praestitit, pauperes quidem iure alendos, tum vero iustius eos, qui splendida olim fortuna usi, graui accepta calamitate, ad extremam inopiam recidissent.

Obitus Leonorae uxoris. CAP. XII.

PARENTE optimo orbatu FRANCISCVS, post non diu coniuge etiam viduatus luxit. Qua quidem fidissima socia plures annos vsus est; non solum tori, verum etiam piarum omnium exercitationum. Erat enim matrona singulari in DEVM pietate,

pietate, & in egenos caritate. Et, tametsi dissimili ingenio fuisset, mariti tamen domestico exemplo frangi potuisset. Interrogata a nobilissima femina, cur simplici adeo, paeneque attrita veste, nulla dignitatis habita ratione vteretur. *Mene, inquit, byssenis, sericis, aut purpureis indui vis, cum dominum meum, (sic enim virum appellabat) cilicium gestare sciam?* Cum igitur annos ipsos duodeuiginti sine querela simul vixissent, prior illa diuturno morbo confecta, tandem decessit. Lento nimirum dolore expiari crimina, si quae forte contraxisset, voluit DEVS; Affixit igitur & ille casus FRANCISCI, quamuis constantem, animum. quod altera sui parte spoliari se videret, liberorum matre, & dolorum, curarumque socia. Aegrotante illa orare frequentius, piorum etiam hominum precibus adhibitis, eleemosynis, atque ieiunijs. Solus aliquando conclauae, remotis arbitris, ingressus, obnixus, lacrymis fufis, obtestabatur DEVM, saluam coniugem, superstitemque vellet: cum ecce tibi vocem quandam internam clare audire visus est, ut post ipse retulit, quae diceret: *Vxorém si diutius superesse vis, arbitratur tuo fiat: at tibi non expedit.* Qua re turbatus, minime dubitavit DEI vocem esse: Parendum itaque: Tacite enim redargui, quod, quid peteret, ignoraret. Rursus vero in lacrymas ijt, hisce admistis vocibus. *Domine DEVS, unde hoc mihi, ut arbitratur committas meo quod in tua solius est potestate? Mea permagni refert, tuam sequi in omnibus voluntatem. Quis enim te nouit rectius, quid e re mea sit? tua itaque voluntas fiat: nec de uxore solum, sed de liberis etiam, statuas supplex oro.* Obseruatum, coniugis morbum statum quendam tunc tenuisse; ut dubitarent medici, meliuscule ne, an deterius haberet. Post has vero preces ad desperationem laborare coepisse. Animam agenti ad ceruicem adfuit, & diuinis alloquijs confirmauit:

E uit:

nit: Mortem forti animo, DEI misericordiae innixa, obiret. Illa vero CHRISTI, de cruce pendentis imaginem pie amplexa, animam salutis auctori, spei plena, reddidit, ante diem vj. Kal. Aprilis, anno redempti orbis CD. ID. quadragesimo sexto.

*Gandiae Societatis I E S V collegium,
Academiamque constituit.
C A P. XIII.*

ORTVA Leonora, Gaudiam commodum venerat Petrus Faber, Allobrox, qui primus se ad Ignatij Loyolae amicitiam Lutetiae Parisiorum applicuit; Hunc ex Hispania Paulus iij. Pont. Max. euocandum curarat, ut in Theologorum sedis Pontificiae numero, Tridentino Concilio, Catholicae fidei causam, aduersus recens ab inferis excitatas haereses, tueretur, vna cum Iacobo Layne, & Alphonso Salmeronio Toletano, Socijs. Ignatius in mandatis Fabro dederat, Gandia iter faceret, FRANCISCVM Ducem, officij gratia, salutaturus; qui aedes Societati excitare animum induxerat: eoque paulo ante sacerdotes Roma, & Olyssipone, allegati. Incredibile dictu quantum illius aduentu delectatus FRANCISCVS: ut animi parentem, & moderatorem, tum demum natum se, DEI beneficio, praedicaret: Exercitationes enim Faber, quas Ignatius de CHRISTI rebus gestis, & morte dictarat; meditandas proposuerat. Asceticum hoc exercitationu opusculum post FRANCISCVS, vtilitatem re ipsa expertus, Pauli iij. Pont. Maxim. auctoritate, ratum haberi curauit. Diploma quoque ut in eam sententiam fieret, quod libello ad-

ditum

ditum legimus, impetrauit, ad eorum opinionem minuendam, qui, quae non legerunt, temere damnant; aut si legerunt, fascinato inuidiae oculo, non recta ratione dijudicant. Iacta collegij fundamenta, feliciter, ante diem iij. Nonas Maias, anni CD. ID. XLVI. Primum quidem lapidem Faber, sacris rite operatus, posuit; alterum Dux, postque eius exemplo, liberi. Breui aedes constructae, ludique aperti humaniorum litterarum, diuinae ite, & humanae Philosophiae. Quin & in Academiae formam, Summi Pontificis, & Caesaris auctoritate, euegit. Prima ea omnium Societati credita. Bibliotheca item exornauit. Faber, salutato FRANCISCO, quam maximis itineribus Romam peruenit. Mox Kal. Sextilibus, magno Sociorum luctu, occubuit. Insequenti anno Monsonium, in Celtiberiae finibus id oppidu, vbi trium regnorum haberi conuentus solent, Philippus Hispaniae tum Princeps, FRANCISCVM honorifice euocauit: quo nobilium animos ad concordiam reuocaret. Memoria tenebat parentem suum Carolum Caesarem, quinto ante anno, fidei eiusdem opera vsum. FRANCISCVS, quasi iam vltimum id officium Principi praestaret, & immortalis se Regi compararet, quod ad patriae commodum, nobilium emolumentum, Regis ornatum pertinere videretur, nihil praetermisit.

*In nouo vitae genere suscipiendo Societatem
delegit. C A P. XIV.*

XIN maiora animo agitabat, vti ad summam vitae perfectionem contenderet: & Euangelij consilia, vinculis iam coniugij liber, amplectenda duceret. Rogare itaque pios homines, quoties ad se adirent, precibus, Litur-

E 2 gijs

Cirero 1.
Offic.

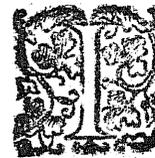
gijs, a DEO poscerent, salubria sibi consilia, de optimo vitae genere deligendo, in quo sunt omnia, suggererent. Ipse quoque eleemosynas in dies erogabat, plusque tribuit temporis orationi, meditationi, atque vigilijs: ieiunia, & corporis verberationes ut intendit: Didicerat enim puer, deliberationem de vitae cursu ineundo, omnium esse difficilissimam. Illud vero fixum, animoque obfirmatum, diuitijs, honorumque titulis abdicatis, CHRISTVM sequi, eiusque, Crucem tollendo, vestigijs insistere velle: Haec vero dubia, & impedita cogitatio; In duplici religiosorum hominum via, vtram ingredi melius esset: eorum ne, qui caelestium rerum meditationi dediti, in solitudinem se, hominumque infrequentiam abdiderunt, & suae duntaxat saluti inuigilant: an qui eccellente animi magnitudine, proximos non contemnunt, sed Christo, qua verbo, qua exemplo, iucrifacere student: qualis Christi, & Apostolorum vita fuit. Et vero sunt arctissimo inter se vinculo, tanquam germanae, colligatae, ea quae in contemplatione, quaeque in actione versatur vita, in Maria, & Martha sororibus, designatae. FRANCISCVS quidem, solitudinis amantior videbatur, ut vni sibi, DEOque in solitudine commodius vacaret, ieiunijs, & abstinentia corpus in eremo maceraret: verum cum se ad orandum daret, eorum potius institutum sibi commendari, DEO inspirante, sensit, qui contemplationi etiam actionem, publico commodo, adiungerent. Sed in hoc ipso vitae genere, perplexum & illud, in tot, tantisque piorum hominum familijs, quam potissimum sequeretur. In primis, Diui FRANCISCI institutum ceteris praetulit; quod & tutelarem illum, iam inde a puero, nomenque adsciuisset. Illic summam & inopiam, & vitae austeritatem, quas pridem artes bonas exoptarat, exerceri sciebat.

At

At dum haec DEO saepe commendat consilia, aridum ab oratione, frigidum & ieiunium exurgere se sensit: rapi vero, ad Societatem IESV; quod recens nata Religio, In vulgus etiam ignota esset: Nullus denique hic ambitiosis hominibus dignitatis locus pateret. Fore itaque ut ibi ignobilis & in glorius falleret, ac lateret: Qua in deliberatione, rem ad Diui FRANCISCI pium & eruditum sacerdotem, tanquam arcanum rerulit; DEI oraculum, illo interprete & deprecatore, auditorus. Ille vero sacris operatus, narrat, vocari illum in Societatem nominis IESV: Ita Deo placitum. *Quod, inquit, tibi, Dux, & Ecclesiae vertat bene.* Victus tandem cessit FRANCISCVS, Societatemque inire certo decreuit. Haec dum agit, orationi intentus, septem continuo diebus tiaram capiti imminentem clare vidit. Ecclesiasticam dignitatem designari putans, obtestari Deum, ac deprecari, ne, quos fugeret honores, quaesivisse alibi videretur. Cum post Societatis Praepositus renuntiatus esset, à Gaspare Fernandez interrogatus, illane tiara esset, iacunde respondit, eandem videri.

In Societatem ab Ignatio recipi cupit.

C A P. XV.

IGITVR FRANCISCVS nihil ultra cunctandum ratus, domesticum cum literis extemplo Romam ad Ignatium allegavit, qui tum Societatis familiam auctor ipse ducebat: rogat, primum voti competentem faceret. De re omni familiari, liberis, annuis redditibus, arbitrio suo constituat, iubet. Non exiguum, redditis literis, Ignatius voluptatem cepit: quod

Corn. Ne-
pos in Ar-
tici vita.

quod recens ortam familiam, tanti viri accessione, illustratum iri confideret. Et vero pridem id praeciderat: siue DEO suggerente, siue praefagiens: *Prudentia* enim ut quidam ait, *diuinitio quaedam est*. Romam enim ex Hispania reuerfo Fabro, vitaeque mox defuncto cum moestos videret Socios Ignatius, tanti viri immaturo obitu, atque iactura. *Bene sperare iubeo*, ait, *minimeque lugendum censeo: quando praeclare cum illo agi non dubitem*. Spero item fore, ut qui Fabrum nobis eripuit in-tempestiue, idem alium parem sufficiat, Ducē Gandiae, tacite vaticinās. Epistolam, qua respondit Ignatius, affexā sed mihi fraudi non sit, verba non esse adnumerata, at sensum fide bona redditum. *BENEDICTVS DEVS* qui consolatur nos in omnibus: cui, quoniam pro meritis gratias agere non possumus mortales, laudent eum omnes angeli, beatorumque Spiritus, quia Te vineae suae excolendae destinavit, atque conduxit. Equidem Te in ordinem nostrum adopto, recipioque libens; cum bona spe, utilitati id fore Ecclesiae DEI, cuius honor quaeritur: Tibi quoque summae consolationi, Societati ornamento, omnibus denique exemplo, & emolumento. Precabor itaq; DEVM ut, qui velle dedit, det idem & perficere, ad laudem & gloriam nominis filij sui Iesu Christi, in cuius Societatem, pusillum hunc gregem vocare placuit. Venio ad singula, epistolae tuae, capita. De te: quomodo in nostrum gregem admitti queas, quaeris. Equidem in Domino sic statuo, rem primum familiarem, ut gnauum patrem familias decet, constituas prudenter, & mature. Mature quidem, ut citius voti compos fias; prudenter vero, ne in vulgus efferris prius sanum id consilium patiaris, quam praestare, quod valde exoptas, commodo tuo, possis. De filiabus matrimonio collocandis, dignitatis & ordinis tui habendam rationem censeo. Marchioni quoque filio natu maximo vxor quaerenda: fratribus reliquis tantum in bonis relinquant, quantum satis est, quo in Academijs disciplinarum studia

studia, persequi commode liceat. Caesarem praeterea eorum rationem habiturum, cum pro tuis in illum officijs, tum quia ita merebuntur ipsi non dubito. Aedificia si quae inchoata, ad tecta perducantur. Denique ut semel dicam, absolui omnia quam maturime, ad exitumque, quoad eius fieri potest, referri cupiam: quo citius libero te, & expedito frui liceat: Interea loci, studia reuocanda omnino existimo, & urgenda serio est Theologia, sacerdoti necessaria, in qua etiam laurea te Doctoris insigniri velim in Gandiensi Academia. Cetera, ut se dabunt, ad me referas velim, equidem rebus tuis parentis posthac animo consulam. DEVMque precabor, te tuaq; sospicet, atque ad portum salutis aeternae perducatur: Romae.

Histe lectis FRANCISCVS gaudio paene exsiliit, quod e sua ipse potestate exisset, & Ignatio se, ut cepit commisisset. Omnia itaque fatagere ne longius fieret, quo cuius sese vinculis expediret. Oprabat iam tum vota concipere Religioforum hominum ritu. Quā rem, litteris illius adductus Ignatius, a Pontifice max. impetrauit. Anno itaque salutis CIO. ID. XLVII. Votis nuncupatis solemnibus, Sociorum numero adscriptus Gandiae est, paucis tamen consocijs, ne in vulgus prius manaret, quam rebus omnibus compositis, Societati se adiungeret.

Rem domesticam componit.

CAP. XVI.

GITVR parendum in reliquis sibi Ignatij sanis consilijs duxit. Filio Marchioni Lombaiae Carolo, familiae principi, vxor data Magdalenae Centellas, Francisci Centellae Comitis Oliuae (is vicus M. pass. Gan-

Gandiae adiacet) & Mariae Cardonae filia. Filiarum trium natu minima Dorothaea, nondum ab ipsa matre Christum sponsi loco adsciuerat, in coenobiumque D. Clarae puella admodum se abdiderat: Ceterae nobilissimis viris collocatae Isabella nuptum cessit Francisco Rogio Sandoualio, Lermae Comiti, & Marchionis Dianij heredi Ioanna Aragonia Ioanni Henriquez Alcannizij Marchioni in manum conuenit. Gener sane vterque, vt genere nobilissimus, sic & moribus honestissimus. In quibus nuptijs illud FRANCISCI Ducis consilium laudari video. Alterum generum Lermae Comitem, ad tertium diem adesse iussit: pactus horam tempusque, quo sacris rite peractis, sponsalia inirent: ne, vt saepe fit, sine Ecclesiae benedictione conuenientibus sponis, inciderent repudia, & conditione vti nollent: magna saepe ignominiae nota. Restabat alterum e mandatis quod exsequi studio fuit simul & voluptati. Liberorum enim nuptijs expeditus, totum se sacrarum litterarum studio dedit. Ei rei in Societatis Collegio membrum domus quod exstat, exaedificarat, quo se cum liberis studiorum gratia colligeret. Theologiam itaque partim mysticae, partim, & quae in scholis tractari disputando, viaque, ac ratione solet, egregiam operam nauauit, Doctore vsus Magistro Perefio, quem Vallentia Edetanorum, magno praemio, honore, atque stipendio, euocandum curarat. Hunc attente, assidueque audiuit, & legendo, disputandoque, ea industriae atque doctrinae dedit argumenta, vt breui laurea titulo omnium suffragijs dignus haberetur. Magisterij itaque primum, mox Theologiae laurea, adhibitis prius & disputationibus, & examine, decoratus est. Opera epretium fortasse fuerit horas, studijque rationem referre. Tribus horis solum anteuertebat, quas, & alteras tres precationi tribuebat.

buebat. Octaua diei hora, vt Hispani numerant, excipiatis quotidie criminibus communicabat. Nona, Doctorem Theologiae attente auscultabat, dictata etiam calamo excipiens. Summa temperantia praeusus, de rebus diuinis cum liberis agebat. Pomeridiani temporis reliquum partim studijs, partim negotijs priuatis, publicisque dabat. Vergente ad occasum sole, SS. Patrum monumenta, Scripturae lectioni adiungebat. Horis item Canonicis temporis non nihil tribuens. Somni enim parcissimi fuit, non lecto, sed tabulis ligneis, villosa tegmine instratis, vsus. Ante somnum seipse accurate excutiebat, apparitoris, lictoris, rei, & iudicis sustinere se personam fingens; Quo vitae genere factum est, vt fama disseminata, illius visendi gratia, dynastae aliquot Gandiam venerint: in his & Episcopus Carthaginis Spartariae, Stephanus Almayda; datis etiam ea de re honorificis ad amicum, litteris.

Romam anno saeculari sacro cogitat.

C A P. XVII.

ESSERAT dies, quem Pontifex rebus componendis FRANCISCO praefixerat, & decursu iam triennij studiorum spatio, annus saecularis facer, qui hodie Iubilaeus, imminebat. Romam itaque proficisci decreuit, cum vt principum Apostolorum, quae tum rite panduntur, limina frequentaret; tum Ignatij videndi studio. Denique ne sua iterum opera Caesar in negotijs obeundis vteretur. Verebatur contra, ne Romae praesens cum esset, a Paulo iij. contra Societatis institutum, Cardinalium

malium Collegio inuitus adscriberetur: quod Alexāder VI. gentis Borgiae, purpureo illum olim galero donasset: Auxerat quoque metum, quod FRANCISCI fratres duo, ab eo ipso Paulo Cardinales nuper creati fuerant: sed commode cecidit quod Paulus ex humanis exemptus. Iulio item tertio vacuam sedem Pontificiam reliquit. Conditis igitur testamenti tabulis, Carolum, familiae heredem seuocat. *Postremum hoc te* (inquit) *Carole fili, forsā alloquor. Romam iter adornari vides, anno saeculari sacro, vt patefacta Apostolorum limina exosculer. Societati I E S V me volens. addixi, bonis me, titulisque abdicaturus: quo viuam securius, aeternamque beatitudinem, D E O bene iuuante, consequar. Fratres itaque, ditiationem Gandiensem tuae committo fidei: tu vicissim da operam, ne tibi, familiae principi, commisisse nos aliquando poeniteat. Ius, & aequum imprimis tuere, consiliarios prudentes, fidosque adhibe, qui verum libere dicant; non assentando blandiantur. Ciuium potius, quā tuis commodis stude, & amari, quā timeri malis. Tria tibi coenobia, tamquam maiorum monumenta, in manus trado, Lombayae Sodalium S. Dominici; Gandiae, Sociorum: & D. Clarae Virginum, in quibus soror est, & amitae. Piorum enim hominum precibus, consilioque respub. feliciter geritur. D E V M, quod rei caput est, time, & religiose colito. Hunc inspectorem rerum humanarum in oculis gestato, & Iudicem exspecta. Salue, & Vale.* Marchio lacrymis vbertim. fufis, paucis optima quaeque pollicitus, dexteram parentis, more gentis, exosculatur. FRANCISCVS ceteros ordine liberos complexus, valedixit. Ioanne tantum natu secundo, patrem comitante: moxque vicinum Societatis Collegium ingressus, comites adsciuit Antonium Aroozium, Franciscum Stradam, septem item alios Sacerdotes.

Romae

Romae comiter a Pontifice & Ignatio accipitur.

C A P. XVIII.

QVIS conscens, Gandia discessit pridie Kal. Septemb. anni sacri CID. ID. L. Oppido egressus, sublatis in caelum oculis, manibusque, mixtis etiam prae laetitia lacrymis, Dauidis illud alta voce recitauit. *In exitu Israel de Aegypto.* mox etiam. *Laqueus contritus est, & nos liberati sumus.* Cum bona spe, & mente fixa, fore vt eodem nunquam reuertri, patriumque solum reuifere cogere, qui ad caelestem patriam properaret. Seruauit hoc religiose. Missus enim longo post temporis interuallo, a Pio V. Pont. Max. honorifica legatione, cum Alexandrino Cardinali, in Hispaniam ad Regem Catholicum, Valentiamque ingressus, numquam sibi imperari passus est, vt Gandiae oppidum, quod vnus duntaxat diei itinere abest, inuiferet. Proficiscens orationi quotidie horas complures dabat. moremque, quem perpetuo tenuit, de peccatis quotidie confitendi, sacrisque epulis accumbendi, seruauit. In meridie tantum cibum capere solitus, etsi de via fessus: in cena, panis buccella contentus vixit. Flagellis etiam in se, licet in diuersorij incommodum esset, fauens. Colloquia diuina, quibus itinerum taedium leuari solet, sic partiebatur, vt precationi horas tribueret vicissim, & sermonibus diuinis, piisque meditationibus; nec ad aurium se voluptatem, sed animi vtilitatem potius compararet. Italiam simul attigit, ecce tibi nobilem virum cum litteris ab Hercule Estensi, Ferrariae regulo, FRANCISCI patruo maiore; orare, ad se

Psal. 113
Psal. 123

vt de via diuertere non omittat ; cupere se pro veteri necessitudinis vinculo, aspectu eius frui, quod sine vilo paene viae incommodo, temporisque iactura fieret. paruit, vt debuit, FRANCISCVS, triduumque Ferrariensi Duci tribuit, comiter acceptus : biduum etiam cum Cosmo Medice, Etruriae Duce fuit, qui & ipse nullum officij genus praetermisit. Mox ne longius fieret, quo Ignatium videret, Romam festinauit. Introductus honorifice in Urbem Cardinalibus aliquot ad portam, vna cum Caesaris Legato, obuiam procedentibus. Cauerant, hi, ne, quod maxime optabat FRANCISCVS, nocte intempesta obscurus ingrederetur. Latere nimirum, atque ignorari, qua erat modestia, malebat. Sed & ipse Ignatius, Superiorum auctoritate victus, manu sua, horis aliquot antequam Urbem iniret, significarat, aequi, boni gratulationis pompam faceret, quam ille pudoris, non honoris loco, duceret. Iulius III. Pont. Max. palatium illi laeta cum gratulatione, quod expectatus venisset, per legatos obtulit, aediumque sacrarum membrum, si volenti esset, attribuit. Magnas ille gratias agere : Societatis enim IESV humile domicilium delegerat : Hic pro foribus Ignatius praestolabarur, amplexus Ducem amice, humoque reluctando tollens, quod pedes, manusque exoscularetur : mistis etiam caritatis lacrymis, quod magno FRANCISCVM emolumento amplificandae Ecclesiae DEI, Socijs quoque, re & consilio, iuuandis, exemplo denique ad maiorem DEI gloriae vsui futuram prouideret. Fessus ille non nihil de via, vbi se modicum collegit confirmavitque, studuit in primis Pontificem Max. venerari, pedesque, more maiorum, exosculari. Hic in basilica Pontificia acceptus officiosus est, quam ceteri eius ordinis, solent, laudare factum Pontifex, gratumque id sibi accidisse, ab vltimis

mis paene terris, hoc anni tempore, & aestu, qui nondum se fregerat, Romam religionis gratia, aduolasse : vt beatorum Apostolorum sepulcra viseret, & patefacta iam portae aurae limina, oscularetur. *Vinam*, inquit, *talium Principum magnam copiam haberemus : constantius se res Christiana haberet*. Aedes rursus suas patere illi coram testatus. At FRANCISCVS modeste abnuere, gratias agere : quod in Sociorum collegium diuertisset : satis fore, immo summi beneficii loco ducturum, si patientes interdum aures sibi daret, & benediceret, sic honorifice domum reductus, redditus sibi videbatur. Cardinales tamen, quos necesse erat, officij gratia, vicissim inuisit. His tandem salutationum curis expeditus, sacra diuorum templa ordine iustravit, adhibito, tanquam viae duce, & nomenclatore, itinerarij libello in quibus templis, innumerabiles beatorum martyrum reliquiae, vt nusquam alibi plures, asseruntur, & a pijs hominibus frequentantur. Quibus e commodis, copiosiores vt fructus caperet, omnem antea vitae rationem reddendam Ignatio putauit, & errata Sacerdoti confitendo, in Vrbe sancta, temporeque sanctissimo expianda iterum censuit. Nec foris solum se iustrandis, obeundisque locis sacris oblectabat ; domi etiam mirifice aspectu Patrum illorum, principum Societatis, & familiae auctoris Ignatij, recreabatur. Inter cetera vero plurima Romae praeclare gesta, illud ad aeternitatem memorabile, ab illo, prima esse Collegij Romani fundamenta iacta : Seminarium id omnium nationum quoddam est, eritque semper, sed omnis ea laus Gregorio XIII. Pont. vere Max. Societatisque parenti optimo, relicta cessit, aedibus, Augustoque Iudo exaedificato.

Ad Caesarem de bonis abdicandis mittit, Cardinalatus honorem fugit. CAP. XIX.

PTABAT FRANCISCVS aetatem Romae diuitius agere, & nusquam alibi libentius confensere, tum ob loci sanctitatem, religionemque; cum ob Ignatij innocentissimi viri mores. Optimum itaque factum duxit, suis sese Fortunae bonis titulisque exspoliare: quo pietati commodius operam daret. Igitur e domesticis vnum Gasparé Villabonum ad Caesarem Carolum, qui tum in Germania res gerebat, cum litteris seu supplice libello allegat: bona illius venia, filio natu maximo Lombayae Marchioni Gádiae ditio- nem concedere, titulosque liceret, rogat. Gratium id sibi acceptumque fore, qui colligere se ipse, & abdere vellet. Sociatis familiam potissimum dilegissè, in qua reliquum vitae curriculum consumeret, nuperam quidam illam, sed vt ceteras, ab origine calidiorè, maiorèque in dies futuram. Litterarum exemplum vt cum voluptate simul, & vtilitate legatur, adscribam. *Quanto pridem opere exoptarim, Caesar Auguste, tuum in Italiam aduentum, vt quae nunc litteris absens petere cogor, coram postulare, vni DEO notum est: cui quando ita visum, ne merito meo voti compos fierem, ratam ipsius, vt debeo, voluntatem habeo. Et cum absentem non minus quam si praesens essem, sensa mentis explicaturum me, minorique pudore affectum iri considam, idcirco vt mentis interpret oratio est, & vicissim orationis scriptura, hac vtar, quando illa, in tanto loci intervallo, non licet. De me sic habeto, peccatorem me ingenue confiteor, ceterisque offendiculo aulicis fuisse, cum in regia tua versarer, cuius delicti gratia nullam de-
recto*

*recto poenam à DEO caeli rege, nec abs te, qui in terris im-
peras. Ille misericordiarum parens, toties inferorum crucia-
tus meritis cum sim, ad hunc diem, incredibili patientia,
mansuetudine, benignitate, sustinuit me, quo respicerem, in
viamque redirem: tempusque largitus est, vt quanta illius
essent in me beneficia; quot, quantaque meae in illum in-
iuriae, tempestiue animaduertam. Haec ipse dum considero,
iam inde a coniugis morte Leonorae, quattuor, ipsos annos,
multisque fufis, ea gratia, a pijs viris precibus ad DEVM,
creuit vitae nouae cupiditas in dies, & quasi depulsa mentis
oculis caligine, terrena omnia despiciatui ducere coepi.
Nunc licet indignus sim, Dominicae vineae cultor futurus
praesertim cum tam sero accesserim, & vites olim, quas alij
plantarunt, euellere studuerim: DEI tamen benignitate Socie-
tatis nominis IESV sacerdotes, me in ordinem suum, nullo
meo merito, admiserunt. In qua quidem etsi iam pridem
degere, & emori exoptarim, prohibitus sum tamen, dum
boni parentis officium expleo, filijsque abunde consulo: qua
cura post unum, & item alterum mensem semel me expedi-
am. Quamobrem, maxime Caesar, bona tua uenia, id mihi liceat,
quia cliens tuus, & equestris D. Iacobi ordinis rogo, ut quod
reliquum est vitae spacium, perbreue illud quidem, at in lu-
cro deputandum, ita transigam, quo ante actae vitae iactu-
ram, dignis poenitentiae fructibus, DEO bene iuuante, sar-
ciam: praeterita errata corrigam, praesentia pericula fugiam,
futura euitem. Et si quid in hac ipsa vitae melioris forma
profecero, equidem dabo operam, ut sacris astantis altaribus, re-
diuina, atque ieiunijs assidue pro imperij tui incolumitate uo-
ta faciam, & pro tua salute, a qua & multorum pendet,
DEVM precer, ut qui nuper de Turcis, & haereticis victo-
riam tibi concessit, det idem, ut te ipse uincas, quae sane uin-
cendi ratio, ut difficillima, ita est & utilissima, maximeque
laudabilis. Denique amoris te diuini ignibus inflammet,
idque assidua meditatione cruciatuum CHRISTI: ut iure cu-
Apo-*

Gal. 6.

Apostolo dicere possis, mihi absit gloriari, nisi in Cruce Domini nostri IESU CHRISTI. Ille, qui crucis dolores pro nobis sustulit Christus, te quam diutissime Reipub: Christianae seruet incolumē. Dat. Romae a d. XVIII. Kal. Feb. CIO. IO. LI.

Dum Caesaris iussum expectat, sparsum iam in vulgus erat, mutasse FRANCISCVM vitae statum in melius. Qua re cognita Pont. Iulius, quod antea metuebat FRANCISCVS vt Romam idcirco proficisci cūctaretur, Cardinalium collegio adscribere cupiebat. Ille vero tristi nuncio tam exhorruit, quam cupide quidam honorem illum consectantur, & captant. Itaque Ignatio visum est expedire subito FRANCISCVM Roma discedere, vt Pontificis oculis subductus, spōte sibi exilium indiceret, fugaque se honoribus eriperet. Igitur iisdem Socijs, quibuscum Romam ex Hispania venerat, cum vix quattuor menses in vrbe mansisset, in Hispaniam reuertit. Hic, vt erat solitudinis in primis amans, procul a vulgi strepitu agere cum vellet, Guipuzcoam, Cantabriae Prouinciam, sedem sibi delegit: cum quod pauciores eam oram haberent, tum quod Ignatij natale solum id esset. Hispanias itaque simul attingit, recta in Cantabriam tendit: domumque Loyoleam ingressus, locum percunctando studiose quaesuit, quo loco primum natus terram contigisset Ignatius. Hic terrae osculum, postibusque figere: DEO gratias agere, quod eo loci, tam vtilem orbi terrarum virum nasci voluisset, seque tanti magistri discipulum fecisset. Igitur re diuina audita, sumptaque Eucharistia, Ognatum discessit: oppidum id Loyolea domo tertio abest lapide. Hic Petrus Michaelius Araos aedes aliquot Societatis collegio exaedificādo moriens testamento legarat. Hinc comitum nonnulli varie dimissi, in suas Prouincias remigrarunt: alij in FRANCISCI contubernio cum Ioanne filio haeserunt.

Caesa-

*Pace Caesaris titulis sese abdicat.
C A P. X X.*

EC diu factum est, cum Gaspar Villalonius e Germania per dispositos equos redux, Caesaris litteras FRANCISCO attulit: quarum hoc exemplum est. *Tuas mihi, Dux Borgia, reddidit Gaspar Villalonius, cliens tuus. Quamuis sanctum, piūque id consilium tuum, vitaeque institutum, quo secedere vis, teque colligere, vt terrena caelestibus permutes: (quis enim nisi impius id negauerit?) angit tamen nonnihil nos, atque excruciat, te carendum quod erit. Verum meae ipse morem gerere cupiditati, commodaque mea, tuis anteponere, nec uolo; nec si velim, possim. Potestatem itaque facio libens, uolensque, ut Carolo natu maximo, Gandiensi ditione, tuo arbitrato, cedas. De facto equidem sic sentio, plures inuidos, & a emulos, quam imitatores, reperiturum; prouum enim, atque procliuē cuius, alteri inuidere: paria praestare fuit, eritque semper difficile. Quod ceteros liberos deieras, id mihi oneris imponi facile patior; is vt ipse pro virili consulam, & parentis in locum succedam: effectum dabo, cum officiorum gratia Leonorae matris, feminae lectissimae, tum parentis, qui & ipse bene de me, meisque meritus est. Illis damno non erit, utrumque parentem operam mihi dedisse. DEVS Opt. Max. consilia tua, Dux Borgia, ad exitum felicem adducat, quem, vt nos quoque, remque publicam, difficilissimis hisce temporibus respiciat, precator. Sic te seruet ille & sospitet. dat. Augustae Vindelicornum. Idib. Feb. CIO. IO. LI.*

His lectis gaudio paene triumphans FRANCISCVS, conclaue statim ingressus ad CHRISTI

G

de

de Cruce pendentis imaginē genibus accidit. *Domine IESV*, inquit, *cuius misericordiae non est numerus, tot, tan-
taque cum exstent tua in me beneficia, nouis tamen cumulare
non cessas. Gratiam quam possum habeo, agamque, dum vi-
uam. Nunc te vocantem sponte sequor, & bonis Fortunae
omnibus, quae liberali manu donaras, me exuo, te ut cruce
affixum nudumque nudus promptius imiter. Abjicio libens
omnia, modica illa quidem, sed & regna, atque imperia, si
suppeditent, eadem animi alacritate dimitterem, ut tu pro-
be, qui corda scrutaris & renes, nosti. Supplex igitur rogo,
obtestorq; recipe me filium ut prodigum, a longinquis redu-
cem ad te, & amplectere expansis vlnis misericordiae tuae.
Pateant mihi fores domus tuae, apud Religiosos, vni tibi de-
ditos. Vnum hoc peto, ut inhabitem in domo tua, omnibus
diebus vitae meae: Tu qui lux es, via, veritas, & vita, respi-
ce me: & qui hanc mihi mentem dedisti, da exitum felicem.*
His cum se precibus DEO addixisset, in publicum
prodijt; confestimque accitis tabellionibus, & aetua-
rijs, ditionis se Gandiensis iure, bonisque omnibus ex-
uere, & Carolo natu maximo transcribere vniuersa,
in acta retulit, superstitibus praesentibus, nihil ut sibi
reliquum fecerit. Mox detonsa barba, rasoque vertice,
vestibus abiectis, talarem Sociorum togam, tritamq; in-
duit: lacrymantibus famulis, non secus atque si vita de-
cederet. Ille vero, vix ut prae gaudio apud se esse vide-
retur; quod toga se publica, Ducisque titulis exuisset,
& quasi maximo se naufragio, & tempestate emerisset,
raso iam capite, liber, & manu missus, portum tenere, &
in summa Societatis paupertate, ditissimum se reuera
esse ducebat: identidem illud exclamans, *Dirupisti, Do-
mine, vincula mea, tibi sacrificabo hostiam laudis.* Mox ser-
uos amice dimisit; Ioanni Borgiae alios clientum in nu-
mero attribuit; alios Carolo Duci per litteras commen-
datos, misit.

Psal. 115

AN-

ANDREAE SCHOTTI
SOCIETATIS IESV
DE VITA
FRANCISCI
BORGIAE
SOCIETATIS EIVSDEM
PRAEPOSITI GENERALIS
TERTII.
LIBER SECVNDVS.

Abdicatis Fortunae bonis, quae gesserit.

C A P. I.

UAETIOREM nullum ad id tempo-
ris, diem illuxisse sibi, FRANCIS-
CVS, & sentiebat, & praedica-
bat, quam quo bonis sese omnibus
exspoliasset. Liber enim à curis,
vni DEO, quare nihil illi iam tum
erat antiquius, sese dabat. Id ut
procederet feliciter, sacris initiatus est: Quo quidem
ordine ne indignus videretur, orare iā in dies DEVM,
corpufque castigare solitus erat: Nec enim ignorabat,
ad illa adyta illotis manibus irrumpere, sacrilegio affi-

G 2 ne

ne crimen esse. Ritus iam ceremoniasque edidicerat. Loyolam itaque contendit, primamque Liturgiam obtulit, tribuens hoc Ignatij, & patriae, & pietati, Kal. Sextrilibus, anni post Christum natum. C.D. L. Arae ornamenta, mappasque graphice elaboratas atque fororis manu pictas, Ludouicæ Borgiæ Comitis Ribagorze adhibuit. Ioannes vero Borgia, filius, Eucharistiam de manu illius sumpsit. Iulius tertius Pont. Max. liberaliter FRANCISCO Iubileum, ut nominant, indulserat, ut cum primo publice sacris operaretur, quotquot rite confessi adessent, sibi veniam acciperent peccatorum. Igitur Vergaram in Opidum secundo ab Ognato lapide, ut ad plures sacrificij manaret utilitas, properauit. Incolis simul atque innotuit, tantus fuit subito hominum circumcirca concursus, ut spaciosum quidem templum, non caperet. Quare sub dio aram erigere necesse fuit, iuxta D. Annae sacellum: totque ad caelestem mensam accesserunt, ut meridiana hora longe transferit; mirantibus cunctis, prae gaudioque à lacrymis non temperantibus, quod Ducem Apostolico habitu libenter spectarent, qui summa animi magnitudine titulos, fastumque, cum Euangelica inopia, & purpuram cum Religiosorum hominum attrita veste commutasset: siue quod rarum, & insolens aevi nostri exemplum esset: siue quod populari iudicio, cuius honori sacerdotium postponeret. Facta re diuina, ad populum concionatus est. Rogati plerique cur eo concionante, cuius aut sermonem ignorarent, ob idiomatis diuersitatem; aut, quod longius in tanta hominum corona, à suggestu abessent, non satis audirent. Illi ingenui, ut est gentis illius ingenium, diuinam in eorum vocem, non humanam, audire visam. Ad haec prodigij simile esse, Ducem sanctissimæ vitæ spectari. Sacerdotio inauguratus, nihil duxit antiquius, quam

ut

ut colligere se, & DEVM venerari qua precibus, qua poenitentiae actibus posset. Petijt itaque, modeste ab Ognata nis sacellum D. Magdalenaë sacrum, mille passibus distans, habere liceret. Impetrauit facile; domum exilem addere constituit, & per angustam, e materia rudi, & impolita fabricatam, ut paupertatis amantior, aula- rum augustarumque aedium pertaesus. Huc cum paucis Sociis migravit, quos tum rex Michael Nauarrus, sacerdos, à quo illud primum petijt coquo operam dare, bona illius venia liceret. Quod non minore animi voluptate, quam alii Principis beneficio summum magistratum, Prouinciamque impetrauit. Domestica hic officia exsequi, ligna, & aquam in culinam ferre, ignem accendere, verrere pauimentum, lances mundare, & ollas, ceteraque id genus, quasi societatis vel infimae conditionis tiro esset: Mox apparatus omnibus, mensae ministrabat. A Patribus, fratribusque, negligentiae, errorumque veniam deprecabatur, singulatim pedes osculatus, rogat, pro se DEVM interpellarent, hanc ut sibi mentem perpetuam esse vellet: His exercitationibus probe informatus, non angustis domus finibus contentus, de pluribus, officio bene mereri studuit: memor illius Areopagitæ Dionysij, *Bonum quo longius manat, eo praestabilius.* Igitur excurrere in vicinos pagos sacculo mendicantium more onustus, & scipionem gestare, panem eleemosynae loco vicitim, stipemque Christi nomine exigere. Cantabricae matronae, sanctitatis opinione, incredibile dictum est, quam alacriter domo pedem extulerint, panemque osculatae obtulerint: benedictionem vicissim reposcentes, orationemque pro communi salute, efflagitantes. Hic pueros tintinabulo, virgam manu gestans, euocabat, ductabatque longo ordine cantantes in templum, forumque publicum, quo prima illos fidei rudimenta catechista doceret:

Et

Lib. de di-
uin. nomi-
nibus c. 4.

Et interrogando, & iterando saepius eadem, inculcare non piguit cognitu necessaria. His ferè officiis horas bonas bene, annos aliquot collocavit, ad Sebastiani vsque Cantabrorum portum peruadens, & Victoriam pedibus adiens (Oppidum id Vellicam Cantabrorum, Ptolemei esse putat) & pueros erudijt, & in templis frequenter egit Ecclesiasten.

Nauarrorum Regnum ingreditur. CAP. II.

IN solitudinem se abdiderat FRANCISCVS, frequentiam hominum vitans, latere tamen, & fallere alios perpetuo non potuit. Odor enim pietatis longius vagatus, finitimis etiam afflabatur: fama in immensum omnia augere solita, variè increbuerat, dum alii factum praedicant, alii vituperant. Vt enim sensus cuiusque est animi, ita fere sermones ferit. Qui terrena sectantur, atque caduca, praeterea nihil, hi ex suo sensu reprehendere: Indignum illo, honores repudiasse, iam ad culmen progressum: liberos certe deseruisse videri. Quorum contra praestans erat de rebus, verumque iudiciũ, factum FRANCISCI laudibus in caelum tollere: Nec enim honores, magistratus, ceteraque imperitae plebi admiranda, in bonis ducenda: Animi tranquillitate, Deique cultu, & cognitione felicitatem hominis, aut nulla re, metiendam. DEI obsequio sese dedere, id demum esse longe, lateque imperare, liberum, & dominum, ac Regem esse: quod rerum terrenarum despicientia infra se ducat omnia, caelestia tantum animo verset: commendare FRANCISCVM, qui excelso animo Fortunae bona calcasset: gratias etiam DEO agere, quod in haec tempora, rara etiam vetustatis exem-

exempla transtulisset: quales viros singulos vix singulae aetates, DEI benignitate, tulissent. Officii itaque & obseruantiae gratia, latentem inuiserunt viri nobiles. inprimis Carolus Borgia Gandiae Dux, & Aluarus Borgia, filij: Martinus item Arragonius, Villae formosae Dux, qui eius sororem vxorem duxerat. Comes quoque Lermae, & Marchio Alcanizij, generi: Complures etiam nobiles viri, & Episcopi, per suos salutarunt; de mutata in melius vitae conditione gratulati. In his & Bernardinus Cardenas, Maquedae Dux; qui tum Nauarrici Regni Prorex erat, nouum Ecclesiasten audire auebat, & de officio Principis coram differentem. Domesticum itaque cum litteris allegauit; Optare se, Pompolenamque, cui praeesset, praesente illo frui, & salubria vitae consilia capere. Dimisso cum litteris aulico FRANCISCVS postridie eius diei in viam se, duobus adhibitis Socijs, Pompelonam versus dedit. Hic Proregem inopinato aduentu oppressit, qui illum ad se traduxit in aulam, omnique officiorũ genere accepit: multae, de officijs Principum, horae in multam etiam noctem consumptae. Quae in mentem venissent, ea non voce solum tradi, sed & memoriae caussa, litteris consignari cupiuit Prorex, scriptamque religiose asseruandum curauit. Crebro ad populum rogatus verba fecit in aede summa, familiarisque monachorum, & monialium: Cum satis esset factum Proregis voto, plebisque studio, Ognelum reuertit, Allaua Prouincia profectus, per viam erudiens multos, & pietatis studio excolens.

Ludouici Principis Lusitaniae, & FRANCISCI litterae. CAP. III.

NEC vero Hispaniae solum eam oram, quae Carpetanorum est, FRANCISCI nomen peruasit, etiam

etiam Lusitaniae in extremos fines usque penetravit. Hic Ludovicus, Lusitanorum Princeps, Ioannis tertij Regis, & Isabellae Augustae, germanus frater, FRANCISCVM quanti faceret, hac epistola testatum reliquit

Alteras ad te (Pater optime) dedi: his itaque illud duntaxat adjiciam, per mihi gratum fore, si, quod illis abs te postularam, semel consequar: commodo tamen quod fiat tuo: cui, tametsi mea permagni, id fieri, interest, animi mei sensum desideriumque lubens postpono. DEVM testem appello: tametsi nihil adhuc de te meritus sum, amorem tamen, voluntatemque numquam defuisse, si qua se res daret, tibi gratificandi, pro veteri meo in familiam Borgiam studio; quam tu quidem mea sententia dum relinquis, teque abdens, DEVM sequeris, immensum quantum illustraris. Ea res una, ut cetera, satis esse poterat, te deinceps ut pluris facerem, amaremque ardentius. Mirabilis sane DEVS in sanctis suis, & misericordiae eius non est numerus: Tuum est itaque gratias eidem agere, quando conuersio tua opinione longe maiores fructus adfert Ecclesiae. De me illud certo affirmare liquet, verba tua, quae adhuc memoria teneo, auribus meis insuare, quasi coram te audiam, incessumque videre videor tuum tam maturum, quasi praesens ades. Sed, o te felicem DEI seruum, qui in hac Reipublicae perturbatione, atque tumultu, animi tranquillitatem inueneris, pacemque interioris hominis: quae cum a DEO sit, exuperat omnem sensum. Qua una in re, si quae est in vita mortalium, beatitas sita est; speciemque est & particula eius felicitatis, quam in meliori aeternaque vita, omnes speramus. Equidem maiorem in modum peto abs te, ut post hac DEVM orans, nostri memoriae agas, quo semitam mandatorum suorum benignus ostendat: eius voluntati, non meae, obtemperem: vitamque beatam illo bene iuuante, consequar. Si qua vero in re mea tibi opera usui erit, pergratum mihi, si per te certior siam. Vale Almerino III. Idus Quinctiles. CID. ID. LI.

Pio

Pio Principi respondit FRANCISCVS; non tam ad pompam, quam ad vitam, moresque dictata epistola. Spiritus DEI, qui pauperum pater, idem & misericordiarum est gratiam tibi referat, quod nos amice litteris consolentur, mei peccatoris non immemor. Quod etiam beneficium ad se pertinere Socij omnes, quorum ego minimus sum, ingenue consententur. Singulari hac tua humanitate etsi multis antea nominibus tibi obstrictus tenebar, magna accessio facta est: quo nomine meam tibi operam addico, DEVMque rogo indies, ut sicut externis te exornat donis, ita internis magis, magisque perficiat. Benedictus DEVS, qui ut Propheta regius ^{Psal. 75.} canit, auferi Spiritum Principum. Qua in re si in alios Principes terribilis, in te certe pius, ac clemens existit, extincto spiritu illo, & fastu, quo iurgent nonnulli dynastae, immemores DEI, & ingrati. Dedit tibi spiritum principalem, quo se confirmari exoptat idem Propheta. O te felicem, ^{Psal. 50.} Princeps, cui hic in paucis obtigit Spiritus. Et ò beatam Lusitaniam, quae tales Principes, sine spiritu Principum, semper extulit: Vtinam vero intelligi queat, quantum id DEI beneficium sit, auferri ab aliquo spiritum Principum, & principali confirmari. Vtinam discrimen utriusque cognoscatur. Alter enim belli auctor est; pacis alter: Ille perturbatos; hic pacatos reddit: Ille hominum; hic DEI est. Magnum certe emolumentum esset, si, quantum studij ponunt mortales in Fortunae, corporisque bonis parandis, tantum in caelesti spiritu quaerendo tribuerent: probate, inquit Apostolus, spiritus, si ex DEO sunt. ^{1. Ioan. 4.} Plerique sane erroris tenebris erepti, viderent acutius: sed nostra negligentia sit, ut toties causa eadat spiritus ille diuinus, & quidem impie: carnis vero spiritus stet in iudicio, & vincat. Suum quisque spiritum hodie ducem sequitur, qui caecutit; cum contra DEI spiritui principali obsecundare oporteret. Erit, erit, aliquando dies illa cum decurso hoc vitae spacio, aperientur libri multorum, qui humani spiritus pleni praecipites ierunt, inopes a spiritu,

H qui

qui ad aeternae beatitudinis portum ducit. DEO itaque gratias ago, cum te videam a communi spiritu Principum alienum, optare spiritum principalem. hic enim spiritum proprium superat, ut idem Regius uates ait: *Expectabam eum qui saluum me fecit a pusillanimitate spiritus, & tempestate:*

Psal. 54. Hic ille diuinus est spiritus, qui ubi uult spirat: qui ingressus uinificat, quos, & quomodo libitū fuerit. Hunc mundus colligere, quia colligere se ipse detrectat, non potest. In hoc clamamus Abba, Pater: est enim adoptionis spiritus. Hunc accipere oportet, manipulis odorum, operumque in caritate.

1. Thef. 5. Sic gentium Doctori parebimus: nolite, inquit, extinguere spiritum. Id tibi euenire DEVM precor, ut & dicere cum

Psal. 76. Propheta queas, Defecit Spiritus meus. Sic fiet, ut nihil intelligas, uelis, credas, inuestigesque praeter Spiritum DEI, fidemque Ecclesiae Catholicae: memoria denique hic defixa haereat: res conditas infra te ducas, & scalarum tantum ministerio adhibeas, quibus ad DEVM, architectum uniuersi, ascendere possis: ut ex creatis uere cognoscas, & cognitum, quae felicitatis summa est, ames. Vere enim illud dixero, res conditae in DEO amplius, quam per se ipsae splendescunt: in eo spectatae delectant; contra absque illo expectatae angunt, & cruciant: possessae uero timorem, & amissae dolorem afferre consueuerunt. Hoc DEI spiritu si potius uixeris, uitam uiues beatam, nec aliud extra eum quaeres.

Psal. 76. Quo fiet, ut uere illud usurpes, Defecit spiritus meus & cum Deipara: Exsultauit spiritus meus in DEO saluari meo. De me, utinam uere dicere queam, Defecit spiritus meus. Externa si spectes, talis uideor plerisque, quando mutato uitae genere, DEI benignitate, alios spiritus abiecti, receptusque sum, nullo meo merito, in Religiosorum hominum familiam. Ut uere est, cum multis antea nominibus, ut dixi, denunctus tibi tenear, nunc uoluntatem, studiumque, quae sola mihi uotis astricto, reliqua sunt; libens, uolensque offero, quibus cum DEVS placari se sinat, tu eadem aequi, boni facito: quoni-

ama

am DEI te ipse uoluntati accommodas; Idem bonis te omnibus augeat prouehatque in maius uirtutis pietatisque incrementum, ut caelesti tandem regno potiarius. Ognato XV. Aug. CID. ID LI.

FRANCISCVS peccator.

FRANCISCI exemplum complures
secuti CAP. IIII.

MAGNA vis est in utramque partem Exemplorum, ut iis quisque uel ad uirtutem informetur, uel impellatur ad uitia. Cum ergo FRANCISCI fama longius emanasset, egregii aliquot ac nobiles uiri, ad illum profecti sunt, ut in eius ludo instituerentur ad pietatem, & passibus, si non aequis, non longo certe interuallo, Christum nudum nudi sequerentur. In his Antonius Corduba, Laurentii Suarez Figueroae, & Catherinae Ferdinandi Cordubae, Marchionum Priegi, & Comitum Feriae, filius. Hic cum illustri genere, & FRANCISCI propiusobrinus, tum singulari uirtute, morumque facilitate praeditus, Salmanticensi in gymnasio Hispaniae celeberrimo, in studia incumbens, omnium suffragiis eam Academiam rexerat: qui summus ibi magistratus, non nisi primae nobilitatis uiris defertur. Agebatur per id tempus, rogata Hispaniarum Principis, ut in Cardinalium collegiū adscriberetur, sed aliam insistere uiam constituit, Societari enim, DEO uocante, nomen dedit, & FRANCISCO aggregauit. Ognatum eodem consilio, & tempore uenit Sancius Castellanus, & Petrus Lodoza Nauarreus: Theologi item duo, qui Ioanni Auilae, egregio, ut supra ostēdimus in asceticis uiro, operam dederant, Didacus Gusmanus, Comitum Baileni filius, & Gaspar Loartes: Uterque iam annos aliquot antea in dioecesi Calagurritana, per oppida, & pagos

H 2 concio-

concionati, rudes homines Euangelium docuerant, pueros etiam Christianae doctrinae summam: inopes multorum commodo, qua pecunia, qua consolatione, iuuerant. Verum instituti nostri ratio non postulat, ut ad vnum omnes recenseam, qui iam tum ad FRANCISCVM confluerant. Vnum tamen sine flagitio praeterire non debeo, Bartholomaeum Bustamantium, sacerdotem Theologum, & Ecclesiasten egregium. Is Cardinali Ioanni Tauerae, Tolletanorum Archiepiscopo a secretis, magna apud Hispaniae dynastas auctoritate valuit, dum Carpetanorum prouinciam Tauera administraret. Tandem vero a publicis negociis animum fessum auocauit, ambitione procul, atque auaritia, rerum terrenarum iam pertaesus; de optimo vitae genere suscipiendo animi dubius, huc illuc, ut fit, impellebatur: Est enim ea deliberatio difficillima: hac in ancipiti cogitatione, ad DEVM, vberimum vitae fontem, sitibundus se recepit. Rem diuinam faciens, DEVM, quem manu gestabat, adorans, precabatur, eam monstraret vitae viam, quam ingressus, salutem, illo bene iuuante, adipisceretur: Hac in oratione, ut saepe postea memoriter & iucunde narrare solebat, internam quandam vocem audiuit, ut si saluus esse vellet, Cantabriae prouinciam Giupuscoam adiret, FRANCISCIque Borgiae exemplum sequeretur; de quo iam ad DEVM conuerso per nebulam inaudierat: ea tamen vis DEI vocantis fuit, ut eo ipso die, familia valere iussa, nihil cunctandum ratus, in viam se Giupuscoam versus dederit: quam quidem oram sanctitatis iam opinione impleuerat FRANCISCVS, quem primum obuiam habuit, simul atque Ognatum, ad diuae Magdalenae, ingressus est Bustamantius. Sporta reperit gestantem lateres, & calcem, aediculae construendae: qua abditus perpetuo, si per Ignatium

liceret.

liceret, cum paucis lateret. Pedibus statim accedit FRANCISCI supplex: aduētus causam exponit: in Societatem ut recipiat, rogat. Nec vero multis opus erat precibus. Familis itaque dimissis, in contubernio haesit Bustamantius, & assiduus FRANCISCI comes negociorum omnium, & peregrinationum, ob singularem prudentiam, fuit.

Cardinalium Collegio FRANCISCVM, Iulius tertius adscribere vult. CAP. V.

SVMMA FRANCISCO tot, tantorumque praestantium virorum aduentus, laetitiam attulerat. optabat enim complures eadem animi tranquillitate, quam degustare coeperat, perfrui. Parit enim vitae coniunctio honestam quandam virtutis, atque vtilem aemulationem: quae tamen careat omni acerbitate diffensionum: & vero domestica magis inuitant exempla, quam externa: Sed inuidit hanc illi quietem, nescio quis: ut nihil est in rebus humanis proprium, & laeta tristibus, & amaris dulcia permista temperantur: Carolus enim Caesar Augustus, cognito FRANCISCVM sponte abditum latere, indignum ratus virtutem abscondi, ad summum Pontificem retulit, Borgiam, raro huic aeuo, & inusitato spectaculo, titulis se abdicasse, & fallere perpetuo inglorium velle. Dignum itaque videri, qui in purpuratorum Patrum numerum adscisceretur, nisi quid secus illi videretur. Virtutem enim hac tempestate, si vnquam alias, id genus praemijs ornandam, & tanquam in illustri loco ponendam. Sibi pergratum id fore. Nec erat cur laboraret, dubitaretque Caesar: non enim difficile fuit, currentem, quod aiunt, incitare: Persuasit enim exemplo Pontifici, cui iam eadem pridem in mentem

venit.

venissent: FRANCISCO enim antea Romae vsus erat familiariter, & amice. Re itaque ad Collegium Cardinalium delata, assensum est ab omnibus. Quod vbi Romae Ignatius inaudiuit, serius tamen, vt fieri solet ab ijs, ad quos periculum proxime pertinet; veritus, ne, quod res erat, multum de FRANCISCI opinione decederet, dum quisque calumniandi libidine ansam prompte arripere consuevit, iactando, hypocrisim late regnare: idcirco bonis se se, titulisque abdicasse FRANCISCVM, vt purpureum galerum priuatus, Religionis, sanctitatisque specie, captaret sibi, liberos verò, etiamnum superstes, ditaret. Deinde & illud perincommodum Societati fore: fenestram enim ambitioni aperiri, quae pestis est taeterrima, labes, atque perniciēs non familiarum solum piorum hominum, sed rerum omnium publicarum, regnorumque: Quare optimum factum iudicauit, natam recens Societatem, contrarijs artibus tueri, & amplificare, paupertate nimirum, & honorum contempnū. Aequalitate enim vitae, simul & munerum morumque similitudine caritas, arctissimum religiosae coniunctionis vinculū, inualefcit. Quamobrem omni ope huc nitebatur, vt aditum ad honores Socijs obstrueret, legibusque latis vetaret. Quo factum est, vt Pontificis pedibus aduolutus, rogaret, deprecareturque, ne inuito honorem deferret: verum quo Caesari, & Collegio Cardinalium fieret satis, galerum quidem offerret, capere tamen obedientiae vi ne cogeret. Sic enim & illius honori consultum iri, & animo suo morem gesturum: Interesse enim per magni Societatis, ab honoribus alumnos arceri: nascenti saltem, & surgenti Sodalitatis plantae hoc benignus tribueret: Impetrauit Ignatius, quod supplice libello, lacrymisque coram postularat: FRANCISCO interim nihil horum conscio, & secessu illo

Canta-

Cantabrcio mirifice capto: qui simul atque audiuit, animo quidem cruciabatur; at eodem fere nuncio aegritudinem deterfit, audito, rem Ignatij singulari prudentia, & oratione, discussam. DEO item gratias egit, qui hunc sibi honorem detulisset, quem libens ille redderet, a quo proficisceretur; omnemque adeo terrarum orbem, si eius imperiō potiretur, eadem alacritate animi, ac despicientia rerum humanarum oblaturus. Pontifici quoque Iulio, grati animi litteris testimonium dedit: orare, vt bona illius venia, & benedictione, obscuro, atque priuato degere liceret, quo coepta mutatae in melius vitae, ad exitum adduceret: quod vnum, praeterea nihil, propositum sibi fuisse tum, cum se Ducis titulis, bonisque abdicaret, liquido affirmabat. Nec vero semel his sese periculis emerferat, nec iam vsquequaque securus erat. Iterum enim, saepiusque idem a Pontificibus tentatū. Illo ipso Iulio III. postulante Philippo, Hispaniarum Principe, qui nunc Regni clauum, atque vtinam diu, tenet: Id enim negocij Ioanni Poggio Apostolicae sedis, nuncio, post Cardinali dederat, rem vt transigeret. Hunc vero FRANCISCVS in coenobio B. Dominici Calcaedae, obuium cum habuisset, quid rerum gereretur, accepit. Ille facundia quadam diuinitus data, ijs rationum momentis differuit, vt facile rem discuteret, & Regi post idem atque Pontifici, Poggius dissuaderet, ne FRANCISCO latere volenti, negocium facerent, animique tranquillitatem adimerent, quando nulli honores animum satis explent, beatumque efficiunt. Pii rursus duo Pontifices, quartus, & quintus Romae agentem, Cardinalem creare frustra tentarunt. Cuius rei non modo commemoratio sed vel recordatio, lacrymas illi excutiebat. DEVM itaque frequenter precabatur, vt qui a saeculi curis, honoribusque abduxisset, & pauperem

rem esse iussisset, idem in dignitatum procellas reuolu-
ne pateretur. Memoria teneo, cum narraret Gaspar Her-
nandes, qui illi aures quotidie confitenti dare solitus
erat, se ex FRANCISCO audiisse aliquando, iniecta
forte dignitatum mentione, DEVM pridem preca-
tum fuisse, vt vita prius abire liceret, quam titulis ite-
rum, bonisque oneraretur inuitus.

Ognato digressus varijs in locis quæ gesserit.

C A P. VI.

PERGRATVM FRANCISCO acciderat, ho-
norum titulos, tanquam scopulos Sirenaeos
euitasse, & securo iam de tempestate, atque
naufragio, in illo ad D. Magdalena secessu, quam si-
bi vitæ, mortisque sedem iam delegerat, ecce tibi nec
opinati mandatum ab Ignatio allatum, egrederetur,
& tanquam ex umbra, in solem, aspectumque prodi-
ret, fructumque alijs adferret: memor, non eo se So-
cietati à DEO aggregatum, sibi vni vt studeret. Ognato
itaque quamprimum digressus, cum lacrymis, atq.
suspirijs, quasi non amplius dulcem illum secessum vi-
surus, vicum, Reginae casam appellant, accessit Fer-
dinandi Velascomitis stabuli Regij: cuius vxor, Iu-
liana Angela Aragonia FRANCISCI matertera erat,
Multa de religione, ac pietate, omnique adeo officio-
rum genere studiose quaerendo, didicit. In aulam ta-
men illius vt diuerneret rogatus, recusauit, humili
tecto contentus. Inde Burgos in urbem profectus, in
aede summa, rogantibus Canonicis, & Senatu, po-
puloq; concionatus. Inde digressus est Pintiam Vaccaeo-
rum, vbi tum Caesaris sedes, & regia erat: pauci vero
Societatis sacerdotes anguste habitabant, in aede par-
ua xenodochij S. Antonij. Mox in vicum, qui a Tauris
nomen

nomen inuenit, profectus est, euocatus à Ioanna Lu-
sitaniae Principe. Hic hebdomadac, quam maiorem
alij, alij sanctam appellant, de cruciatibus CHRISTI
passi, magno audientium fructu, differuit. Hinc Sal-
manticam venit: qua in Academia, multi magnæ spei,
simul & rei adolescentes, exemplo FRANCISCI inui-
tati. Societati sese sponte addixerunt. Post Tordesil-
lam ingressus, vbi Ioanna illa Lusitaniae Princeps, tum
forte ex morbo decumbebat, in aulam iterum diuer-
tere constanter detrectauit. Hinc Methymnae campi
commodum concionatus est, in sacrorum primitias
Antonij Cordubae, sacerdotio recens inaugurati: ia-
ctaque Collegij fundamēta ad tectum perducenda cu-
rauit. Hic litteris euocabatur rursus visendi gratia,
ab Antonij Cordubae matre Marchione Priegae, & so-
rore, duce Arcos, & Medinae Sidoniae: Eo profectus
perpetuos de rebus diuinis sermones habuit, breuique
amorem iniecit, ac benevolentiam, erga Societatem,
vt & ipsae post non diu, Socios in ditiones suas habita-
tum inuitarint. Illud in praesens patientiae FRAN-
CISCI, modestiaeque exemplum praeterire non de-
beo. Dum enim Castellae regno Baericam adiit, So-
cijs stipatus Antonio Corduba, & Bustamantio, in aspe-
ris confragosisque montibus Marianis, (*Sierra Morena*
hodie incolae nominant) diuerforium, mansionemque
publicam, fessus de via, iniit, vt cibo lassum corpus,
dum se meridianus aestus frangit, reficeret. Ad pedes
cum defiliit, conclauē vnicum hospitij, & vacuum in-
gressus, statim, vt solct, genibus flexis, orationi in-
tentus, DEI auxilium implorabat. Rediit interea via-
tor, qui prior, impedimentis ibi locatis, occuparat,
ratusque è vulgo clericum illuc ingressum, ac pietatis
specie, res suas furto sublegere conatum, iurgari iratus
coepit, vocemque intendere, conuicia iacere, verbe-

ra etiam minitari. FRANCISCVS, qua erat animi modestia ab oratione surgens, *da mihi*, inquit, *hanc veniam, animoque sis tranquillo. Nec enim mihi propositum, conclavi te excludere: quin potius, si prior tempore occupassem tibi libens cederem. Verbera, quae mihi minitaris, facere equidem, meritum me peccatis.* Concurfus subito ad clamantis vocem factus; qui cum illum iurgantem placassent, docuissentque, in quos stomachum euomeret, innocentes esse, & pios viros, sibi ille redditus, magno sui pudore, genibus accidens, veniam precatur. FRANCISCVS vero humo sublatum, amplexusque in Domino, assidere sibi iussit: hortatur ad patientiam, neue deinceps, si saperet, iracundiae frena laxaret.

In Lusitaniam proficiscitur. CAP. VII.

CVM in Lusitania increbuisse, FRANCISCVM in Baeticam profectum, Hieronymo natali, qui tum Olyssipone versabatur, cuique in Hispania Sociorum Prouincia commissa erat, negotium Rex dedit, FRANCISCVM, qui cum de rebus diurnis agere cuperet, euocandum curaret. Optare enim vehementer, coram videre. Natalis vero ad haec, potestatem quidem se in Hispaniae prouincias sociorum, iussu Ignatij, habere, extra vnum FRANCISCVM: Rogaturum tamen se per litteras, quae Reges vellent, promittit, cum bona spe fore ut quam primum, quo erat obsequendi studio, aduolaret. Nec se fellit hominem opinio, redditus enim litteris, quod nihil magis Societatis interesse arbitraretur, rebus omnibus prolatis, continuo accurrit, non immemor quot, quantum exstarent Regis Lusitaniae (ut patronus merito appellari possit) in Societatem eximia beneficia. Viam ingresso, cum Bustamantio, illud prodigij simile accidit

dit: dum rupem, saxis asperam, & impeditam, iumentis superant, quam *septem Pallares* vicini nominant, cis Mundam flumen, non procul Conimbrica, FRANCISCVS anteibat, precationi intentus, sequebatur pone Bustamantius, B. Virgini praeces orbiculis numerans. In crepidine, angustiisque loci, vel aspectu formidabilis, iumentum lapsu in praecipitum decidit, vultum in gyrum sursum, deorsum, ut cetera exanimatus Bustamantius, integram tantum vocem haberet, inuocaretque Christum, atque DEI param. FRANCISCVS dicto citius ad pastorem, qui ad spectaculum inclamarant, vocem, reflectit oculos, illud saepe ingeminans: *Iesu adiuuu, pater misericordiarum.* Cum Ecce tibi, dictu mirum, lapidi continuo insitit mulus: quodque incredibile videtur, illaeso corpore. Bustamantius, a viatoribus, funibus tamquam ex abyssu extractus, viuus, valensque emerfit: Virginis, cui tum praeces fundebat, & FRANCISCI votis, vitam referens acceptam. Ventum tandem Conimbricam, vbi Socios praesens FRANCISCVS exhilarauit. E suggestu concionante, in Societatis aedem, flos Academiae celeberrimae, nobiliumque virorum confluxit. Olyssipone post, a Regibus singulari humanitate exceptus, auditusque, de rebus sacris assidue, publice, priuatimque. Catherina Regina, FRANCISCI potissimum alloquijs est delectata, non immemor, puerum sibi Tordesillae olim ministrasse: cum quod sanctitatis in eo splenderet non adumbrata imago: tum quia consilia vitae salutaria, Religionisque suggereret. Ludouicus ad haec Lusitaniae Princeps, FRANCISCO utebatur familiariter pro veteri, quae antea intercesserat, necessitudine, in Caesaris olim aulam profectus cum esset, ut Augustam sororem viseret: cumque in Africa Tunetum Carolo a rmis expugnante vterque affuisset.

Hic & caelibem degebat vitam, & colligens se ipse, in-
glorius agebat, alijs pietatis facem praeferens: in ora-
tione ad DEVM assidue, & meditatione rerum caele-
stium acquiescens. FRANCISCI consuetudine vsque
eo inflamatus est, vt Societati sese dedicare constitu-
tum haberet: verum, quod imbecilli utebatur vale-
tudine, & natu iam esset grandior, visum Ignatio,
plus commodi publice allaturum, si in Regis si atris com-
mitatu re, atque consilio, vt adhuc, adiuuans caelebs
permaneret. Cetera, vnum è Socijs fuisse diceres.
Humili enim domo contentus, & ineleganti, absque
regio splendore, & famulorum turba. vasa aurea, ar-
gentea, & peristromata, mundumque adeo omnem,
vaenum dedit, redactaque pecunia, aes omne alienum,
dissoluit. votis continentiae, paupertatisque, consi-
lia Euangelicae legis secutus, & obedientiae, quan-
tum res, & dignitas ferret, sponte se obstrinxit. Mo-
rum facilitate, & comitate, prudenti grauitate mista,
nihil sermone turgidum, nihil elatum prae se ferēs. Sub-
leuare solitus libenter aliorum inopiam, & eleemosy-
nis fouere indigentes. Puerum a pedibus, in domum
professorum Sociorum ad D. Rocchi, Xenobriga vico,
mittere consueuerat, qui sacerdotem aliquem, quis-
quis tandem is esset expiandis criminibus, quasi ad vnū
de multis hominem, euocaret: lacrymans frequenter,
haec saepe vsurpabat. *Quid misero me fiet si vel aethi-
ops, mancipium domesticum me longe felicius caelo potiatur,
ego vero excludar? Et si tam praeclare nobiscum agetur, ut
ambo beati simus, quid si ille multis me partibus felicior,
quia DEVM dilexit ardentius? Ego vero saeculi curis nimis
implicatus, salutem neglexi.* Imitatus fortasse hoc ser-
mone Augustinum cuius memoranda illa vox: *Surgunt*

Lib. 8. con.

lib. ca. 8.

*indocti & caelum rapiunt: & nos cum doctrinis nostris sine
corde, ecce tibi volutamur in carne, & sanguine.* Idem

fra-

fratri Henrico Cardinali, auctor fuit, vt Socios
amplecteretur, foueretque exstructo Eborae, cuius
Praesul Ecclesiam regebat, Gymnasio. Quod dum
aedificatur, Ludouicus in dies, qui tum Eborae esset,
opus vrgebat & operis instabat. Socios item aegrotos
quasi fratrum loco ducens, inuisabat: venam, arte-
riamque, & praecordia, medicorum more, tentabat:
morbi ortum, statum, decessumque explorabat, mini-
strabat, & alloquijs consolabatur. Quae quidem eo
potissimum consilio referre placuit, quod omnis ea vi-
tae in melius mutatio, FRANCISCO, cum à DE O
discefferis, debeatur. Iacta per id tempus fundamen-
ta domus Professorum ad D. Rocchi: Sacellum id erat
in vrbs Olyssiponenfis pomoerijs loco deserto, & oliue-
tis consito Rex aream summa liberalitate, & munificē-
tia coemendam suo aere curauit, opera Petri Mascare-
nae, uiri nobilissimi Societatisque studiosi: qui olim
Lusitaniae apud Pontificem orator, vt primi in Orien-
tis Indiam Socij mitterentur, auctor fuerat. Rex, cum
Principe Lusitaniae Ioanne sacris aderat. Rem diui-
nam Hieronymus, natalis fecit. FRANCISCVS de
superiore loco de rebus diuini differuit, summa audien-
tium admiratione. Princeps templo digressus, dyna-
stis, qui aderant, dixit *hic vero mihi Ecclesiastes placet,
qui re ipsa, quae docet, praestat.* Igitur domus ampla So-
cijs, templumque augustum, regia munificentia aedi-
ficari coepta, creuitque suburbanis adiectis, circumcir-
ca vicis atq. aedibus vrbs. His ritè curatis, regumque
votis expletis, in Castellae regnum reuerti, vrgentibus
negotijs, statuit. Henricus tamen Cardinalis alter
Regis frater, cognitis, quae Olyssipone gesta essent,
ex Ludouici litteris, FRANCISCVM, & ipse videre
auebat: rogat illac iter habeat. Idque negocij Socio-
rum ibi Praefecto dat, vt in aduentu quamprimum se

certio-

certiorem faciat. Postridie quam urbem ingressus est Eborensem, in summa aede concionatus, Cardinalem mirifice, omnesque adeo ciues delectauit. Octauo inde lepide, Theodosius, Brigantinus Dux, Vilautiosa in oppido, videndi & ipse cupiditate incensus, obuiam processit. Ea vero comitatus officia cruciabant potius, quam oblectabant animum FRANCISCI. Principibus tamen, bene de Societate meritis, mos gerendus fuit. Quo in benevolentiae genere, Dux ille, multis praestitit, idemque in Socios studium liberi, posterique, haereditatis iure a maioribus traditum seruarunt.

Pintiae in Regia quae gesserit; & concionandi ratio. CAP. VIII.

LVSITANIA reuersus, Pintiam recta contendit, vbi tunc Philippi Hispaniarum Principis, pro Caesare Carolo imperantis, regia erat. Huc enim ardua negocia inuitabant. Diuertit ad Socios qui in xenodochio, ad Diui Antonij, anguste habitabant, vt veterem secessum Ognetensem, quo primum se abdiderat, agnoscere videretur. Nihilominus vel humili domo latitantem, Hispaniae dynastae frequenter inuisebant. Qui cum solemne illud suum, in salutationibus speciosisque titulis dandis, seruarent, taedio affectus FRANCISCVS, flexis genibus, interdum rogabat, titulis temperarent: ne exprobasse DEO viderentur, quod in se contulisset eximium vocationis beneficium: plurisque faceret, quae abiecisset, quam quae nunc sumpisset. Frequentes hic de verbo DEI sermones habuit, tum ad velatas Virgines, tum in D. Antonij Sociorum templo, vt magna morum in melius mutatio subsequuta sit. Threnos Hieremiae pro concione

ne explanauit, quibus & Compluti finem imposuit, magno vtriusque Academiae doctorum hominum concursu, qui dicerent, non tam ex libris, quae publice doceret, quam ex humili oratione, caelitusque data scientia, proficisci. Gessit & illud eo ipso tempore memorabile. Virgines DEO sacratas, quae austeram D. Clarae vitam, normamque tenent, Gandia, in Castellae regnum traduxit. Cuius Gandiensis coenobij haec origo fuit: Anno circiter CIO. ID. LXII. Gallicae aliquot matronae DEO votis consecratae, Massilia, maritimo itinere, patrio solo, incertum qua de causa, cedere coactae, Barcinonem appellunt, & à Ioanne, Aragonum Rege, hoc nomine secundo, humaniter acceptae, Gandiamque missae sunt, aede D. Clarae sacra, quam priuatae aliquot, & piae mulieres habebant, illis attributa: Nec ita multo post pietatis odorem, vitaeque seuerioris, & continentiae, longe lateque propagarunt, vt integrae virgines complures, illustri etiam genere natae, eandem vitae viam ingredi (abdicatis saeculi curis) cupientes, Christo se se sponso addixerint, caelestemque in terris vitam egerint. In hac familia auiam FRANCISCVS vidit, filiam ite, sorores, consobrinas, & neptes. Inde, tanquam coloniae ductae sunt in alias Prouincias Gerundā, Tubalim Lusitaniae, quam Salaciam, nonnulli appellandā censent, Valentiam item Edetanorum, Emporias, & in Ilicitanum oppidum, siue Alona est nominanda, quod hodie *Halicantum* indigenis est. Nondum tamen ad eam diem, in Castellae regna, sacrae illae Virgines penetrarant: Egit FRANCISCVS cum Iuliana Angela Aragonia, Duce Frias, simulque ad Lusitaniae Principem Ioannam, illustrem matronam retulit, persuasitque non aegre, Bona itaque Pontificis venia, Gandiensi monasterio egressae amitae duae Francisca

cisca Ioannis, Gandiae Ducis, Maria Marchionis Dianij soror. Sorores item FRANCISCI duae. Pintia dehinc profectae Madriti sedem fixerunt Monasterium Ioanna princeps pecunia sua exedificauit: quod idem nuper Margarita Austriaca Maximiliani Caesaris filia, dum in eam se familiam, spretis mundi honoribus atque delitiis tradidit, mirifice illustrauit.

Commissa FRANCISCO Hispaniarum Indiarumque Societatis prouincia. CAP. IX.

BENE rem gerere FRANCISCVM viderat Ignatius, vt quas res cumque aggredere, ad felicem exitum adduceret. Vniuersae itaque Hispaniae Socijs praeficere decreuit. Erat iam tum Lusitania singularis prouincia: reliqua Hispaniarum partem Doctor Araozius, Ignatij iussu, regebat: Crescente vero in dies Collegiorum numero, oneri ferendo parem se esse negabat: Placuit itaque Ignatio, vtriusque Castellae, vt hodie vocant, Prouincialem Praefectum renunciare, quo leuius onus Araozius haberet. Accesserant Prouinciae rursus duae, Baetica, & Aragonensis: His in vniuersum quinque Societatis in Hispania Prouincijs, & Indiarum Orientis impositus ab Ignatio FRANCISCVS, commissaque generatim administrandae Societatis cura. Ille vero onus detrectare, latere se malle, obscurum viuere; sibi que, & DEO vacare. At Ignatius, datis ad eum litteris imperare, DEO que ita placitum. Quare, vt adhuc fecerat dicto audiens esset, Societatem ad perfectae vitae rationem exemplo, consilioque vocaret: numerum auget, quo ad posset, cum delecta tamen, & prudentia. Lusitaret item, obiretque collegia Sociorum; quae instauraret; prouheretque iam coepta. Quod ab itineri-

neribus reliquum esset temporis, in regia consumeret: ibi enim commodum fore, & pietatis negotium promouere, & litteras quaqua versum mittere. Paruit, cessitque, qua erat animi demissione, FRANCISCVS Ignatij iussis; & vero in difficili hac administrandae prouinciae ratione, ratus, quod res erat, fore vt rationem DEO reddere creditarum sibi animarum aliquando cogeretur, licet antea in se ipse saeuus esset quaesitor, nunc tamen facere omnia diligentius, accuratiusque coepit: illud interdum mente repetens, *Nunc coepi.* Iam *Psal. 76.* enim legibus quasi solutus, & inspectore carens, morumque custode, immoderatus in se ipse animaduertit; vigilijs, ieiunijs, & flagris, valetudinem vt non parum labefactarit. Qua re cognita, Ignatius factum absens reprehendere, modum in omni re, in asceticis quoque exercitationibus seruandum, vt superesse possimus. Sacerdotem itaque senem addidit, cuius consilio poenitentiae effecta regeret; valetudinisque, ne laessisse eam temere videretur, rationem haberet. Dicit vix potest, quot, quantaque socijs emolumenta, exterisque in Hispania tunc attulerit. Recens enim etiamnum Societas erat, & à multis oppugnabatur, vt fere fit maxime in ipsa origine. A se primum initium ducere constituit; & rogare imprimis DEVM, vt qui humeris onus imposuisset, idem etiam vires, ferendo oneri pares, sufficeret. Collegia partim inchoata prouexit, ad tetumque perduxit; partim etiam inchoauit; quae maius post incrementum sumpserunt.

*Collegiorum Placentini, & Hispalensis
origo. C A P. X.*

DVORVM de multis Collegijs, ad posteritatis memoriam illustrium referre libet. Placentini, & Hispalensis originem. Placentiae Episcopus Guterius Caruaialius, fama adductus cum FRANCISCI, tum Sociorum Laynes & Salmeronij, quibus in Tridentina synodo fuerat vsus, litteras ad FRANCISCVM dandas curauit, rogans Socios aliquot mitteret. quos in curarum commisi sibi gregis partem vocaret: idque cumulatus beneficium, si se illis adiungeret, futurum. FRANCISCVS nihil prolatandum ratus, mox Socijs aliquot adhibitis, in viam se dedit, tam humaniter ab Episcopo acceptus; vt à parente maiora proficisci non possent. Domi Socijs vsus perfamiliariter, famam re ipsa, quod contra solet, superari comperit. Erat tum Guterius, animi impetum insolentior, & aulicis in vulgus moribus plus aequo deditus, quam sacerdotis, ne dum Episcopi officio, dignum videretur. Nec fugit ea res FRANCISCVM. Orare igitur DEVM assidue; Socijsque idem negocium dedit, mensam vt integrum, Episcopi salutem DEO precibus, ieiunijs, ceterisque exercitationibus commendarent: Viderat uir prudens, magnum esse in Principum virorum exemplis ad vitam, moresque ciuium moderandos, momentum. Tandem intensiore cura, atque diutius DEVM precatus, conclaui egressus, oculis incensis, vt flammam emicare crederes, obuijs forte Patribus hilari voce, *Bono, inquit, esse animo iubeo: gratiaque DEO agenda, qui preces nostras audit, & Episcopum bene de nobis meritum, misertus aspexit.*
Nec

Nec diu factum est, cum se ipse Caruacalius collegit, orationi intentus, & lacrymis anteaetae vitae memoriam repetens vltimam, totius vitae crimina rite confessus expiauit. Edixit statim praconis voce, omnibus à se satisfactum velle. Si quem forte sciens, prudens laeisset, sua, vel ministrorum opera: si fraudasset, audacter res repetitum veniret. Iudices adhaec constituit, & arbitros, Ioannem Ayoram, qui inspector eius orae tum erat, & Ouetensis Ecclesiae post Episcopus fuit. Socios item duos, Theologiae alterum, alterum Iuris Pontificij bene peritum. Hi lites componerent, & ius suum cuique ex aequo, & bono, tribuerent. Familiam quoque domi ad frugem, parsimoniamque traduxit; feruorum, & aulicorum grege misso facto, se contentus sacerdotibus, morum honestate singulari: quos & mensae, summa temperantia instructae, adhibuit. Lectusque quotidie ab anagnoste sacrae scripturae liber, quo animus potissimum reficeretur. Cum Canonicis Ecclesiae in gratiam redijt, remissisque sponte iniurijs, positae simultates, & odia. Dioecesim integram lustrandam pijs maxime uiris mandauit, qui non rudes duntaxat docerent, sed pascere etiam inopes, magna vi pecuniarum distributa: Domi suae trecentis amplius quotidie victum suppeditauit, praesensque aderat mensae: doctrinae item Christianae praeceptis a Catechista Socio traditis. Vitae haec in melius mutatio, & admirationem attulit omnibus, & exemplum: ceteris praebuit. FRANCISCI id omne precibus acceptum referendum est.

Hispali daemon clam ea tempestate zizania serere coeperat: cui malo in tempore prouisum est, vigilantia Censorum fidei: & vt in partem iuuaret FRANCISCVS, eo, tanquam in coloniam, Socios mittere decreuit. Igitur Ioannem Suarez, qui tum Salmanticae

Sociorum Collegium regebat, nondum tamen a diuturno morbo satis confirmatum, Hispalim allegat: Domum veterem quaerere iubet, quae duodecim Socios caperet: se propediem eodem venturum, Collegio intruendo promittit. Paruit, Calendis circiter Nouembris Hispalim delatus, comitante Ioanne Guterio. Hic Archiepiscopi vices gerebat Ceruantes Salazarius, qui post Cardinalis creatus, & Archiepiscopus Taraconensis, nostros fouit, Collegiumque exaedificauit. Huic se supplice libello Suarez obtulit; concionandi potestatem, sacrificandique postulat. Pontificis de Societatis instituto diplomata profert: ei facile se, suaque probauit. His rebus peractis, pace tanti viri, grauius agere, partim de rebus diuinis publice differendo, partim consentientibus aures dando, ut a lento morbo sic recrearetur, quasi hanc illi valetudinis confirmandae viam DEVS ostendisse videretur: Ferdinandus Pontius Legionensis, vir nobilis, captus hominis pietate, aedes illi angustas incolendas tribuit. Euocatur itaque FRANCISCVS: qui simul venit, vna cum Michaele Torres, Bartholomaeo Bustamantio, & Paulo Hernandes. Palatium vt vidit, non humiles casas quaesitas fuisse, vt erat paupertatis amantissimus, Ioannem Suarez, modeste tamen, obiurgat, superbam nimis pauperum sedem videri, paupertatem vero maximum esse Religionis praesidium. Mansit tamen, temporis angustijs coactus, quod Natalitia CHRISTI agerentur. Non diu factum est, in aedes humiles migravit, quae vetustate iam rimas, vitiumque agerent, vt & pluente caelo, guttae cubiculum aspergerent, stillaretque vndique domus. Ingenti inedia primum affecti, quod in vulgus adhuc ignoti Socij laterent: Accidit vt nec cibum domi, nec argentum haberent, venissentque de via Socij non pauci: hora vero meridiei

ad

ad prandiu inuitaret. Suarez, quod res erat, ad FRANCISCVM retulit, nihil esse quod apponeretur. dandūne igitur signum, quo in triclinium omnes conuenirent. Ille paululum, quasi DEVM precaturus se collegit; mox vultu ad hilaritatem composito; *Dare signum prandij licet, quando multum iam est diei: DEO fidite; illi curae sumus.* Ecce tibi ad portam duo, cum sportis panis, ciborumque, vt ad pauperes foris pascendos redundarit. Isabella Galindij, matrona illustris, commeatum illum dono miserat: FRANCISCVS precibus a DEO impetrarat, & Socios allocutus. *Discite, ait, filij, DEO fidere: cuius si gloriam quaerimus, animis, corporibusque nihil defuturum scitote.* Nec Hispali solum, sed alibi semel atque iterum idem accidit; Pintiae nimirum, & Septimanticae: vbi nec opinantibus similiter allatus est cibus, sed ab ijs hominibus, qui dicere nolent, quis mortalium cibum mitteret; vt DEI providentia res geri videretur. Et haec quidem Societatis in Baetica initia, parua illa quidem, & infirma, in tanta rerum omnium inopia, sed quae nimium quantum post creuerunt; vt iam Collegium Sociorum, domumque Professorum, diues ea Respub. magno suorum ciuium emolumento, aliat, quod non litteris tantum, sed & morum pietate, iuuentus imbuatur.

Caesari Carolo initae Societatis rationem reddit. C A P. XI.

VM Placentiae versatur, loci opportunitas, suadere videbatur, vt Caesarem, qui propius aberat, inuiseret, rationemque suscepti consilij praesens redderet. Dederat enim res inopinata sermonem multis, qui secus ac par erat interpretarentur: Caesar vero, pius Princeps, cum bellis externis

nis

nis implicitus antea fuisset, Societatem, vt recens or-
tam vix, agnorat. Secefferat hic fessa iam aetate in
Sodalium Hieronymianorum coenobium, Iusti cogno-
mento, Placentino in agro Hispaniae amaenissimo, vt
quod reliquum esset vitae spacium, DEO transcriberet.
Rarum id in primis, & nostro saeculo inauditum exem-
plum in Imperatore summo visum. Diocletianus Dal-
mata, Caesar & ipse Aug. imperio se abdicauit, in
agrosque se contulit, & arbores in quincuncem fe-
uit, maiore, vt dicebat, voluptate, quam cum aci-
es iustrueret, imperijque habenas tractaret. Verum
taedio id vitae fecisse, magnis auctoribus credimus:
quod pigeret, puderetque, se Christianos in quos cru-
deliter saeuierat, extinguere minime potuisse. At
Carolus, qui tantos de hostibus fidei, Religionisque
maiorum, Turcis, atque haereticis, triumphos egisset,
imperio orbis paene terrarum cessit: quo se commodius
Christo consecraret, anteaetaeque vitae errata, dignis
paenitentiae fructibus expiaret. Igitur FRANCISCVS
gratulari coram Caesari, sui que facti rationem redde-
re pretium operae existimauit: litteris etiam Ioannae
Caesaris filiae, & alteris, ferdinandi Aluari Toleti Oro-
pefae Comitis saepenumero cognorat, in secessione il-
la Caesarem, quid FRANCISCO fieret, quaerere so-
litum: Bustamantio itaque sacerdote itineris comite
adhibito, ad Caesarem pergit, laetus eius aduentu,
Carolus, apud se domi, quod mortalium nulli conti-
git, accipi iubet humaniter, à Ludouico Quixada, cu-
biculumque apparatus. facta salutandi potestate ge-
nibus FRANCISCVS accidit. Surgere Caesar confe-
stim iubet, at ille obluendo durauit. *Liceat quaeso
Auguste Caesar, bona cum vana tua, supplici mihi, hodie
no die, & genibus nixo, paucis apud te agere. Multis me
tibi nominibus obstrictum agnosco, & prae me fero non inui-*

Michael
Glycas in
Annali: &
Simeon Me-
saphr. in
vita S. Me-
nae.

tus

tus, vt cliens deuotus Maie stati tuae. Quae me causa im-
pulsit, vt in praesens tibi mutatae vitae rationem reddendam
putarim. Diuersos enim ea de re in vulgus sparsos rumores
inaudiui. Veniam etiam precaturus accessi, quod cum in
contubernio tuo haererem, multis criminibus obnoxius, deli-
qui non raro, ceterisque offendiculo fui. Visum est DEO,
animorum parenti benignissimo, nullo meo merito, me ad se
trahere, eamque mentem indere, vt saeculi curis nuntium
remitterem, & in Religiosorū hominum Societatis IESV fa-
miliam me darem. In quam potissimum familiam (cum
animus ad D. Francisci institutum magis propenderet) rapi
me & trahi in dies sensi, dum precationi ad DEVM fusae
insisterem. Idem vt facerem, alij, qui & intimos animi mei
recessus penitus norant, re eidem DEO delata, auctores mihi
existiterunt. Hic & aditum honoribus obstrui acceperam;
quibus iam me sponte abdicaram. Actionem ydem contem-
plationi coniungunt: à quo vitae instituto numquam abhor-
rui, & perfectissimum esse sapientes viri iudicarunt. Certe,
ex animi sententia, confirmare possum, ad hanc me diem iu-
cunde in Societate, & summa animi tranquillitate, vixisse.
Ad haec Casar. Mirabar sane cum Roma Augustam Vindel-
licorum ad me ea de re putares referendum, quidnam acci-
disset, cur mutata velificatione, quasi conditionis tuae per-
taesus, vitae cursum retro agere induxisses. Tum vero ma-
xime admirabar, quod in nuperam illam familiam Societatis
te contulisses: de qua secus, quam vellem, sentire, & loqui
plerosque video. Scilicet decrant tot, tantaeque veteres, piaeq.
familiae antiquitate ipsa, vsuque probatae: Hic modeste
FRANCISCVS, Si nouas Religiones, magne Caesar, hoc
nomine contemnimus, quia nuper natae; omnium eadem con-
ditio est, quod originem semel sumpserint, temporisque diu-
turnitate creuerint: & haec ipsa Sodalitas, tempore ipso ve-
terascet. Immo, si vere existimare volumus, quo ab orige-
ne res propius abest, eo melius verum cernit, & accuratior
est.

est. Et motus initio semper incitator est, & uehementior. Similiter ad fontium capita, limpidior aqua, puriorque bibit. Christi Euangelium, lexque gratiae praestantiores viros, sanctiores, doctioresque extulit, quo principio viciniores fuerunt. Et vero, quemadmodum si quis recenti Regis pomario stirpem inferendam offerat, gratius haud dubie munus esset, quam si in hortos pridem arboribus plurimis constos traduceret: sic in piorum hominum familijs summi Regis DEI viridarijs vsu venire existimo. De probatione vero, Summi Pontificis autoritate atque auspicijs Societatem confirmatam videmus. A Emulos reperisse, & aduersarios, non inficior. Hoc enim rebus omnibus, praesertim recens natis, proprium, perpetuumque accidit. Sed y fere nos oppugnant, qui aut Socios, viuendique modum ignorant, aut animi perturbationibus, odij & inuidiae ducuntur. Equidem, si quid in Socijs non probassem, pedem non intulissem, aut se intulissem, re comperta, statim retulissem. Mox interpellat Caesar. Sed illud quo modo refelles, adolescentes huius familiae esse omnes, senem, quem canities commendat, atque prudentia, neminem? Hic FRANCISCVS, Si mater maturae aetatis est, non vetula, quid quaeso, mirum, si & liberi eius iuniores sint? Et si propius inspicias, cani non pauci nobis se addicunt. Equidem sextum iam & quadragesimum aetatis annum ago: hicque meus, ne longius abeam, itineris comes (Bustamantius) sexagenarius paene Societati nomen dedit, tirociniumque ponere vir doctrina, & modestia singulari, minime detrectauit. Caesar introire iubet & agnitum amplexus est; quod olim Neapolim missus à Ioanne Taueri Toletanorum Archiepiscopo, secum de rebus arduis egisset. Triduum cum Caesare versato iamque itineri accincto, ducentos aureos elemosynae vice dandos Carolus curauit, modicum id esse restatus, sed se iam bonis exutum priuatam personam sustinere.

Septi-

Septimantiae tirocinij domum instituit.

C A P. XII.

PINTIAM reuertit FRANCISCVS, vbi domus ad tectum perducebatur, crescebatque in dies Sociorum numerus. Ille vero, & in aede nostra, alijsque templis, frequenter concionabatur. Hic cum plerique ad eum aulici confluerent, vt suis potius rebus, quam animorum saluti consulerent, dicere solitum accepimus: *Quam pauci mortales, ex vrbe Hierusalem huc commeant: plerique omnes ex Aegypto veniunt, vt nostra opera ditiores potius, quam meliores fiant.* Respiciebat ad Antonij Abbatis dictum diuinitus, de quo Palladius memoriae prodidit, ex Macario rogare consueuisse, cum absentem se quaesiuissent: ex Aegypto, an Hierosolymis aduenissent. Hos CHRISTI gloriam; illos sua tantum commoda sectari significans. Aegre itaque adduci FRANCISCVS potuit, vt sui omnibus potestatem, sine dilectu faceret: ne, si hanc fenestram patefaceret, diuinis rebus operam dare non posset. Commodum iam Septimantenses Societati domum obtulerant, quam eo auidius FRANCISCVS arripuit, quo secedere aliquo libentius cupiebat, & a negociorum fluctibus, tanquam in portum se recipere. E Salmanticensi, & Cõplutensi Academijs, magnae spei adolescentes, quo nomen Societati darent confluebant: verum quo reciperentur locus deerat. Ratus igitur FRANCISCVS, quem iam solitudini & orationi idoneum sibi locum compererat, eundem etiam Tironibus ad pietatem informandis, aptum esse: augere domum, membris aditis, constituit. Obseruabat enim, longo rerum vsu, quod idem epistola ad Socios data testatur, permagni Societatis interesse,

L omniumque.

Ausacae
hist. c. 26.

omniumq. adeo Religionum, primum tirocinium feliciter poni & tanquam fundamenta iaci: Ut enim bonus tiro, bonus tandem miles euadit: sic & in ascetico vitae instituto, qui se ipse, perturbationesque animi vicerit initio, reliquum vitae curriculum feliciter decursum. Domum igitur humilem, qualem Ognati aedificandam curarat, instituit: laborans ipse materiam, calcem & caementa ferens. Multos hic non adolentes modo, sed & viros genere, & litteris claros Societati adscripsit. His magistrum, morum, & pietatis, Bustamantium, actate iam & prudentia grauem, praefecit. Libentissime vero caeteris aggregabat qui grandiores natu, & integra aetate Societati se addicerent: idque multis de causis. Primum, quia iudicio maturo, diu multumque deliberantes, eam vitae viam, sententiamque amplexantur, eademque constantia ad extremum vsque spiritum retinent. Deinde, quod iuniores magnis sumptibus multisque annis educari, incerto etiam euentu, debeant: viros vero, decurso iam studiorum spacio, statim Societati vtilem nauare operam videas, cum docendo, tum concionando, tales modo sint, qui paruulorum simplicitatem, ut iubet Christus, cum morum prudentia coniunxerint. His FRANCISCVS, facem exemplo praeferre, viamque monstrare, hortando, vrgendo, consolando & reuocando, cum freno alij, alij calcaribus indigerent. Per compita publica, praeeunte canentium puerorum choro, catechistae officioungebatur: De superiore item loco DEI verbum explanabat. Erat tum forte in tirocinio, qui à lancium sordibus abstergendis abhorreret, inuitusque hoc onus, cerera libenter susciperet: quem, ut inutilem, metuum exueret, spectante illo, FRANCISCVS aquam sordibus inquinatam, qua tum orbes lauerat, auidius hausit. Adolens:

Iescens, rei spectaculo fractus, ad pedes ei accidit, veniamque postulauit. Collegium Septimancense Pintia in gressus, recta inculinam tendit: coquum ignotus rogat, num quid iubeat: hodie se illi operam daturum. At ignarus ille, quid nosset, rogat. *Nihil* ait FRANCISCVS: *Quae tamen rectius praestare, & in quo minus aberrare soleo, haec sunt: pauimentum verrere, ollas abstergere, Laua igitur ait, coquus, ollas illas fictiles, fuligine obsitas. Ille vero, & libenter; diuque ibi haesit, dum à comite ad res graues obeundas, auocaretur. Pintia quoque serius aliquando egressus, moraque in itinere iniecta, Septimancam intempesta nocte, altero inde lapide distitam, accessit: fores Collegij pulsata, multa tum caelo nix decidebat: Frustra tamen ad alteram noctis vigiliam, captis arctissimo somno Socijs, exspectat dum fores paterent: domus enim longius a porta abscesserat. Tandem aliquando intromissus, tantum abest vt moleste moram, caelique intemperiem tulerit, vt magnum & inde fructum pietatis tulerit. Credo equidem, aiebat, vt Princeps, fera stimulis, & arundine in arena, & venatione agitata summam capitis voluptatem; sic Deum me, feris ipsis nihilo meliorem, mollibus dum petit niuium globis hodie delectatum: quae tamen non me laederent, sed vrgerent, atque impellerent. Sic enim Vates ait: Qui dat niuem sicut lanam: nebulam, sicut cinerem spargit. Nobilis item adolens hic Socijs recens adscriptus erat: asceticis tamen exercitationibus, Paupertateque illa domestica adeo non capiebatur, vt facti poenitens, a suscepto vitae instituto, resileret. Cū nihil FRANCISCI alloquia ad constantiam seruandam valerent, Socijs vaticinans ait: *Sinite abire: nondum enim maturuit. Reuertetur, mihi credite, & hanc ipsam iudicij imbecillitatem post re ipsa corriget.* Nec vanus augur FRANCISCVS fuit: Post enim idem*

Ecclesiastica dignitate sponte se abdicans, in Societatem iterum reuertit, vixitque ad extremum vsque diem pie, constanterque, vt ceteris omnibus exemplum esset fingulare.

Reginam litteris consolatus, in Lusitaniam profiscitur. CAP. XIII.

DECESSERAT per idem fere tempus, anno eius saeculi LVII. a d. iij Idus Iunias Lusitaniae Rex Ioannes III. Princeps, pacis, belliq. artibus clarus, pietate vero in DEVM Religioneque clarissimus, Societatem maxime fouit, primusque Socios ad se in regnum traduxit, domos regia liberalitate attribuit, collegiaque a fundamentis exstruxit. Primus idem in Orientis Indiam Socios misit: qui gentibus illis barbaris, densa caligine dissipata, Euangelicae veritatis lucem importarent: Luctuosa ea mors, cum Christiano orbi vniuerso, tum societati fuit: quae & parentem amisisse, simul & patronum, videbatur. Franciscus Catharinam Regis coniugem, communi societatis nomine, pia epistola consolatur: esse quidem Reges instar procerum, fulcrorumque Ecclesiae DEI, sed e militante Ierusalem in triumphantem, cum placitum fuerit, transferri: preclare cum illo agi, qui terrenum hoc regnum cum caelesti permutasset, feliciter: hortari itaque vt regni gubernacula non detrectet, dum Sebastianus nepos Imperio adolescat: Nec diu post, in Lusitaniam ipse subsecutus, Caesaris iussu, cum eadem, & cum dynastis egit. Eboram nondum adierat, cum ardentissima febre, quae mox morbi violentia in delirium pestiferum vertit, ad desperationem medicorum laborauit. Indictae preces supplicationesque iussu Principis Cardinalis Eborensis. Iacenti iam in Collegio

gio Sociorum, deplorato, ac paene deposito lacrymantibus aderant archiatros, & Socij, quibus nec opinato FRANCISCVS; *Cur, inquit, lacrymas frustra funditis? an illae morti me eripient, si DEO visum in patriam, ab hoc me vitae exsilio reuocare? Sed nondum maturit hic fructus, ut summi Regis epulis apponatur. Grandis adhuc nobis restat uia, immo intra quatrimum diuum, ualensque Olyssiponem pergam.* Inopinatum illud, praeterque fidem visum, &, si naturae leges consuleres, nefas. Postridie tamen eius diei, hausto salubri pharmaco, purgata aluus est, & vis morbi remisit, habuitque melius. Tertius iam dies illuxerat, cum à Catharina Regina missi domestici aderant: quibuscum postridie itineri se Olyssiponensi commisit. Verum, ne hic quidem periculi omnino expers fuit. Tagum enim flumen trajiciente, ea subito exorta tempestas est, vt propius factum sit nihil, quam vt aquis mergeretur; cum & alia nauigia non pauca, procella illa perierint. Regina aduentu nunciato Xobrigam, regiam in villam flumini vicinam, amoenitate aerisque salubritate claram, deferri iubet: omniq. regio apparatu accipiendum curat. Hic dies aliquot moratus, à D. Rocchi Societatis domum Professorum Olyssiponē maturare se ostendit: Colligere itaq. sarcinas iubet. Regij ministrati, quod res erat, eo festinare, quod regium illum luxū fugeret, & Sociorum inopiam longe illi apparatus anteponeret. Hortari ualitudinis habita ratione, ne intempestiue in viam se daret. At nihil ille remisse agere, & instare; noctem ibi transacturum se negat. Incommodum haud dubie cum socijs FRANCISCVS accepisset, ni prouidentia quadam effugisset: Eadem enim ipsa nocte ventorum procella, ab extremis vsque Indiae finibus vehementius spirans, pestilentem morbum inuexit; multique ijs anni horis vbique gentium consumpti. Non dissimi-

diffimile diuinæ prouidentiae exemplum apponam; Occurrit ei olim in itinere Suerus Vega, Ioannis vegae, Hispaniae Praefidis filius, in idemque hospitium diuerterant: cumque frigus igne depulissent, secessit, vt solet, DEVM oraturus FRANCISCVS. Vega focum retinuit. Post non diu cubiculo raptim noster egressus; *Fugiamus*, inquit, *periculum praesto est*. Dictum, ac factum: vix domo digressis, tectum decedit, omnes oppressurum, ni cauisset FRANCISCVS. Pij nimirum in tutela DEI sunt. A morbo recreatus, confirmatusque, Lusitaniae Reginam, & Sebastianum nepotem salutat: regni item dynastia, legationemque exponit.

Caesaris obitus, & funebris FRANCISCI laudatio. CAP. XIV.

DOMVM reuertit: Caesari gestae rei rationem reddit: de animi salute, & asceticis frequens sermo. Carolus enim ad mortem tum se comparabat, optabatque vehementer, rationes antea actae vitae, gestique imperij DEO summo animorum iudici, probare. FRANCISCVS, misericordiae DEI, atque clementiae commemoratione, languentem erigebat. Nec sefellit de morte vicina augurium. Vix enim coenobio digressus, Pintiam attigit, cum tristis nuncius allatus Caesarem obiisse a. d. xj. cal. Octob. anno salutis CID. ID. LVIII. Tabulis exequendae voluntatis vltimae, quam ratam haberi vellet, FRANCISCVM nominat. Permolestum vero id ei accidit, quod animam agenti Carolo praesto non fuisset, quo patrono optime de se merito, postremum hoc officium praestitisset, oculosque morienti clausisset. Post tamen rogatus non detrectauit funebri illum laudatione praedicare

dicare, Pintiae, in aulicorum frequenti corona: adhibitis Regij Prophetae verbis: *Ecce elongam fugiens, & mansi in solitudine*. Factum praedicans heroe dignum; qui cum de hostibus toties triumphasset, tandem se ipse vicisset. Nuncio enim rebus humanis, Imperio, & regnis remisso, secessisse; priuatumque egisse. Coronas, sceptras, falces, ad CHRISTI crucifixi pedes sponte posuisse, quo rationem gesti imperij, mortem longe ante praefagens, commodius redderet Imperatori summo: cum bona aeternae felicitatis spe. Illud in ceteris memorabile, & ad posteros transmittendum, Carolum ab vno & vicefimo aetatis anno, nullum diem abire passum, quo non horam orationi, meditationi, tribueret, negociisque demeret. De morte demum quae ad aeternam vitam ianua est, sermonem FRANCISCVS claudit extremum.

Quae in Hispania Societati aduersa acciderunt.

CAP. XV.

PER idem tempus, Pintiam, clam omnibus inuaserat deprauatarum in Religione opinionum, lues: idque malum, quo occultius, eo periculosius, paruis, vt sit, igniculis ortum, Prouinciam Hispaniae inflammasset, nisi ad commune incendium restinguendum mature, atque alacriter Philippus Rex, vere Catholicus, & Quaesitores Fidei aduolassent. Mali origo haec fere memoratur. Dum Caesarem Augustum, tlos Hispanicae nobilitatis in Germaniam, ceterasque hac labe infectas regiones sequeretur, vsu, commercioque, & disputationibus, (quae damni plus, quam commodi adferre solent) contaminati plerique, verenum haereticae prauitatis imbiberant; edocti ab ijs qui a fide maiorum, vt transfugae, turpiter desciscen-

tes, in alia omnia, blasphemiae, impietatis, & atheismi, abierunt. Conuenticula itaque nocturna, & conciliabula clandestina cogere. quod fere seditionum initium. Libellos impios, & famosos, in vulgus spargere ausi; & iam Virgines D.E.O. dicatas, tabes illa poluerat. In his ipsis coniuratis nonnulli Socios, ut confcios, falso nominarant, in eandem causam inuoluerentantes. At illi innocentia freti, recti se conscientia sustentabant; calumniamque tempus, & eius filia Veritas diluit. Ferdinandus enim Valdesius, Hispanensis Archiepiscopus, idemque Censorum Fidei princeps, ceteris Iudicibus negocium dedit, ut Socios, publica praeconis voce in templis, vicisque a calumnia liberarent, & honorifica praedicatione in integrum restituerent. Hispali quoque, in Baetica, in Socios incurrere, calumniisque petere factiosi ausi; & quod mireris, ij ipsi, quorum intererat, omni ope, pro veritate niti. Honori tamen nostro, (ea nimirum vis est in omnem partem veritatis) consuluerunt boni, nosque pro concione innocentes, & integros publice praedicarunt, ipsi etiam Dominicanae familiae sodales. Nichil his tempestatibus, aduersisque fractus FRANCISCI animus, quin & fortius, palmae instar, nitebatur.

Mittit Socios Catechistas in Asturum agros Hispaniae, & in Madaurum Africae.

C. A. P. XVI.

CHRISTOPHORVS Rogius Sandoualius, qui post ex Episcopo Ouetensi, & Pacensi, Hispanensis Archiepiscopus decessit, FRANCISCVM amanter monuit, Asturum, montiumque in collis, circa Ouetum habentibus, non solum victum in summa

ma temporum difficultate, ex continenti annorum aliquot sterilitate, deesse; sed, quod rei caput est, etiam doctrinae Christianae praecepta, & caelestis panis frequentiore usum. Asturum enim ager, licet equos ferat generos, ingeniorum nouerca est, praesertim in agrestibus hominibus, duris, & impolitis. Adeo verum illud, *Non omnia uno solo, caeloque nasci*. Nec mora, FRANCISCVS ad Ioannam clarissimam Hispaniae Principem, quae absente in Belgio Rege Philippo, imperabat, Ouetensis agri inopiam animis, corporibusque sustentandis, retulit: opem implorat: se in partem laborum venturum, missurumque Socios, qui rudimenta doceant, & sacra procurent: sed quando in tanta rerum omnium indigentia, ut anni tempus erat, inanis venter auribus careret, rogat Asturum inopiam subleuare vellet. Sic enim fore sperabat, ut fructus non paenitendus animorum colligeretur. Vetus enim, fructuosumque Societatis est institutum, in paganorum agros excurrere, & quasi legationem. DE I, docendo concionandoque obire. Princeps illa, ut ad omnia pietatis officia propendebat, Asturum inopiae subleuandae, quattuor aureorum millia, ex aerario publico, numeranda curauit. Haec, ut pauperibus viritim distribuerent, duo Socij profecti, Petrus Saauedrius, & Caruaialius, agrumque per se sterilem, diuini verbi semine ita coluerunt, ut tum primum nati, videntesque, qui caeci ad eam diem fuissent, sibi viderentur. Altera item missio, extra Hispaniam, in Mauritaniae Caesariensis urbem, hodie Oranum, quam olim Icosium alij, alij Madaurum existimant, instituta a FRANCISCO est, quae vrbs in Africae ora sit a Francisci olim Ximenij Cardinalis, & Toletanorum Archiepiscopi, opibus, auspiciisque capta, praesidijs nunc Catholici Regis tenetur, aduersus Maurorum

rorum incurfiones. Exercitus ex Hispania nauibus eo
 1558. deportabatur, ad gentes illas, Christiani nominis acer-
 rimos hostes, debellandas, anno, opinor, C^D. D^O.
 LVIII. Igitur miffi a FRANCISCO e noftris, Pe-
 tri duo, alter Martinezius, qui post Martyr obiit in flo-
 rida, Infulanorum infidijs: Alter vero, Domenichus co-
 gnomento. Eductis in hostem copijs, Mastagnanum
 oppugnaturis, iuffit Imperator in vrbe Socij mane-
 rent, aegrotis quadringētis militibus, qui in nosocomio
 decumbebant, operam nauarent. Hi, tametsi militibus
 animum in praelio addendo, praesto esse mallent, di-
 cto audientes fuerunt, & visum magno illi Imperatori
 DEO, vt ad maiora referuarentur. Caeso enim ad
 internecionem exercitu, captisque qui cladi superfue-
 rant, periculum nostri euitarunt. Post, in Hispaniam
 reuerfi, mortuorum se in numerum relatos, sacris etiam
 rite peractis compererunt.

*In Lusitaniā reuersus, Prouincia obita,
 lustrat, fundatque Collegia.*

C A P. XVII.

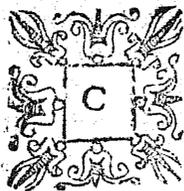
SEMEL, iterumque Lusitaniā in-
 gressus, sed negotiorum duntaxat gra-
 tia, Sociorum Collegia lustrare, sola-
 tiumque otiose adferre, integrum non
 fuerat: Commodum iam per ea ipsa
 tempora Henricus, Lusitaniā Prin-
 cept Card., qui & Sebastiano in Africana expeditio-
 ne caeso, regnum tenuit, Eborae Collegium, Acade-
 miamque excitatam aere suo, Societatis fidei commi-
 serat; petieratque per litteras a FRANCISCO vt
 mitterentur doctores Sacrarum litterarum duo, vtq. se
 ipse

ipse inuisete ne grauaretur. Valetudinis etiam interes-
 se medici affirmabant, animum a curis, quibus Pintiae
 obruebatur, auocare, & peregrinando relaxare. Prae-
 missis igitur Socijs duobus, Petro Paulo Ferrario, &
 Ferdinando Perefio, qui Theologiam docerent, in Lu-
 sitaniā se contulit; vt Principem bene de Ecclesia, so-
 cietateque meritum, cum officij causa salutaret, tum
 gratias etiam Sociorum nomine ageret. Accepit hic
 omni officiorum, & caritatis genere; pari comitate, qua
 eum olim Ioannes III. Rex, eiusque frater Ludouicus,
 complexi fuerant. Concionabatur Dominicis fere die-
 bus, vernis quadraginta dierum ieiunijs, in aede sa-
 cra, audiente cupidissime Henrico Cardinali. Hic, cum
 de via fessum orationibus ad populum habendis, one-
 randum quidam negarent, instabat Card. *Nec postulo,*
inquit, diserte concionetur: abunde erit populo, mihi que
vel suggestum conscendisse eum, qui omnibus sese bonis spon-
te, CHRISTI propter amorem, abdicauit. Interea Hen-
 ricum cupido incefferat, & FRANCISCI inuisen-
 di, & Academiae lustrandae, quando absenti integrum
 nunquam fuisset. Deductus itaque a nobilitatis flore,
 omnibusque Academiae ordinibus, & Socijs, Colle-
 gium ingreditur. FRANCISCVS pro foribus so-
 lus praestolabatur. *Iure, inquit, optimo Princeps amplif-*
sime, omnes te omnium aetatum ordines, doctique homines
honoris gratia, ut scientiae parentem, deducunt: hic quoque,
licet indoctus caetus (se nimirum significabat) tuus est, ti-
bique deuotus. Adduci tum nullo modo potuit, pugnan-
 te licet, diuque urgente Henrico, vt caput tegeret: ob-
 firmato enim animo honorem illi deberi, serio affirma-
 bat. Accessit eo ipso tempore, & Brigantinus Dux e Vil-
 lauitiosa oppido, Henricum Lusitaniā Principem, ea-
 demque opera FRANCISCVM salutaturus. Post FRANCISCVS & colligum Bracharense lu-
 M 2 strauit

stravit, nuper aedificari coeptū, sumptu Bartholomaei, Martyrum cognomento, e familia Diui Dominici, Archiepiscopi: qui singularem cum doctrina pietatem ita coniunxerat, ut vtra re praestaret, incertum esset. Sociorum hic opera, in commisso sibi grege curando, uti velle praese ferebat; quod re etiam praestitit. Post ut erat summa vitae innocentia, & sanctitate, sponte abdicato Episcopi officio, cellae coenobij se iterum, suisque reddidit. Scripsit re penitus explorata Chrysoctomi, & Gregorij Pontif. exemplo *De Cura Pastorum*, volumen egregium.

Portuensis Collegij Societatis initia.

C A P. XVIII.

COLLIGERE sese & ipse FRANCISCVS, ad orationemque ut solet, & solitudinem festinabat. Profectus itaque in Galleciae fines, ut à publicis negocijs, quae nimis occupatum habebant, se abduceret. Portum venit, quae Vrbs hodie nomen retinet, quia portus est oppidi Calis: indeque adeo, ut Hispanicarum rerum scriptores tradunt, toti prouinciae nomen inditum. Ea mille circiter, & quingentis passibus Durio flumine, ubi in Oceanum influit, imminet, loci ingenio, & situ saluberrima. Hic olim Franciscus Strada commoratus, assiduis concionibus, ut erat in dicendo acer, & vehemens, magnos antea fructus retulerat. Delatus & FRANCISCVS noster Kal. circiter Sextil. an. CIO. ID. LX. rectaque in xenodochium Rocchi Amatoris pertendit. Vix iam ad pedes defilierat, cum Rodericus Pinetus, Episcopus Portuensis, salutatum accessit. Ciues item

ad

And: Renselius & Anno. Vi. perannus.

admirabundi, cognito quis olim FRANCISCVS fuisset, ob commissam atque illa totius in Hispania Societatis prouinciam, & modestiae nomine obseruabatur. Postularunt Socios eo mitteret, qui eum agrum diuini verbi semine excolerent. Annuit FRANCISCVS, impetrauitque bona cum Episcopi venia, sedem Socijs & sacellum. Re item iuuit Henricus Gouianus, vir nobilis, ex eorum numero, quos Strada antea Christo iurificerat, mutata in melius vita, qua virtutis odorem caeteris afflabat ciuibus. Pauperes alere, ministrare etiam ipse in nosocomijs assueuerat: DEO & Societati, tres filios obtulit, domumque attribuit: Grassante in Vrbe Portuensi lue, pauperum curam, incautius gerens, occubuit. Non fugit Catherinam, Lusitaniae Reginam, FRANCISCI aduentus, cui per idem tempus peramanter scripsit, laetari se, quod eam urbem de via attigisset, ciuesque & Episcopum cum Senatu optasse, Socios eo mitti, Collegiumque excitari. Idem sibi pridem votum fuisse, ratumque esse velle. Tale fere Portuensis Collegij principum fuit. Ille & aetatis immemor, & inualetudinis, cuncta ferre, agere, concionari, Eucharistiam manu tenendo hortari, pueros aere Campano vicitim ad fidei rudimenta discenda euocare, quare velut hominem caelo delapsum, suspiciebant omnes.

Romam a Pio Quarto Pontifice euocatus proficiscitur. C A P. XIX.

IN secreto hoc secessu libenter acquieuisset FRANCISCVS, sed Pius Quartus Pont. Max. misso diplomate, honoris gratia euocauit. Nihil vero antiquius FRANCISCO, quam Pij iussis parere

re

1561.

re, tametsi fessa iam aetate esset, & à valetudine non satis firmus, aestusque anni à profectioe deterreret. Regi mox Catholico Philippo, quod erat, exponit, egredi se Hispania iubente Pontifice, quem penes, vt Christi vices gerentem, summum esset hominum, rerumque arbitrium: orare itaque bona cum venia liceret. In viam se dedit, ardente etiam dum Canicula, anno CID. ID. LXI. adscitis Socijs Petro Saauedrio, & Gaspare Hernandezio sacerdotibus, & veteri comite Marco: Terrestri itinere Galliam attigit Narbonensem, & Prouinciam. Lauretum vbi attigit, iustrauit supplex aedem sacram Deiparae Virginis Lauretanae: religione, simul & loci maiestate, hominumque frequentia commotus. Post a. d. vij. Idus Septemb. Romam ingressus, incredibili Sociorum omnium gaudio acceptus: Pius cognito aduentu cubiculi intimi Praefectum salutandi gratia ex templo misit, expectatum diu, adesse. Ad se vt migraret, rogat. FRANCISCVS contra comiter, pro officio, gratis actis, tergiuersari. Postridie eius diei postquam illuxit, quamuis de via fessus non dum se collegisset, Pontificis pedes, more maiorum, exosculatus, genibusque nixus, ter assurgere iussus, obdurauit, rogando, obtestandoque. Tandem summo obedientiae imperio, pedibus, aperto capite, institit. De varijs mox vltro, citroque habitis sermonibus, honorifice dimissum Pontifex, hisce verbis appellauit. *Nostrum est, inquit, te, tuaque sedulo curare, quando raro, & huic saeculo inusitato exemplo, se bonis exspoliasti.*

Bis

Bis Societatis Vicarius remuneratus.

C A P. X X.

BERAT tum forte Roma Iacobus Laynex, Praepositus generalis Societatis, ab eodem Pio III. Pontif. socius additus Hippolyto Cardinali Estensi, in Galliam Legato, ad Carolum Regem IX. & Catherinam Medicem, matrem: vt darent operam, ne quid, nascente haeresi, in Gallia Christiana Resp. detrimenti caperet. Alphonsus Salmeronius, vnus ex decem primis Ignatij Socijs, Romae tum à Layne relictus erat, Regni Neapolitani pro Societate Praefectus. Verum post non diu ad Synodum, Tridentum pridem indictam, & nunc instauratam, vtrumque misit Pontifex. FRANCISCVS vicariam operam praestare, locumque tenere iussus est: Cui muneri cum repugnaret, qua erat animi demissione, summo tandem Laynis Imperio dicto audiens, acquieuit. Domi omnes Socios, hortari: Collegia iustrare: re, concilioque ad pietatem calcar addere: denique ad virtutem verbo, & exemplo, impellere. Publice vero in Diui Iacobi aede sacra festis diebus concionari: ad quem audiendum purpurati Patres, Legati, omnisque aded nobilitas confluebat. Gessit hoc Romae munus annos aliquot, dum dimissa Tridentina Synodo, Laynez rediret: qui cum in grauem morbum reuersus incidisset, insequentis anni eius saeculi quinti & sexagesimi xiv. Kal. Febr. supremum vitae diem clausit. Igitur extincto Layne, vacuum rursus

1563.

rursum tenuit locum FRANCISCVS, communi omnium suffragio, antea re bene gesta, probatus. Rebus, quoad licuit, compositis, ad omnes Societatis in Europa Prouincias, quam citissime tristem nuncium mortis Laynis transmisit: simul monens continuo conuentus agerent, & nouo Praeposito diligendo, binis quam maturime Romam aduolarent.

DE

ANDREAE SCHOTTI

SOCIETATIS IESV

DE VITA

FRANCISCI

BORGIAE

SOCIETATIS EIVSDEM

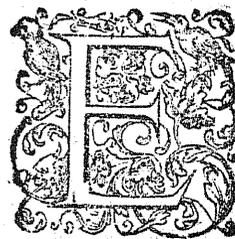
PRAEPOSITI GENERALIS

TERTII.

LIBER TERTIVS.

Praepositus Generalis Societatis renunciatur.

C A P. I.

VOCATIS vndique per litteras Socijs, qui conuentus, in suis quique Prouincijs egerant, selectisque binos prouinciali Praeposito additos, cum auctoritate Romanam miserant: veritus FRANCISCVS, quod euenit, ne in quem omnium oculos coniectos videret, inuitum se ac repugnantem Societati praeficerent vniuersae: occurrendumque ei rei tempestiue ratus, Salmeronium, paucosque sacerdotes, re marurè deliberata, sit compellat.

N

lat.

lat. *Tametsi*, Patres, *me certo scio non satis idoneum, qui vel minimum in Societate munus obire queam, dum me ipse in dies magis, magisque ad vnguem exploro: tamen, ut sunt varia hominum incertaque iudicia, dicam quod sentio. Praesagit animus, vereorque ne inuitus, à Socijs eligar, ceterisque hoc nomine anteponar, quod & vicariam operam, morte Laynis, praestem Societati: quodque nescio quod exile nomen Ducis abiecerim: Quamobrem, nisi quid secus vobis videatur, animus est Socios deprecari omnes, obtestarique per Ignaty memoriam, ut quemuis potius quam me, huic muneri obeundo deligant, cui ex omni numero me magis ineptum esse neminem, ex animi sententia affirmare liquet. Quod consilium vobis probari velim.* Patres vero, re mature considerata, DEO que precibus consulto, contra sentiunt. Postque summa omnium consensione respondent, in alia omnia ire se coactos: silentio itaque consilium illud premendum videri. Tacita enim hac animi demissione, ingeniosaque deprecatione, munus potius ambijisse, quam defugisse visum iri: abditas enim esse mortalium cogitationes. De illo deligendo, ut Societatem administraret, in mentem venisse fortasse nemini. Itaque missa illa faceret, DEO fretus, cuius Spiritu coetus gubernentur piorum. Si deligeretur, quod nolle illum facile viderent, tum demum integrum fore tergiversari, onusque deprecari. Paruit ille nihil peruicaciter ad haec locutus. Quare quo se gessit submissus, eo sublatus à DEO altius est, omniumque suffragijs, Quod Reip. Christianae, Societatique felix faustumque esset, Praepositus generalis magno omnium consensu, atque laetitia renuntiatur, postridie Kal. Quinctiles, qui dies B. Virginis visitationi sacer est. Ille delata dignitate perculsus, animoque perturbatus, tantum abest, ut se purgare verbis potuerit, ut sermonem etiam impedi- rit omnino insperata res, quod vel ipse vultus, & color

fatis

fatis arguebat. Summa Romae laetitia hinc est consecuta, in Prouinciasque manauit. Deductus, facta re diuina, gratijsque DEO actis, de more ad Pontificem Pium IIII. *Bonum factum* (inquit) *ille prudenter iudicatis, multumque vidistis, qui FRANCISCVM potissimum de tanto insignium virorum numero delegistis. Quod Ecclesiae commodum viderur, & Societati, ut euentus ipse DEO, hominibus, meque approbantibus post docebit.* Domum vbi cum Socijs reuertit FRANCISCVS, priusquam coetum dimitteret in Prouincias, ad Patres verba fecit: animaduertent quantū infirmis onus humeris suis imposuissent: rogare itaque in partem laborum venirent, ne humo afflictus succumberet. Hortarentur, admonerent, vrgerent, reprehenderent, si, ut res sunt humanae, opus foret, officioque ipse deesset. Re, & consilio adiuuarent, simul & precibus. *Iumentum* (inquit) *factus sum apud vos. Si oneri ferendo non sit, onus cum clitellis tollitur. Idem vos facite: imperium tollite, si tanto oneri impar videar. Erit hoc diuinae gloriae, Societati que emolumento, vobis (Patres) perutile, mihi denique commodum & per gratum erit.* Assurrexit his dictis FRANCISCVS: ceteris allacrymantibus gaudio, surgere vertitis: mox ordine, singulorum pedes humi exosculatus, etiam complectitur; comiterque in Prouincias discedentes dimittit; laetos quod Ignatio, & Layni dignum, qui succederet, reperissent. Per idem tempus. Melitam insulam terra marique arctissima obsidione, Solimanus Tarcarum Imperator cinxerat: capta pridem Rhodo diuturno obsidio, pertinacique conatu, dum equitibus Diui Ioannis, singulari fortitudine dimicantibus, auxilium nemo ferret. Melitam vero summi Pontificis Pij vigilantia, & opibus Philippi I. Regis vere catholici; adhaec militari virtute Equitum, quibus eam olim insulam Carolus V. Imperator, defendendum

tradidit, liberatā vidimus. Militum copijs quae suppetias fere iussae erant, Socij aditi sunt, ex eo ipso aggregatorum Patrum numero: qui militibus animum, mentemque piam addere conarentur.

Rem Societatis publicam gerere coepit. CAP. II.

P R I M A iam cura, dimissis in Prouincias Socijs fuit, quando ab origine pendent omnia, de tirocinij domo Romae constituenda: in qua iuuenes, qui frequentes quotidie ex omnibus Europae urbibus confluebant, Societatiq̄e adscribi cupiebant, ad pietatem, & asceticas exercitationes informarentur: ne ignorarent, quo modo orandus DEVS, qua ratione spiritui caro subiicienda, & animi perturbationes mandandae: denique vt pueri Catechesi Christianae doctrinae, imbuendi essent. Episcopo Tiburtino eam DEVS mentem indiderat, vt templum S. Andreae sacrum Socijs traderet, quod in colle Quirinali uisitur. Nec diu post, eandem beneficentiae voluntatem dedit Ioannae Aragoniae, quae nobilissima matrona Alcanio Columinae nupta, singulari pietate in DEVM fuit, & in Socios liberalitate. Domum enim in eodem colle, annuosque redditus attribuit. Idem in omnibus prouincijs teneri iussit, vt sua cuique tironum Societatis domus esset, in qua ad pietatem informarentur, specimenque sui darent, qui se Societati recens DEO vocante, addixissent. Alterum item Collegium in Prouincijs institui iussit, hodieque Seminarium alicubi appellatur, vbi ijs artibus imbuerentur, quae humanitatis Professori, qui alios docere commode posset, necessariae viderentur: Cumq̄. recens nata Societas tunc esset, omnes Transalpinarum gentium adolescentes, Romam bonis artibus instruendis, mittere incredibili sumptu necesse erat: cui

cui incommodo FRANCISCI consilio remedium adhibitum, vt in principijs docerentur. Aedes item sacra domus Professorum, paucorum capax erat, cum multi ad rem diuinā, & Sacramentorum, hortantibus Socijs, frequentem vsu, ac Verbi Dei sermonem confluerent. Hanc igitur & amplissimo Cardinali Alexandro Farnesio DEVS mentem dedit, vt & Pietatis studio, & in FRANCISCVM amore adductus, augustissimum templum, à fundamentis exstruendum curarit, videritque ad tectum perductum: quale vix vllum Romae, cum à D. Petri aede discefferis, augustius siue artem spectes, seu ornatum. In ceteris vero quibus FRANCISCVS curis augebatur, frequentes erant litterae ex omnibus terra oris, & quidem principum in Rep. virorum, vt somno saepenumero tempus demere opus esset, si omnibus satisfactum vellet. Alii enim Socios ad se mitti postulabant: nonnulli Collegia apud se excitari: non nemo rogare pro incolumitate sua DEVM precaretur. Quod & olim Regibus studio fuisse, ex Athanasio discimus, qui ad Antonium Abbatem, scribere solitum Constantinum, refert; vt se fidemque Christianam DEO precibus commendaret. Quamuis vero crebrae litterae multum & operae eriperent, & somni, nihil tamen destinati temporis, orationi ad DEVM fusae detrahi, quo pietatis progressum contineri dicebat, patiebatur. DEO enim potissimum esse vacandum, in primisque eius regnum studiose quaerendum. Mox Principum Christianorum salutem, à qua penderet reliquorum, DEO commendandam.

*Alia. in
vita Anis
nij Niceph.
l. 12. cap.
39. de The
odosio mi-
nore.*

*Pij Quinti Pont. Max. ad Aethiopiae Patriarcham
litterae. CAP. III.*

HIS rebus ita ex sententia peractis, eo ipso anno Pius IV. vita simul & cathedra decesserat, locumq. dederat Michaeli Cislerio, viro e Dominicanorum familia egregio, qui Pij Quinti nomen induit, talemq. se moribus gessit. Hic etiam nū. Cardinalis FRANCISCO usus familiaris, & amico, postquam ad Ecclesiae clauum sedit, nihil in amando remisit: quin rebus in arduis consilium eius & operam, frequenter adhibuit. Commodum iam è Lusitania litterae redditae erant, Socios in Aethiopia legatos premi, & temporum iniquitate sudare, nec proficere: praecisa iam spe messis colligendae: in Iaponia vero insula, Episcoporum sacris rite procurandis, in recenti nascētis ibi Ecclesiae origine, vehemēter desiderari. Obibat Aethiopiae regionem, è Socijs Andreas Ouetensis, Patriarcha: quem olim Iulius III. rogante Ioanne item III. Lusitanorum rege, Episcopum crearat, vna cum Melchione Carnero Lusitano. hi socij additi Ioanni Nunnesio Lusitano, Patriarchae, in Aethiopia Pontificis iussu proficiscenti: Ignatio etiam tum superstite. Dauid enim Aethiopum Rex, Lusitaniae Regis opera, à summo Pontifice, quem in terris Ecclesiae caput agnosceret, mitti ad se rogabat, qui eam Ecclesiam, in remotis Africae, siccisque terris sitam, pae-ne dixerim relegatam, Iudaismo inquinatam (baptizantur enim Aethiopes simul, & circunciduntur) purgarent erroribus, in viam reuocarent, rudesque illas nationes, ac barbaras erudirent. Nonnesius Goam vix attigerat, inde in Aethiopia cogitans, & conscendere

parans

parans, in beatorum sedes, morte simul & legatione obita, migrare iussus, locum, munusque Patriarchae, Andreae Ouetensi Socio & Episcopo cessit. Nihil enim Socij praeter dignitatis nomen & labores ferebant; commodo, quaestu omni, atque ambitione abdicatis. Hic simul in Aethiopia venit, a Claudio Rege, Christianorum quidem sacris imbuto, sed lento homine, non satis humaniter accipitur: frigide itaque rem Christianam promouit. Qui vero regnum proxime excepit, re, & nomine Adamantus, natura crudelis, & immanis, in Socios grassari, saeuire, & incurrere ferarum more, instituit. Christi enim nomē, extinctum cupiebat, nulla vt spes propagandi Euangelij superesset. Vinculis enim, fame, inopia, & nuditate vexati Socij, aliaque incommoda, & persecutiones passi, vt solent, qui pie viuere in Christo IESV volunt. Quamobrem, iusto mox iudicio DEI, a Turcis deuicta Aethiopia, in ditionem illorum, tyrannidemque regnum incidit, vastum cetera, & incolarum multitudine frequens. Pius Pontifex re cognita, FRANCISCO referente, Andream Patriarcham, Aethiopum furori cedere, & se ad maiora reseruare iubet, commodamq. nactum nauigationē, maturrime in Iaponiam insulam trajicere: vbi multos esse & nuper Christianis adscriptos audierat, qui & confirmari, & sacerdotio manuum impositione inaugurari possent. Andreae accepto Pij diplomate, iniecta Religio est, quam eximere nemo posset, quod iuberet Pontifex, tum demum Aethiopia relinqueret, cum salua religione & tuto posset, nullaque spes reliqua, eius Ecclesiae iuuandae foret, hinc in Iaponiam insulam frequenter habitata transiret. Ille vero bene semper DEI benignitate sperat, fore vt CHRISTO plures lucrifaceret, & Aethiopiae excedere non poterat quin in Turcarum aut praedonū manus incideret. In

his

2. Tim. 2.

his itaque a crumnis vitam egit, diemque clausit extremum. Melchior quoque Carnerus, cui par potestas tributa fuerat ordinandi, confirmandique neophytos Christianos: in Machaonem portum delatus, qua Lusitaniae naues onerariae in Iaponam transmittunt, rite obita legatione, & Episcopi munere, decessit e vita. Nostra quoque memoria Sebastianum Moralem, qui Prouinciae Lusitaniae, Sociorum praepositus fuerat, Sixtus Quintus, Episcopi nomine in Iaponiam legauit: sed, ut incertae sunt mortalium res, Goae portum nondum tenuerat, cum & ille, longae caedio nauigationis, incommodisque, mortem cum vita commutauit. Adeo verum est, quod ipsi etiam male in Socios animati farentur, dignitates Ecclesiasticas ex Ignatij instituto, defugere Socios, alijsque libenter concedere: labores vero pericula, mortem denique pro Ecclesia, ad maiorem DEI gloriam, vltro ac libenter subire.

Cetera in Societatem Pontificis beneficia.

C A P. IV.

DURA vero existunt Pontificis vere Pij, & illis temporibus pernecessarij, singularia in Socios argumenta amoris, ac benevolentiae: Vetere enim instituto, Romae paenitentiae administri, Pontificia auctoritate, Monachi, & sacerdotes Theologiae & canonum, linguarum diuersarum periti, nodos conscientiae soluebant, peccatisque expiabant. Magnum id Ecclesiae munus & arduum, ut quaecumque diuina potestate in terris soluant. Visum itaque Pio Pont. quando munus hoc à varijs varie obiri vidisset, Societati mandare, ut paenitentium curam susciperent, &

in

in sacra D. Petri aede summa, confitentibus quotidie aures darent, virgamque manu gestarent, potestatis argumentum. Alciatum itaque Cardinalem, qui tum pro Carolo Borromaeo ei muneri praeerat, ad FRANCISCVM misit, qui persuaderet, rem per se Ecclesiae vtilem, ac necessariam. Ille vero tergiuersari primum, ac defugere: mox vbi se collegit, haec fere capita, supplice libello Pontifici obtulit. Perincommodum id Societati futurum: qui enim legitime id manus ad hanc diem administrassent, ijs eripi sine querimonia non posse: ad haec complures in Ecclesia DEI familias, verustate corroboratas, & sanctitate morum illustres, ad quas id potius pertinere videretur: alioquin praeteritas sese, moleste laturas: Socijs denique priuatim fraudi futurum, & damno: quod, qui ei muneri vacarent, continuo Societatis legibus solui, & obedientiae vinculis vellent, tamquam ministri Pontificis iam creati. Lectis his, Pius nihil prolatandum ratus, nodosque facile solui posse: Societati extemplo paenitentiae Pontificiae munus pro suo iure mandat: domumque non procul ab aede summa D. Petri, certumque stipendium ad victum cultumque corporis assignauit. FRANCISCVS dicto audiens acquieuit, praestantesque e Prouincijs vndique sacrarum litterarum, Officiorum simul, & linguarum peritos euctos, locat. Gregorio mox tertio decimo Romae sedente, Societas onere illo leuari, sed frustra, optabat: munusque sustinet in hunc vsque diem commodo, opinor, publico. Ecclesiam item Pontificium e Societate tunc deligendum putauit, qui coram in amplissimo Cardinalium confesso, de rebus diuinis frequenter differeret. Primus hoc munus obiuit, FRANCISCO iubente, Benedictus Palmius, Italus: hunc secutus Alphonsus Salmeronius, vnus in decem primis Ignatij Socijs: sed duodecimo post mense

O se

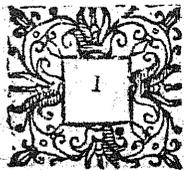
se morbo tentatus, valetudinis incommodo, alteri e Socijs Hispano cessit, Francisco Toletio Cordubensi, qui apud alios continenter Pontifices Ecclesiasten egit ad annum vsque CIO. ID. XCIV. quo auno inuitus ipse, & repugnante Societate, in Cardinalium Collegium a Clemente VIII. adoptatur. Nec hic substitit Pij erga nos studium: Socijs enim examinandi prouinciam dedit eos, qui Romam frequentes confluunt, vt sacris initiati, rem diuinam faciant. Erant ea tempestate, (quis credat?) in vltimis Neapolitani regni finibus, haereticis Valdensium reliquiae, qui Pauperes de Lugduno vocari gaudebant, quod malum, vt maturime tolleretur, e Socijs Christophorum Rodericum, doctorem Theologum mittit: qui partim disputando, partim monendo, ad bonas eos partes, melioremque mentem traduxit: captos comitate hominis & pietate, vt poenam Pontificia potestate irrogatam, libeuter susceperint. Exploratum iam tum erat, Societati finem esse propositum, gentes à fide alienas, & haereticos, ad sanam mentem pro virili reuocare. S; qua forte tempestas exorta in Socios esset, statim aduolare Pius solitus & opem ferre, Principibus Christianis Socios commendare, rogare, obtestari, precibus minisque agere. Vt in seditione Auenione excitata, statim exstinxit incendium. Huius studij specimen erit diploma vnum in multis, ad Coloniensem Episcopum: Praeterea Mendicantium in numero esse Socios pronunciauit: immunesque similiter esse & haberi voluit: dato ea de re, quod exstat, deplomate, quinto Pontificatus anno CIO. ID. LXXI. Nonis Iulij: vtque tuti ab iniuria in Prouincijs Socij viuerent, permisit patronum sibi, quem Conseruatorem vocant, cum res postularet, bona sua venia, deligere, ipsi summa auctoritate possent: quod beneficium Gregorius XIII. immatura morte extincto Pio, insequenti,

anno

anno Socijs libens datis tabulis concessit. Non desuere tamen, vt sit, qui dicerent, Pio propositum, Societatis institutum commutare, simul & vestitum. Qui rumor cum latius vagaretur, FRANCISCVS pro Societatis honore diligenter excubans, animiq. pendens, Francisci Patieci Card. & Burgentium Archiepiscopi opera, Pium consuluit, quid facto opus esset. Ille vero tantum absuit, vt id cogitarit, vt nuncio illo, tanquam aduersa re perturbatus, in haec ipsa verba clamans eruperit. *Absit à nobis flagitium. Video enim complacitum esse DEO in his famulis suis, institutoque viuendi, quo fructum referunt Ecclesiae. Dum tales erunt, qui haec tenent, institutumque religiose seruabunt, nemo illis, qui sapiet molestus erit, negociumque faceffet.*

Pestilentiae lue Romae grassante, quae gesscrit.

C A P. V.

NEVNTIE aestate anni CIO. ID. LXVI. Romae multi pestilentiae lue extincti, vt & morbi contagio serperet latius. Corruptis enim aquis ea vrbis regione, quae Flaminia olim via, nunc Populi dicitur, quod stagnarent, sordibusque plenae, & putrefactae subterraneam puteorum aquam frigidam corrumperent, qui hauserant, labem, praesentemque mortem senserunt, tot passim in ea Vrbis regione strages, vt taetro odore, quem afflabant cadauera, inficerent alios prius, quam opem implorarent. Extincti incolarum pleriq. mysteriorum viatico non instructi. FRANCISCVS simul detrimentum cognouit, Socios misit, qui vicatim aegrotos inuiserent. Hic opinione maiorem stragem comperit. Itaque nihil cunctandum ratus, binos statim Socios ad Pontificem legat. Hic magnam

O 2

vim

vim pecuniae in eleemosynam, aegrotorum inopiae subleuandae, liberaliter erogauit: cuius etiam, tali Pontifice digna, audita vox. *Ea tempora esse, ut & calices auratos, Crucisque signa argentea oppignerari vellet, quo CHRISTI membrorum inopiam subleuaret.* Eius etiam mandato Socij Senaturn, populumque Romanum aduent: ne difficili tempore deessent, rogant: Auditi, & vero perlibenter, factumque est in eorum sententiam Senatusconsultum: panis, caro, vinum, gratuito aegrotis egenis e publico daretur. Aedilibus item mandant, stipem ex omnibus Vrbs regionibus corrogarent. Nobilibus e suo corpore duodecim viris negocium datum, vna cum Socijs aegrotos quotidie inuiserent. Igitur Socij aegrotantium numero per vicos explorato, Urbem in quindecim regiones distribuunt: singulis officinas medicamentarias, & penu attribuunt. Ipsi bini singulis in regionibus cum medico aegrotos aduent, ministrant animi, corporisque alimenta, nihil vt egentibus, ad valetudinem quod pertineret, deesse paterentur. Nec minor animis curandis diligentia adhibita, ne qua in malis cōsolatio deesset. Sacris itaq. procuratis, erratisq. cōfessis, panis Angelorū migrantibus porrigebatur. Iudicabat enim FRANCISCVS, quantum animus corpori, & aeterna caducis antecellunt, tanto maiorem curam sacris adhibendam. Gratum id omne Societatis officium Pio, Senatui, populoque Romano accidit, vt & biennio post ingrauescente morbo, non perinde tamen periculoso, idem Gregorius XIII. Pōtifex, Socijs iterum aegrotorum curam mandarit, FRANCISCO Borgia nuper extincto.

Primus

Primus Sociorum in Occidentis Indiam aduentus: nouem Socij in Florida insula necari. CAP. VI.

N Orientis Indiam pridem Socij complures penetrarant; in Occidentis vero ad eam diem nemo. Igitur FRANCISCVS portam illic aperiri, Euangelijque lucem, & veritatem incultis illis gentibus nostrorum opera inferri, ex quo familiam ducere coeperat, vehementer exoptabat. Missi primum Christi anno CIO. ID. 1566. LXVI. Didacus Lopezius, & Laurentius Gometius sacerdotes. Ludouicus item Ruizius, & Alfonsus Simonius, in Fortunatas insulas, quae Canariae hodie appellantur: vbi meridiani circuli extremum Cosmographi olim collocarunt: Ceterum enim terrarum orbem, nuper Hispanorum nauigationibus repertum, qua sol oritur, atque occidit, veteres ignorarunt: existere tamen, & esse posse, Plato de Atlantidum insula loquens, & Seneca Tragicus, alijq. diuinarūt. Hos igitur, quos nominati comites addiderat FRANCISCVS, Bartholomaeo Torrefio, Canariensium Episcopo, homini singulari & pietate, & doctrina: illius enim de Trinitate Commentarij valde probantur. Docebat hic insulanos Catechesin vna cum Socijs, lustrabatque dioecesin, pedibus ambulans: boni nullum officij Pastoris praetermittens. Eo ipso tempore Philippus, Rex Catholicus, datis ad FRANCISCVM litteris, pro bona Societatis estimatione, quattuor & viginti in Occidentis Indiam mitti rogat: victui & cultui corporis in itinere nihil defuturum, gratumque id Deo, sibi, & incolis fore. Vt tam honesta, piaque postulanti Regi satisfaceret FRANCISCVS, misit primo electos e multis Socios: Petrum Martinen, ex agro Turolio regni Aragonij, Ioānem item

Plato in Critia Seneca Metaph. 2.

Ro-

Rogelium sacerdotes, Franciscum Villaregium. Hi a. d. V. Kal. Sextil: eo ipso anno Hispalensi portu conscendentes, Floridam insulam VIII. Kal. Octob. tenuerunt. Petrus Martinesius classe exsilens, terram simul attigit, vt DEI verbum Euangeliumque praedicaret, interijt, ictus caput pertica ab incolis, qui tum in littore agitabant, aduentum Europaeorum prohibitori: mox semiuiuum in mare proijciunt. Nimirum pro singulari in DEVM pietatis, studio hunc fructum retulit, vt quod pridem optarat, fidei testis, vita decederet. Qui casus tantum abest, vt ceteros in Europa Socios ab expeditione deterruerit, vt etiam incitarit magis, quod pro Christo mortem oppetere, & ipsi pari studio exoptarent.

1568. Igitur secundo post anno CIO. IO. LXVIII. alia missio Sociorum in eas ipsas oras instituta: quibus praefecit FRANCISCVS, Ioannem Baptistam Seguram, quo se Ioanni Rogelio sacerdote, qui superstes adhuc esset, eiusq. sodali Villaregio coniungeret: qui Hauanam portum occupantes, in Floridã post penetrarant. Erat tum forte in comitatu Cacicha quidam (sic enim Floridae nobilem virum appellare solent) quem praefectus curiae Petrus Menendefius, classe in Hispaniam adduxerat. Hic fidei Christianae rudimentis Catechumenus iam imbutus, & salutari baptismi lauacro tinctus, Ludouici nomen acceperat. Credebant fore, vt gentis suae morumque gnarus, simul & linguae callens, commode Socios deduceret, viamque muniret: sed contra euenit. Baptista enim Segura septem adhibitis Socijs, Floridam saluus tenuit: reliqui in portu substiterunt: nauibusque exscensione facta, pedibus porro ingressi, duce viae Ludouico vsi, sine militum Hispanorum, qui se illis vltro comites dabãt, praesidio. Supellectilẽ sacris procurãdis, libellosq. humeris gestant. Siluas, solaq. loca & paludes, pedibus emensi, cõmeatus, iam defecerat: herbis itaq. & radici-

radicibus victitabant, cubabant sub dio: Ludouico interim prodicionem animo agitante, cuius tandem patriam attigerunt, procul admodum a mari sitam, a siluestribus hominibus, ijsque nude agentibus, habitatam. Socios ille in pago morari iubet, seque expectari, dum salutaris amicis, redeat. Profectus igitur quinque passuum millibus, ad diem dictam rediturum se pollicitus, cunctabatur: qui dies cum venisset, quattuor item additis, diuturnae morae, & solitudinis pertaesus Baptista, sacerdotem cum fratre ad Ludouicum allegat. Hic structis insidijs, (incertum, siue quia a fide Christiana transfuga descuerat, seu quia prodicionem pridem animo cogitarat) armata omni familia, Socios aggressus, incautos summa perfidia necat. Postridie eius diei vix illuxerat, ceteros Barbarum in modum adoriantur, & silenti nocte, duce Ludouico, interimunt Socios, genibus nixos, precibusque ad DEVM fufis, mortem fortiter pro fide oppetentes. Exspoliant caduera Barbari: sacratissimis vestibus, sese induunt: illudunt, petulanterque insultant, quasi rem magnam, contrucidatis inermibus, & non repugnantibus, praestitissent. Arculam mox tres aperunt thesauro inhiantes; Erant hic Biblia sacra, Missarum officia, libelli pij, precum orbiculi, imagines, agni caelestis effigies, cilicia, & flagella: Religiosorum nimirum arma, quibus & carnem ipsi domant, & Daemonem fugant. CHRISTI item Cruci affixi imaginem continebat, quam simul curiose aspiciunt, exanimis ceciderunt, humo afflicti, & mortui. Comites qui aderant inopinata re perterriti, in fugam se, terga vertentes, dederunt. Quae quidam certa fide retulit, a se oculis conspecta, Hispanus adolescens, qui e classe Socios comitabatur: ideo non iugulatus, quod ad idola euertenda, minime venisse, & tenera adhuc aetate cum esset, nihil metuendum

1567. endum, sed in vinculis habendum putarint. Occubere etiam Baptista Segura, Toletus Carpetanorum oriundus, morum probitate FRANCISCO gratiosus: Ludouicus ite Quiros, Sacerdotes. His aderat frater, Gabriel Gomesius Sauallus, Ioanes Baptista Medefius, Christophorus Rotundus alij. Anno autem, qui hunc proxime antecessit, septimo & sexagesimo, ob eadem fidei constantiam, Franciscus Lopez interfectus, dum e Cochinchinensi Collegio in Goam proficiscitur, a piratis Mauris captus, cum tribus Socijs: quodque raso vertice viderent, sacerdotem, quod res erat, diuinarunt: ad fidei defectionem sollicitant: sic saluum fore & incolumen. Honores etiam pollicentur: precibus denique minas miscunt. Ille vero: *Ego ne ut CHRISTI castra deseram? non sinat ille DEVS, cui milito: quoduis potius supplicij genus subire stat sententia, quam a Christiana Religione migrare.* Lancea itaque illa confodiunt: ille ad Beatorum sedes abiit, feliciter. Alterum est Socijs captiuum abducunt: quid reliquis factum, non comperi. Eodem ipso anno Socios iterum binos Oranum in Africam, FRANCISCVS misit, Petrum Domenicum, & Hieronymum Mur: vtrumque Valentiae superstitem vidimus: Comites hi dati, fratri germano, Petro Ludouico Borgiae, Magistro equitum Montefanorum, a Philippo Rege misso, ut eam Africae oram armis teneret, & militaribus copijs praesesset. Socij in hac statione incolis & militibus sacra rite procurarunt.

Socij

Socij Pirum Indiarum prouinciam, & nouam Hispaniam ingressi. CAP. VII.

1567. ODEM ipso anno, qui est eius seculi septimus & sexagesimus, alteris ad FRANCISCVM litteris, petit Philippus Rex mitti Socios ad viginti, in Peruanam Indiam, prouinciarum ad Occidentem longe maximam: quam in Sacris litteris Ophir, & Pirum etiam nominari quidam putant, Auri fodinis, & Salomonis Iudaeorum Regis commercio, nobilem. Conscenderent igitur primo quoque tempore, collegiaque aedificarent & domos, uti certis sedibus morati, Christianam Religionem propagarent, puerosque imbuerent optimis & moribus, & disciplinis. Postridie Kal. Nouemb. selecti de multis pauci, Luciteri fano, quem Baeticae portum San. Lucar. hodie appellant) profecti Hieronymus Porcellus Sociorum praefectus, Antonius Aluarus, Ludouicus Lopez: & Michael Fontanus Sacerdotes: his additi Didacus Bracamontius, Ioannes Garcias Ianguensis, Franciscus Methymnaeus, & Petrus Loberus. Hi primi Socios in eas Piru oras duxerunt, ludosque studiorum aperuerunt: hodieque docentur ibi, de superiore loco artes omnes futuro Theologo necessariae: incredibili fructu & inquilinorum Hispanorum, qui illic negociantur, & neophytorum, qui CHRISTO iam nomen, suscepto Euangelio, dederunt. Quae res, simul Regis Catholici auribus animoque grata accidit, alteram classem missionem institui iubet, profectique cum Praetore Francisco, Toletus, Sacerdotes quinque, septemque alij

Gaspar Barrerius & Ben. A. rias Montanus.

P

alij

alij focij. Anno vero secundo & septuagesimo vndecimo Kal. Quintil in nouam, vt vocant, Hispaniam, quae regio nihil nostra situ minor est, opulentia sane maior, primi è Socijs traiecerunt quatuordecim, postulante eodem Rege Catholico: quorum eo libentius nomina e nostris Annalibus descripsi, quod primi viam munierint, portarintque Euangelium, longe nunc lateque fufum in Occidentis Indiam. Sociorum Praefectus Petrus Sanchius, doctor Theologus, qui pridem complutensem Academiam rexerat, & publici doctoris personam sustinens, valere iuffis titulis, & commodis, Societati se addixerat. Sacerdotes vero Didaci duo Lopezius & Fonseca: Petri item, Diaz Conchae Bazanai, & Camargi cognomento: Reliqui sacris nondum initiati: Ioannes complures, his cognominibus, Sanchius, Mercatus, Curielius, & Matilla: Bartholomaeus: item Lariosus, Lupius Nauarrus, Martinus, Gonzales. Haec in Piru Prouincia, nuperque detecto orbe, FRANCISCO Generali Praeposito praeclare gesta: nec minus in Europa Societatis incrementum fuisse, nunc ostendam.

Poloniae Rex Societatem Regno accipit: Collegium Pultoniae exstruitur. CAP. VIII.

PVD Sarmatas, superstite etiamnum Iacobo Layne, inchoatum Socijs collegium, sumptu & auspicijs Stanislai Hofij, Praefulis Varmienfis, Bransberga in vrbe, eius dioecesis, magno prouinciae Prusiae, quae ad Polonos attinet, emolumento. Hic Episcopus ob singularem cum pietate coniunctam doctrinam, in Cardinalium vrbs Romae

mae Collegium adoptatus, Synodo Tridentinae non interfuit solum, sed & Legatus praefuit. Dimisso itaque Concilio, insequenti anno quarto & sexagesimo, 1564. ob praeclare in Concilio nauatam a Socijs Layne & Salmeronio operam, Societatem acciuit, amplexusque est peramanter. Sigismundus vero, qui tum Poloniae Regnum tenebat, animi dubius erat, quid Societate faceret, qua de finistros in vulgus rumores sparserant, vt solent, haeretici, in circulis, & conciliabulis, famosis ad haec libellis. Et vero ita nunc comparatum est, vt in aulis, Principes verum non audiant, vbi absentatorum, parasitorum, quos palatij forices tineasque Licinius Imper. appellabat, plena sint omnia. Tandem vero Francisci Comendonis opera (qui Apostolicae sedis Nuncius in Polonia, post etiam purpuratis patribus adscriptus) Rex metu liberatus est, honorifica de Socijs praedicatione: necessarios cum rebus publicis omnibus, tum ijs porissimum existere, quae temporum vitio sectarum labe, & opinionum monstris infectae sint, Catholicos enim confirmant: aduersarios refellunt: incolarum denique liberis pie honesteque educandis mirifice profunt: qui cum ciuitatum sint Seminaria, in eius aetatis institutione posita videri omnia, spemque sitam constituendi optimi ciuitatis status, & quod rei caput est, Religionis maiorum. His sermonibus, vt a pio viro profectis, assensus Rex, animoque erectus, & rei diligentius veritate explorata, Vilnense Gymnasium vniuersum, Societati attribuere instituit: vt sectariorum, quae tum pestis ibi grassari coeperat, audaciam, seditiones, atque tumultus infringeret. Pius IV. Pont. Socios eo mitti, rege postulante iubet. At Vilnae Palatinus vir quidam domi nobilis & potens, sed Ariana labe aspersus, arma contra tulit, nec prius deposuit, quam victus more maiorum,

*Sex. Aure
lii Victor
in vita Cō
stantino.*

1565. poenas dedit. Pacis itaque tempus in bellum secessionemque vertit, resque de Vilenfi Gymnasio dilata est: cuius in locum Pultouiae, quae Prouinciae Mazouiae, regni Poloniae, ampla vrbs est, nouum Collegium Socijs institutum, bona cum regis venia, qui regijs comitijs honorificio diplomate, quod in manibus est, Societatem ornauit. Anno sequenti Vilnae Collegium institutum: mox & Faroslauiae: deinde Posnaniae. Qua tempestate parebant vni Prouinciali Praefecto Austriae: qui statis anni temporibus, ea Collegia Instrabat: verum quod vasta ea Regio obiri commode non posset, crescente indies Collegiorum collegarumque numero, Poloniae regnum Prouincia facta. Accesserat enim collegium ad ea, quae in Moscouiae finibus sita, proxime recensui, & Rigense in Liuonia.

Varia item varijs in Prouincijs constructa collegia. C A P. IX.

PVD Hispanos item Collegium in Baetica Marchenae in oppido excitari coeptum, à nobilissima matrona Maria Toletana; vxore Ludouici Pontij Leonis, Ducis Arcos. erat eadem soror Antonij Cordubae, qui Societati pridem se addixerat. Tanto igitur studio hoc agebat, vt euocatos Socios, suorum commodo, colligeret, vt aedificando Collegio, mundum etiam muliebrem omnē vèderet, redactamq. pecuniam alendis Socijs aedificoque impenderet: Templum ibi satis magnifice conditum, domusque ampla: in qua, quia multorum capax, Baeticae prouinciae Conuentus Sociorum tertio quoque anno, habitus saepenemero est: in gratiam Roderici pontij Leonis, & Terefae Zunigae coniugum, Ducumq. Arcos:

Arcos: qui veluti à maioribus relictam in DEVM pietatem, Sociosque studium, cum ipsa haereditate adijisse videtur. Hoc ipso tempore Toleti Carperanorum, Sociorum coerus, è Collegij iure, in domus professae formam transijt. Proximo anno Pintiae Vaccaeorum ex Collegio, temploque S. Antonij, domus item Professorum Sociorum constituta: Collegijs ad D. Stephani portam migrantibus, quod antea Ambrosij Collegium dictum, coemptis aedibus beneficentia nobilis matronae Maioris Biueroe. Auxit, Sociorum is numerus, oppidi, per se magnifici, amplitudinē, & Academiam disciplinis ingenijsque florentem. Anno post secuto, in Carpetanis, Carauaccae in oppido, Michael Reynus, vir opibus clarus, pro singulari in Socios, studio, bona omnia testamento legauit collegio Socijs exaedificando: hoc addito elogio modestiae pleno: *Si quis tantundem adderet, & auctius opus faceret, fundatoris se nomen, iusque ei concedere.* In ea ipsa regione, Segurae montium hodie *De la sierra* indigenae vocant, Rodericus Moya duabus virginibus Catherina Diaz, & Francisca Auiles, ex senatis consentientibus, suam item liberaliter Socijs assignauit: eo potissimum consilio, vt Collegio exstucto, ea ora satis inculta, litteris coleretur simul & moribus. Et haec quidem tum in Hispania gesta accepimus.

In Gallia conditum Auenione Collegium: quae eius regni vrbs est Pontificia. Anno quinto & sexagesimo, Virodunum Socij in collegium, tanquam in Coloniam primum missi, euocante eius vrbs Episcopo, è familia Praemonstratensi: Camberienfe item Collegium inchoatum: quae Vrbs metropolis est Allobrogum. In Austria Prouincia iacta tum fundamenta Collegij Olomucensis, in Morauia regione, sumptibus Doctoris Guilielmi, qui praesul eam tenebat. Herbipoli in Prouincia Rhenana, anno CIO. ID. LXVII. Fredericus Her-

Herbipolitanus Episcopus, accitis ex Italia Socijs, vacuum monasterium Beatae Agneris attribuit: qualis multa in Germania coenobia, pro dolor, videas. In Turolensi comitatu biennio post, conditum Collegium Halense, auspicijs & pietate Augustarum familiarum Ferdinandi Caesaris, Magdalenae, & Helenaë è gente Austriaca: quae se virgines DEO deuouerant, eoque se abdiderant, Socijs tanquam pietatis administris, vsae perhumaniter. Bona item cum venia Sabaudiae Reguli, Augustae Taurinorum, quae metropolis sub alpinorum est, vir locuples collegium Socijs aedificat: Inchoatum quidem anno CID. ID. LXIV. quo FRANCISCVS Praepositus generalis creatur, sed triennio post profecti Socij, & in possessione legibus missi. Brixiae item, quae Venetae ditionis vrbs est, è paruis principijs magnum breui Societas sumpsit incrementum. Sacerdos enim Brixienfis domi nobilis, Socijs pridem vsus familiariter, quibus etiam adscriptus, vt optabat, fuisset, nisi valetudine incommoda vsus foret. Communia, cum Socijs officia exercere: aures paenitentibus dare, hortari ad pietatem, aegrotos inuisere, certera id genus exsequi. Aseclas (vt fit) mox repperit ad triginta, qui vni illi reuerenter parebant, nullis tamen Religiosorum hominum votis astricti. Res item publica Brixienfis, duo his templa attribuit D. Antonij alterum, alterum Calera nomine. Verum disciplinis nõ fatis excultis, & idcirco de superiori loco concionari prohibitis, optimum visum omnibus, Societati se adiungere: bonis etiam Fortunae in commune collatis: FRANCISCVS non inuitus accepit; quin & DEO gratias egit, quod tantam, tamque breui tempore messem, ijs in locis, quibus maxime opus esset, attulisset. In ea ipsa prouincia tironum domus Societatis Nouallarae, Comitum

mitum eius ditionis beneficio, à fundamentis eo ipso nono & sexagesimo anno, in Annalibus comperi excitata. 1569.

Socij vndequadraginta ab haereticis interempti; in Brasiliam Indiae proficiscentes. CAP. X.

EC vero Collegijs duntaxat propagata Societas: nec Europae finibus circumscripta; in Indiam iterum profecta est, & loca illa solitudine vasta, barbarie & immanitate inculta, fuso sanguine irrigauit. Vt enim recens planta agris infixæ, aqua rigari solet ab agricolis, donec altas egerit radices, tum ventos contra, atque tempestates immota consistit: Sic & nascentem DEVS Ecclesiam martyrum sanguine, admirandisque operibus fouit, dum adolesceret, & corroborata aduersus tyrannorum vim, haereticorumque insidias, duraret. Scitum illud Terrulliani est, *Martyrum sanguinem semen esse Christianorum*. Euentus id verum esse nostra tempestate declarauit, cum Socij in vltimas vsque Indiarum terras Euangelium intulere. Accipite nunc breui vndequadraginta Sociorum necem, dum in expeditionem Brasiliae, quae Occidentis Indiae pars est ampla, & potens, proficiscuntur. Miserat FRANCISCVS Portu Calensi, eam in oram Ignatium Azeuedum Lusitanum, vt genere sic & pietate insignem: vt Sociorum illic obiret Collegia, quaeque opus essent, amplificando regno Christi, & Evangelicae praedicationi, diligenter inspiceret. Qua in re fidem industriamque facile omnibus probauit: cuius vt ratio FRANCISCO, tanquam Societatis capiti, constaret, Romam uersus proficiscitur. Hic segetem quidem magnam esse bene narrat, & ad messem albam, operarios vero paucos existere. Igitur FRANCISCVS, iubet

iubet, prouinciae illius praefectum eo redire, & ex Hispania comites colligere, ac trajcere in Indiam, qui se sponte offerent. Permissum item tirones aliquot Societatis candidatos, qui ad eam se expeditionem vltro darent, in Societatem transcriberet, secumque duceret. Compertum enim adolescentes pietati addictos, linguis hic perdiscendis aptiores: caeli item folique genio, & alimentis citius assuefcere. Collectis igitur ad vnde septuaginta Socijs, tribus eos nauibus diuisit, quod vna omnes simul vehi, incommodum videretur. Quattuor, supra quadraginta secū Ignatius Praetoriae imposuit. Alteram Petrus Dias sacerdos cū aliquot Socijs conscendit: tertiam item reliquit. Classi, septem onerarijs nauibus instructae, praecerat Ludouicus Vasconcelus, nobilis Lusitanus manu promptus & strenuus: cum imperio in Brasiliam missus: laetus tot tantorumque Sociorum contubernio, vt supra nihil posset. Illi enim quiete, non secus atque in Collegijs & amice agitabant. Domesticas pietatis exercitationes, orandi, seipfos excutiendi, & legendi religiose seruabant: ad nauales Socios nauataeque & milites, is quoque fructus redundauit. Informati enim ad pietatem: sinistris verbis abstinere iussi sunt: libri item impudici, & otiosae fabulae, manibus excusae; pro his pii libelli repositi, & piaculares orbiculi, & agni caelestis effigies. Ventum tandem est in Materiam Insulam: hic praetoria nauis, quam Ignatius conscenderat, ab alijs deflexit, Palmamque in Insulam, vnam è Fortunatis, cucurrit. Discessuros primum ad se Ignatius Socios vocat, auguratusque, quod euenit, fore, vt in haereticorum Piratarum manus inciderent, optionem omnibus dedit, vt si quis ex eo numero, mortem pro Christo oppetere detrectaret, in Materia Insula maneret. Qui constantes perdurarent, Sacramentis Ecclesiae muniti, sese morti compararent;

Quattuor

Quattuor duntaxat cesserunt metu, non satis ad mortem parati. Quadraginta confessione rite expiati, sumptoque pane caelesti, peruigilio Principum Apostolorum, ministrante Ignatio, qui & Agni cereas imagines, Sanctorumque reliquias, Roma allatas, diuisit, hilares conscendunt: amplexi inter se alios, qui cum Petro Dias altera naui vehebantur: quasi praesagientes fore, vt postremum inter se complecterentur. Fortunatis iam insulis digressis, vnus, & frequens de martyrio sermo erat, vt eam mortem votis exoptasse videantur: vt hoc tanquam celeumate prouecti Socij. Non procul Palmenfi portu, conspecti quinque piratici myoparones, quos Iacobus Soria, nobilis pirata ductabat, qui Caluiniana labe aspersus in Catholicos infestissimo odio incurrebat. Rostrata statim inuectus accurrit, armata probe, omni genere tormentorum aheneorum. Ignatius vero, quod animo praesagisset, suggerente DEO, verum esse mortis periculum comperit. Adhortatus itaque ad pugnam omnes, constantiamque vectores, victores fore pollicetur, siue morti occumberent ab haereticis trucidati, siue vincerent hostes. Imaginem itaque B. Virginis Roma allatam ea forma, qua S. Lucas pinxisse creditur, manu tenens, ad Sociosque conuersus, qui Sanctorum litanias cum lacrymis recitabant, opemque diuinam, mortem oppetere parati implorabant, sic forti animo postremum appellat. *Hodie omnes, fratres dilectissimi, ita mihi cor salit, vita migrabimus; diuinisque in caelo opulis perfruemur cum CHRISTO, & B. VIRGINE, ceterisque superis. Praeclarior certe nobiscum agetur caeli, quam Brasiliae portum tenentibus, Orationi itaque intenti, morti nos comparemus, quando hunc nobis postremum illuxisse diem credo.* Interea praetoriam Lusitanam pirata oppugnatam, non tamen suorum sine sanguine iuuadit: cognito Iesuitas (sic enim no-

Q

stros

stros plerique vocant) naue portari, ad vnum omnes contrucidari iubet. *Pereant* (inquit) *pereant Papistae, qui falsam Brasiliae doctrinam important*. Quamuis paulo ante sacerdotibus, & B. Francisci monachis captis, vitam condonasset, (sic enim Piratae loquuntur, quoties a caede temperant, quam per vim, nefasque grassando inferre possent:) Socijs tamen minime pepercit, licet tironibus adhuc plerisque, & adolescentibus. Propius cum accessisset, vocem intendens: *Praecipitentur*, inquit, *in mare omnes illi Iesuitae, Papistae, hostes nostri acerrimi*. Nec mora, milites duci non dissimiles, & haeretici, Socios inuadunt, tritis vestibus exspoliant, vulnera pugionibus infigunt, ijs primum qui naso vertice sacerdotes agnoscerentur: plerique in mare praecipites dati, brachijs manibusque, ne qua enatandi spes esset, truncatis. Ignatius, quod animum singulis adderet hortando, & vrgendo, in capite vulnus accipit, vt fissum dissiliret: Hic immotus mortem operiens, tribus confossus lanceis vociferando cadit. *Testes*, inquit, *appello mortales, & Angelos, me pro fidei Catholicae Romanae professione occumbere: a qua, ne latum quidem unguem, resiliendum puto*. Sociosque respiciens: *Filioli*, inquit, *mortem, ne expauescite*. Imaginem Deiparae manibus eripere haeretici frustra conati sunt. Benedictus Castrus, imaginem & ipse CHRISTI de Cruce pendentis, dextera praeferens, tribus glandibus ictus nondum cecidit. Igitur ferro punctim, coesimque confodiunt, & semivivum naui deturbant. Emmanuelem item Aluarum, in facie vulnerant, humoque affligunt, brachia cruraque confringunt, ossa collidunt, vtque lentius & diuturnius mortis genus esset, extinctum nolunt. Mox animam agens in maris fluctus praeceps datus. Ceteris ad imaginem genibus flexis, in rabiem acti haeretici, gladiatorum capulos capiti Blasij Riberæ illidunt, quo

ex

ex vulnere consternatus, periit. Petro vero Fonsecæ miles os pugione confodit, maxillamque soluens interimit. Didacum Andradam presbyterum, qui Ignatio succenturiatus erat, confessionibus aures dantem, Sociosque hortantem, pugionibus confossum in pelagus praecipitant: cum diceret: *Pugnemus, Socij, fortiter, sanguinis prodigi: CHRISTI enim sanguine redempti sumus*. Haec dum strages fieret, languebant ex morbo, taedioque nauigationis, Gregorius Scriba, & Aluarus Mendezius: fallere itaque & latere potuissent aegroti, si animo libitum fuisset. At occasionem, palmamque martyrij minime praetermittendam rati, in pedes vltro desiliunt, iniectaue veste seminudos se, iugulumque offerunt. Simon a Costa, quod corporis dignitate, generis quandam nobilitatem prae se ferret, archipiratae à militibus oblatus, interrogatusque a Soria, Iesuita ne esset? quamuis inficiando effugere, & dilabi potuisset, mori tamen, licet nuper admodum Societati nomen dedisset, pro Religione maiorum maluit, quam desertor videri. Indignatus pirata in oculis iugulari, & in mare proijci, praecipit. Nouem igitur & triginta Socij sic occubere, feliciter, Idib. Quint. anni MD. LXX. Singulatim nomina recensibo. Ignatius Azeuerus Prouinciae praefectus. Didacus Andrada. Antonius Suarez. Benedictus Castrus. Ioannes Ferdinandus Olyssiponenfis. Franciscus Aluarus Couillius. Dominicus Ferdinades. Emmanuel Aluarus. Ioan. Mayorga Aragonius. Alfonso Vaena Toletanus. Gonzalus Henricus Diaconus, Ioannes Ferdinandus Bracarenfis, Alexius Delgadu, Ludouicus Correa Eborenfis. Emmanuel Rodericus Alcorchetius. Simon Lopezius. Emmanuel Ferdinandus. Aluarus Mendezius, Petrus Munnosius, Franciscus Magalunius. Nicolaus Dinyus Brigantinus. Gaspar Aluarus.

Q 2 rus.

rus. Blasius Ribera Braccarenfis . Antonius Ferdinan-
 dus Montis maioris . Emmanuel Pachecus . Petrus Pon-
 taureus; Simon à Costa . Andreas Gonsaluis Vianius .
 Amarus Vascius . Didacus Perezus Misceus . Ioannes
 Baëza . Marcus Caldera . Antonius Correa Portuensis .
 Ferdinandus Sanefes Castellanus . Gregorius Scriba Lo-
 grunensis . Franciscus Perezus Godoi Torrichius . Ioan.
 Zaureus Toletanus . Ioan. S. Martini Illescanus . Ste-
 phanus zurair Cantaber: Qui quidem simplicitate mo-
 rum, & candore singulari cum esset, Placentia Hispaniae
 digressurus, sacerdoti nostro: *Laeto* (inquit) *proficiscor*
animo, certus de martyrio: Interrogatusque, vnde tam
 constanter id assereret: à DEO, qui ipsa Veritas est, re-
 uelatum sibi respondit . Vnus Ioannes Sanchius peri-
 culum sic euasit, Dum vectores à Socijs pirata separat,
 & manus cuiusque, vestesque contemplatur, hunc vt
 pannosum manibusque callosis intuitus: *Tu me* (inquit)
coquus es Iesuitarum? Affirmavit ille nihil perterritus,
 tamen quod iuuenis admodum esset; breuiorique veste
 incederet, & sibi coquendo vsui fore putarent, lanie-
 nae eripitur: delatusque cum illis in Aquitaniam: mox
 in fugam se domum versus dedit: DEO nimirum ita iu-
 bente, vt maiore fide, tanquam oculatus testis, rem ge-
 stam referret: quamquam non defuere & alij, qui fuga
 elapsi, eadem enarrarunt . Verum ne integro quadra-
 ginta Sociorum numero vnus deesset, DEI benignitate,
 veluti Felici olim Martyri Aductus quidam, qui in
 Ioannis Sanchij locum susceptus, eiusdem paene nomen
 induit, Sanctus Ioannes vulgo appellatus, classis Lusita-
 niae Praefecti cognatus. Hic Socijs adscriptus non erat
 ab Ignatio: optabat tamen candidatus vehementer:
 quare ab illius latere nunquam discessit, Socios in omni-
 bus pijs exercitationibus imitatus, cum orando, tum
 meditando assidue. Hic ad caedem similiter destinatus,
 nihil

In Marty
 vol. 30.
 Aug.

nihil tergiversatus; remori maluit, quam vt salutis
 aeternae oportunitatem amisisse videretur . Iugulatus
 itaque, & in mare deturbatus: Sic & quadraginta Mar-
 tyribus, Sebaſte, sub Imp. Licinio, quos Basilius, eiusque
 frater Nyssenus Gregorius, disertis sermonibus lauda-
 runt accessit vnus satellitum, custodiae adhibitus: ne
 quadraginta coronis in caelo spectatis, totidem deef-
 sent . Vectores hic omnes Soria liberos abire permisit,
 exspoliasse contentus: in Socios vero saeuijt, non expo-
 lians solum, verum etiam innocentes trucidans: quod
 & a puero haeticam immanitatem imbibisset . Inge-
 nium enim Sectariorum est, eorum praesertim, qui se
 Caluinianos, & Puritanos iactant, vt in pios omnes
 Catholicos grassentur.

9. Martij.

Duodecim rursum Socij ab haeticis iugulati

C A P. XI.

E C ceteri huius nauigationis Socij a
 caede, periculisque immunes fuerant: qui
 Petrum Dias sacerdotem secuti, Materia
 in insula remanserant . Omitto taedia
 longae nauigationis, quindecim amplius
 mensium, atque pericula: de exitu agamus . Ad insu-
 las maris Alantici delati Badouentum, hinc ad S. Do-
 minicum, mox Cubam, varijs foedisque iactati tempe-
 statibus, ad Tertiam insulam tandem appellunt . Hic
 iactis anchoris, quatuordecim Socij, qui Petro Diaz
 commissi, conscenderunt praetoriam Ludouici Vascon-
 celi . Is ceteras naues exarmatas relinquere coactus,
 vt male compactas, rimasque agentes, quod plerique
 aut fuga dilapsi essent vectores, aut morte obita deside-
 rarentur, vnam instruxit, oramque soluit Tercera, in Bra-
 filiam versus, postridie Nonas Septemb. anno (M. D. C. LXXI.)
 LXXI.

1571.

LXXI. Octiduum fere ventis ex voto spirantibus, longiusque prouectis: apparēt vela myoparonum quinque, ex his quattuor Gallus ducebat Ioannes Cadouilius, haeretica perfidia, & animo in Socios, pioſque omnes, Iacobo Soria nihilo inferior. Vna Britanni piratae erāt. Ludouicus, vt erat nauigandi peritus, cognito, id quod erat, periclitari omnes, ad pugnam hortatur: ſignoque dato clāſſicum canit, arma expediri iubet, & in verba ſua ſacramento adigit: vt ſe quiſque, fidem, Religio- nemque maiorum, armis ab haeticorum incurſu tueatur. Socij quoque blandis verbis ſuadent, ſi feliciter in hoſtem pugnare vellent, cum DEO prius in gratiam rite confeſſi redirent, à quo auxilium ſperare iuberentur. Primus Ludouicus paruit, mox Nauarchus, ceterique ordine milites: datumque tempus ſui colligendi. Nox enim, & tenebrae pugnam impediabant. Poſtridie eius diei vix dum illuxerat, Praetoriam grauiter myoparonibus oppugnant, cinguntque obſidione. Obſiſtunt fortiter Luſitani, glandes mittunt, globos, & lapides in hoſtem, tela iaciunt, manus conferunt, vi geritur res: vt multo ſanguine ſteterit victoria: interemptis aliquot piratis; coruis tandem nauem comprehenſam conſcendunt, captamque inuadunt. Ludouicus fortiffimi Ducis functus officium, qua hortando, qua pugnando, binis plumbeis glandibus ictus, vulneribusque cominus confoſſus, concidit. Irrumpunt hoſtes magna vi: ignotum exuunt, praecipitantque in mare. Reliqui vectores, hoſtium potiti ſunt. Mox cellam ingreſſi, Franciſcum Caſtrium, ſacerdotem, qui Nauarcho e vulnere animam agenti aderat, aureſque conſtenti dabat, repertum, multis ferri ictibus confodiunt, rabie agitati: quod Poenitentiae Sacramentum infeſto animo excordes oderint. Petrum item Dias iſdem occupatum officijs, qui ad Caſtrium collegam laboran-

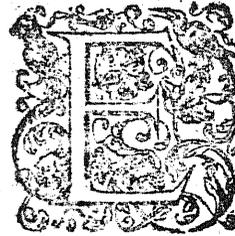
tem

tem aduolarat, cum Gaſpare Goezio admodum adoleſcente, qui a ſenis latere non diſcedebat, immaniter iugulant. Vndecim, qui reſtiterant, Socij, inter ſe hortari, animoſque addere, ad fortiter pro CHRISTO, & orthodoxa fide occumbendum. Rapti igitur pugnis, vulneribus, & contumelijs affecti innumeris, tandem vincētis poſt terga munibus, cellulae incluſi, addita etiam militum cuſtodia. Michaelem Aragonium, quod accepto ſecundum brachium vulnere, dum vincula neſtuntur arctius, ingemuiffet, apprehenſum, vna cum Franciſco Paulo, qui latus claudebat, in altum deturbant. Nouem ſuperſtites noctem in vinculis agunt; eorumque aures flagellant interim contumelijs, blaſphemijsque in DEVM, eiusque ſponſam Eccleſiam. Luceſcebat iam, primaeque preces haeticorum in auroſa fuſae, morti Socios addicere, tanquam ſuos, vt pleno ore pronunciabant, hoſtes Ieſuitas. Igitur indiſta cauſa, lataque mortis ſententia, antenniſ primū ſuſpendere conſtituerant: poſt, auaritia ducti, quod magnam auri vim e Luſitania portari, templis in Braſilia aedificandis putarent, cunctandum rati: vbi nihil repertum, hiantes, ac praedae ſpe decepti, immani & pluſquam barbara crudelitate innoxios pulſant, calcibus perunt, pedibus humi conculcant: canes adhaec, latrones, Papiſtas, Deique hoſtes nominant. Socij vero, ſicut oues ad lanienam ducti, ne verbum quidem contra hiſcere, ſed patienter ferre. In altum tandem praecipitantur: duo natandi ignari, fluctibus illico merguntur: quinque natandi periti, inuicem adhortantes, iuuantesque, aliquandiu durarunt. illa tandem oratione ad DEVM fuſa: *Tibi ſoli peccavi*, tres fundum petierunt. Didacus vero Ferdinandus, ſcapha piſcatoria adnatado exceptus, naufragium euafit. Sebaſtianus Lopezius, & ipſe cōſpecto in obſcura nocte lumine, nauigium

giū accessit, sed frustra fuit: verbis cōtumeliosis ab haereticis acceptus, & in malam rem abire iussus: vt sunt haereticorum ingenia: receptus alia tandem nauicula hominis paullo humanioris, & angulo, vesteque tectus. Hi rem, vt gesta est, oculis inspectam narrarunt, periculis defuncti. Nomina vero duodecim Sociorum, ex Annalibus recensebo. Sacerdotes quidem duo gregem dūcebant: Petrus Dias, & Franciscus Castrus. Fratres vero, Alfonsus Ferdinandus. Gaspar Goes. Andreas Pais, Ioannes Aluarus, Petrus Dias, alter, Ferdinandus Aluarus, Michael Aragonius, Franciscus Paulus, Petrus Ferdinandus, & Didacus Gondifalvus. Neque hic furor substitit, atque immanitas, nam & in DEVM, Diuosque impij, non contenti Socios feris obieciſſe; monstrisque marinis, reliquias etiam omnes Sanctorum, & imagines, cereasque Agni caelestis effigies, & piaculares orbiculos in fluctus spargunt, atque disseminant: quibus adminiculis Socij barbaras illas, & incultas Brasiliae gentes, delinire, & ad CHRISTVM allicere cupiebant. Quorum excessum idcirco retuli copiosius, cum vt consolationi mors sit piorum, & exemplum superstitionibus exstet: tum vt fidem maiorum hodieque etiam sanguine, qui clamat ad DEVM, vt sanguis Abel, stabiliri, quisquis haec leget, vel audiet, cognoscat. Interim FRANCISCVS, vt vnde digressi sumus eodem reuertamur, accepto hoc tristi nuncio, mortem Sociorum gratulatus, qui fortiter, constanterq. occubuissent, sic Indorum vicem miseratus est, qui talibus, verbi ministris, haereticorū opera, ac beneficio, priuati essent. Sanguinē itaq. fusum DEO acceptū libēs referre, venerāsq. precari, eūdem sibi, ceterisq. Socijs anīmū, mentemq. daret. Felices etiā saepenumero appellauit, qui bona, caput, omnia deniq. CHRISTO impendentēs, hinc emigrassent, vitaeque miserae calamitates effugissent, feliciter.

Colle-

Collegia Societatis passim aedificata.
C A P. XII.

Hi quidem Socij sanguine viā sibi ad immortalitatem munierūt: eorū, caedes adeo alios nō deterruit, vt plures etiam in dies Socij id ipsum votis expeterent. Nec Sociorum duntaxat numerus creuit, sed & Collegiorum magna eo ipso tempore facta accessio est. Nos ordine pleraque, locorum & temporum, quo ad potest, habita ratione referemus. Igitur apud Lusitanos, vt ab vltimis terrae finibus auspicemur, Reges illi singulari in Societatem studio & beneuolentia, quam & recens ortam munifice complexi sunt, & e patrio solo Indiae in remotas regiones transfulerunt: insulis Mariae, & Tertiae Collegia Sociorum, magno insulariorum commodo, excitarunt. Optabant enim pij Reges non tam suum, quam CHRISTI Regnum proferre, longiusque producere: suosque populares depulsis iam errorum tenebris, Christianae Religionis praeceptis imbui, vnaque cum nutricis lacte imbibere pietatem. Anno itaque opinor CIO. ID. LXX. in Mariae Receptor cum Socijs aliquot. conscendit Emmanuel Sequeyra. Angram vero, quae metropolis est vnus insularum Tertiae, primus proficiscitur Ludouicus Vasconcelus. Rex e publico stipendium alendis Socijs, quod satis esset, assignauit.

Eo ipso tempore in Baetica Collegium Baëzanum his ortum principijs. Eluira Auilea matrona nobilis, testamento sua legauit alendis Socijs. His accessit, Col-

R legij

legij Compostellani reditus, quod a Didaco Carillo Caruacalio, non satis fundatum, non habitabatur. Patronorum itaque voluntate, vt vltima testatoris rata voluntas esset, Pontifex supplici libello rogatus, Societati attribuit. In Toletana Prouincia per idem tempus Huertense Collegium habitari coeptum, triennio quidem ante inchoatum: quo anno Stephanus Ortifius Sacerdos diues, patrijque commodi in primis studiosus, moriens sua, Sociorum alimento, incolarum beneficio, reliquerat. Apud Siculos item Calathagieronae, (Oppidum insulae vmbilicum tenet, opulentia elarum, & frugum messe) Socij acciti domicilium habere coeperunt, & ex aerario ali; fructum animarum tanquam manipulos relaturi. Redeo in Hispaniam; in Castellana prouincia, Legionense Collegium instituit, dotauitque Ioannes Sancti Milani cognomento, eius vrbs Episcopus, singulari vir, & castimonia, & vitae austeritate. Propositum enim Praefuli innocentissimo, ex Tridentinae Synodi iussu, egenos alumnos ad Sacerdotij dignitatem informare, qui iam natu grandiores, in Domini vinea colenda, laboris in partem venirent. Quae spes eum non fefellit. Dicit enim vix potest quanto studio, sopita illis locis ingenia, extinctosque igniculos, Socij docendo, & concionando, (absit verbo inuidia,) excitarint. Malacitanum Collegium Baeticae Prouinciae, eo ipso anno coeptum, liberalitate Francisci Blanci, Episcopi. Hic olim, Oritanus Episcopus, Montis regalis Collegium Sociorum Prouinciae Castellanae, alimentis auxerat, nec his acquieuit. Archiepiscopus enim creatus Compostellanus, Socijs ibidem domum sua pecunia exaedificauit: Sociosque qui Salmanticae in sacra studia incumberent, liberaliter fouit. Vetus nimirum Sociorum Patronus, ex quo Tridentino e Concilio in Hispaniam Episcopus

reuer-

reuertit: Villagarziensis domus Tirones Socios informat, perficit veteranos. Hanc nobilis vereque generosa matrona Magdalena Vlloa, a fundamentis ingenti sumptu aedificandam curauit: partim auctoritatem secuta coniugis morientis, Ludouici Quixadae, qui Praefes Indici Consilij, dum vixit, fuit, & a consilij intimis Philippo Regi Catholico, eiusque oppidi dominus: partim vt incolarum liberos optimis disciplinis, Sociorum opera, moribusq; imbueret. Id quidem vltimum Collegium FRANCISCVS in Hispanica profectioe, qua de infra dicitur commodius, admisit, probauitque. Illa vero matrona, summo pietatis studio, alterum Ouetense Collegium Socijs exstrui iussit: eo solum consilio, quod omnem illam Asturum regionem, rusticis incultisque ingenijs damnatam, cultura, litterisque indigere audiisset. FRANCISCVS in ea ipsa Hispanica legatione anno, qui fuit ei vltimus C. D. I. D. & LXXII, in Gallia, Burdigalense Collegium ciuitatis sumptibus exstrui permisit, Sociosque missurum se recepit. Alterum item Niuernense, beneficio coeptum Ludouici Gonzagae, eius ditionis reguli. Ea tempestate in Lotharingia Collegium Mussipontanum institutum, liberalitate Caroli Lotharingi Cardinalis amplissimi, hominis summa prudentia, & antiqua fide excellentis: quibus artibus egregie Catholicam fidem semper defendit: omniq; adeo familiae Lotharingicae, & Guisiae, laus ea propria ac paene singularis, sanguinis enim prodigi semper exstiterunt, vt orbi testatum reliquerunt: Multum sane viderat prudens ille vir, Gymnasium hoc, tanquam molem, murumque obijci oportere, haeticorum audaciae, atq; tumultibus. In Germania, Rhenana in Prouincia, Fuldense inchoatum Collegiū Societati Abbatis, Principisq; Imperij Balthasaris sumptu aedificatum. In Polonia quoque tum

Posnaniense ab vrbs Antistite institutum. In Austria Prouincia, Brunae, quae in Morauia sita vrbs est, tironibus Socijs, e publico domus data. In Italia vero, in Prouincia Insubrum, altera tironum domus Aronae attributa a Carolo Borromeo Cardinali, sanctissimae vitae, qui & Mediolanensis Collegij auctor exstitit: quod quidem domicilium, cum ad sancti Fidelis aedem sacram esset, vertit in domum professorum Sociorum. Collegiumq. inde Bredanum in templum transfijt. Humiliatorum olim ea sedes fuerat; quam Religionem Pius V. ea fere tempestate extinxerat, Sociorumque vsu attribuit: hodieque possidetur magna ciuium voluntate simul & fructu. Et haec quidem tennio condita a FRANCISCO Collegia, memoria repeto, nisi forte, vt sunt res humanae, quaedam nos fugerunt.

Summo se magistratu abdicare conatur FRANCISCO. CAP. XIII.

HIS fere occupatus magno Ecclesiae commodo & Societatis, FRANCISCO tenebatur: tamen, qua erat animi demissione atq. modestia, cum ceteris satisfaceret omnibus, sibi ipsi nunquam: magistratu abire, seque abdicare decreuit: sperans fore, vt si eadem alter potestate polleret, maiores Socijs fructus adferret. Tum se annis fessum, labore fractum, & morbis varijs obnoxium. Onus sibi ad haec grauius in dies magis magisque impendere, & in tanta Collegiorum Societatis accessione auctum iri laborem. Molestum & illud, negocijs se quasi immersum quotidie emergere non posse, ac veluti Euripi aestu abripi, variasque in partes distrahi: Quo fieret, vt orationi sacrae, in his temporis angustijs, vacare

care commode non posset: qua vna mentis exercitatione, diuinoque alloquio, nihil esset illi aut antiquius, aut iticundius. Memoria repetebat, qui eundem magistratum antea gessissent, Ignatium atque Laynem, idem olim tentasse, & optionem alterius Praepositi Generalis creandi Socijs dedisse. *Illi (inquit) praestantissimi viri, tot tantisque donibus à DEO ornati, vitae innocentia & sanctitate praestantes, cum lenius adhuc murus hoc esset, administrandae Societatis, quorum tamen ne umbram quidem consequi, & si me rupero, possum, idem tentarunt: itaque & mihi longe illis inferiori, hoc praesertim tempore, quo nimium quantum hic labor excreuit. Forsitan ex voto succedet, quod opto.* His fere rationibus, in eam sententiam ingressus FRANCISCVS, re diu multumq. de liberata, DEOque sacrificijs, & orationibus consulto, Patres, qui assistere in deliberationibus solerent, conuocat: quid cogitasset, fixumque haberet, aperit. *Propositum est, inquit, Societatis conuentum indicere, de nouo generali Praeposito diligendo: Senex enim iam, fessaque aetate & infirmo corpore: laboribus item fractus, rebus gerendis publicis non satis idoneus videor: nefasque puto, hoc à me diutius ferre onus posse, magnum sane & graue. Vel Romanae negotia satis sint, quibus obeundis succumbam. Quod si sanctissimis viris, Ignatio & Layni, quibus cum ego nullo modo conferendus, id ipsum adtentare lucuit, quando aequius mihi concedi, quem corporis iam animique vires deficiunt: rem igitur arduam, aequa lance expensam, DEOque auctori commendatam, quo vertat bene, nunc etiam vobis Patres proponere libuit. Qua in re, vt auctores sitis, etiam atque etiam oro. Quo fiet vt iam defessis nobis, integer succedat, qui & velit & possit communem Societatis rem tractare. Erit sane id è re Socorum omnium, & per mihi gratum, ad DEIque maiorem gloriam. Equidem tempus colligendi mei, affecta hac aetate, iure postulo, vt mori, quae vestigijs imminet nostris, liber*

liber à curis atque negocijs, rectius me comparem. Sic ille, Patres contra sermonem refutare: hac de re, quae Societati fraudi esset, filere iubent: studium quidem laudant colligendi sui, re tamen exequi velle, id damnant; nec DEO hominibusque volentibus futurum, quibus ille auctoritatem dedisset, iuuissetque plurimum, magno Societatis incremento. Hi vero administrandi etiam formam, rationemque, illius quem elegissent praepositum, vehementer ad eam diem probarent, in oculis ferrent & obseruarent. De orationis studio & mortis praeparatione, sic haberet, plus illi meriti accessurum, si DEVM orans, plurimorum etiam commodis inuigilaret, quam si vni orationi priuatus incumberet. Mortem ad haec rectefactis, plurimisque bene de alijs memento officijs, tutius exspectari. Et vero Imperatoris iniussu, militi de statione decedere non licere: DEO itaque pareret. *Ad exempla quod attinet, Ignatium quidem & Laynen optasse idem potius, quam sperasse. Neutrum itaq. conuentum Socijs publicum ea causa in dixisse: Persuasum enim illis, vsuque compertum, damno id Societati fore, & sumptui. Denique quod peterent non impetraturos. Idem denunciare nunc se se illi: animo itaque securo esse iubent, imperant nunquam ipsum effecturum, vt quorum in illum vnum tot vota conspirarunt, ydem magistratu eundem abire sinant, pergeret porro constanter, vt haectenus, rectum clauum tenere. His rationibus, quod frustra obniti se animaduerneret, in praesens acquieuit.*

Profe-

*Profectio in Hispaniam, Galliamque Pij
Quinti Pont. iussu suscepta.
C A P. X I V.*

VM curis solui petit FRANCISCVS, non modo excutere iugum non potuit; sed etiam pondus suscepit nihilo leuius, certe grauissimum. Iussus enim est à Pontifice Pio V. comitem se dare Alexandrino Cardinali, sororis filio, in Hispaniam, Galliamque ad Reges legationem obeunti. Selimus enim Turcarum Imp. Venetis ea tempestate bello indicto, Cypri regnum arcta classium obsidione cinxerat, expugnataque vi metropoli Sulamina (hodie vocant) Famaugustam & Nicosia, Venerorum duces contra fidem datam, vsitata ei genti barbarie, contrucidarat: quod fortiter, se remque publicam armis defendissent. His victorijs hostis elatus, Europae inhiare, iugulisque omnium imminere videbatur. Terror sane omnes sic peruaferat. Pontifex, vt vere parens, & aduigilans gregi Pastor, Venerorum precibus adductus, ad opem laboranti reip. Christianae ferendam, animum appulit. Quare in federa concordiae Reges atque dynastas Europae vocandus censuit: ne quid Respub. detrimenti caperet. Legatum itaque Alexandrinum Cardinalem, vna cum FRANCISCO Borgia, qui consiliorum particeps esset, quod & prudentia polleret, Regesque affari, animosque tractare nosset, quam maturime misit in Hispaniam, vt Philippum Regem Catholicum, Gallorum Regem Carolum Nonum, Venetae, Pontificiaeque classi, belli federe sociarent: quo coniunctis copijs, perpetuum, immanemque Christiani nominis hostem Turcam arcere atque repellere

fere, & à vi prohibere possent. Omnes enim seruituti Christianos addixisse, insolens victor dicebatur. Fedus (ut paullulum via deflectam) non ita multo post ictum, conductae copiae, & instructa classis est. Imperator dictus, Ioannes Austriacus, qui & regiae tū classi in Italia praerant. Pugnatum est Non. Octob. ad Echinadas insulas, ad sinus Cotinthiaci fauces, non procul ab Actio promontorio: ubi Antonium cum Cleopatra Augustus superavit. Turca ad internecionem caesus, paucis fuga dilapsis triremibus, ut mare etiam sanguine tinctū ruberet. Debellatum eo die fuisset, si hostem persequi concordibus animis perrexissent. Adeo verum illud Maharbalis *vincere scis Hannibal victoria vii nescis*. In hanc ipsam belli naualis expeditionem, Socios complures Pontifex misit, quibus praefuit Christophorus Rodericius doctor Theologus. Hi praeclaram in tempore, naualibus socijs militibusque operam nauarunt, qua hortando, qua aegrotos consolando. Collectis iam & iter ingressuris, illud admirandum accidit. Cum Pij pedes osculantes, benedictionem postularent, sic appellauit, *ite, & redite felices. Ioanni Austriaco, summo classis imperatori, lactum hunc meis verbis portate nuncium. Macte animi, magne iuuenis: & fortiter in hostem pugnare, manusque conferere ne dubites, necne cunctando ductes bellum, & bene gerendae rei occasionem amittas. Cauere volo, absit libido à classiarijs, & in aliam ludendi cupiditas. Pugnandum est Duce atque auspice Christo. Sic te victorem videam Dei exercituum benignitate*. Respondit optimi Pontificis vaticinationi euentus. Parra, non sine sanguine, victoria est, victrixque classis ouans redijt, hostium spolijs, in ipso hostilis maris sinu detractis, ditior. Signa adempta domum relata, templorum tholis appensa, hodieque spectantur. Sed hactenus digressi, ad nostrum institutum reuertamur. FRANCISCVM Pius accitum, amice compellat:

se

se opera illius uti Reip. commodo velle: posset ne integra valetudine in Hispaniam iter habere? Vnum illum comitem Alexandrino Cardinali destinasse, ut Legatum consilioque iuuaret. Dein, quae cum Regibus Galliae, Hispaniae & Lusitaniae agi cupiat, ordine exponit: beneque proficiscenti voce, crucisque signo precatus, extremo Quintili dimittit. Sextili vero exeunte Hispaniam salui attigerunt, anno CID. ID. LXXI. Legatum in Gotalania, Regis Philippi nomine, salutatum missus Ferdinandus Borgia, FRANCISCI filius, regiasque patri haec litteras obtulit: *Ferdinandum Borgiam ad Legatum Pontificis missurus, faciendum putavi, ut ad te quoque litteras darem, quibus certior fieres, tuas mihi redditas, postridie Kal. Quintiles datas. De duodecim Socijs in nouam Indiarum Hispaniam, ad disseminandum Euangelium mittendis, per mihi gratum fuit, & habeo gratiam. Laetus & ille mihi nuncius accidit, qui saluum te venisse in Hispaniam attulit, & videbo libens. Cetera Ferdinandus tuus à me referet, quem ad te etiam adlegavi, cum salute, quam & abs te exspecto. Ex D. Laurentij aede a. d. IIX. Kal. Septemb. CID. ID. LXXI. Eodem fere argumento, paulo tamen copiosius, alteras dedit Ferdinandus Spinosa, Episcopus Seguntinus, Consilij Regij Praeses, & Quaestorum fidei princeps, Regi tum Catholico in paucis carus, acceptusque. Barcinone Valentiam profectis, occurrit Carolus Borgia, Gandiae Dux, filius natu maximus, magna clientum manu. Hunc, proxime secutus Franciscus Borgia nepos, Valentinae nobilitatis flore stipatus: genibus uterque accidens, ad Legatum a parente missi: a quo solemniter benedictionem acceperunt. Veteres ad haec familiae clientes, domini memores, incredibili gaudio post tot annos aspiciabant. Ille vero paucis socijs, quos itineris comites habuit, salutantium turba digressus, & pompam de-*

S

clinans

1571

Linn. lib.
22.

clinans, furtim se subduxit, Valentiamque clam ingressus in collegium Sociorum se recepit. Patriarcha mox Ioannes Ribera Archiepisc. Valentinus, honoris gratia, FRANCISCVM inuisit, & licet quatri-duum tantum ibi morari, per negocia liceret, templi tamen suggestum conscenderet, rogat, ad populumque verba faceret. Mos gerendus erat honesta petenti, quamuis colligendi sui tempus non haberet. Huc tantus hominum concursus fuit, tanquam ad Panegyrim, & ad inusitatum spectaculum, Ducem verbi DEI Ecclesiasten agere. Aegre sane ad pulpitum perumpere potuit: & incredibile, quanto studio in patrio solo auditus fuerit: vt & Gandia ad illum audiendum, videndumque frequentes confluerint. Madritum versus profectus, paululum via deflectens, Villaregiense Societatis Tirocinium adiit, a tironibus frequenter habitatum. Hic laete expectateque acceptus a Socijs, a Collegij item auctoribus, Ioanne Silua, ditionis domino, & Hieronyma Mendoza coniuge: Vtrosque alloquijs, pijsque sermonibus delectauit. Madritum Carpetanorum vbi ventum est, Legato Rex honorifice, obuiam de more processit: FRANCISCVM etiam humaniter, pro veteri amicitia complexus, & vt consilij moderatorem Legato additum, libenter audiuit, omnibusque deliberationibus adhibuit. Re tota mox facile ex animi sententia gesta: Regi enim vere Catholico, rem per se necessariam, vt illa tempora erant, persuadere difficile non fuit. Priusquam Lusitaniam versus discederet FRANCISCVS, Regi, per Marchionem Dianij, generum suum dono misit Crucis CHRISTI fragmentum: addita hac epistola.

Mitto ad te, magne Rex, mitteri particulam illius Crucis, de qua DEI filius, redimendo generi humano, pependit. Reliquiarum haec praecipua augustissimo templo digna visa quod

nunc

nunc aedificandum curas DEO Opt. Max. eiusque Martyri fortissimo Laurentio. Deinde ad subleuandos Crucis labores, quos fers quotidie, tot regnis administrandis. Equidem peccator magni loco beneficij duxero, si me sacerdotum, ministro-rumque tuorum aliquo esse in numero patiaris, deprecantem quotidie DEV M pro tua incolumitate. Sic ille quam diu-tissime superesse te velit Reip. Christianae, vt tandem caeli beatitudine, vita, laboribusque defunctus perfruaris. Mirifica Rex laetitia perfusus, & cum osculo Crucem veneratus, sua manu gratias FRANCISCO egit. Reddidit mihi gener tuus Marchio Dianij, Crucis Dominicae particulam. Quam vero libenter acceperim noli quaerere: cum per se: quid enim ligno illo preciosius? tum quia ipse, si quis mortalium, maxime indigeo Crucis praesidio, vt recte mones. Denique, quia abs te profectum munus est, cuius in manibus maiores fructus referret. In meis, haud scio, quid futurum sit. Faxit ille DEVS, Crucis vt meritis non indignus videar. Tametsi nullus dubito, te cum Socijs omnibus, pro salute Regiae quotidie vt scribis, sacris operatum, deprecari eum, qui Cruci affixus nos redemit à tyrannide mortis aeternae, tamen, vt idem constanter agas, iterum atque iterum rogo: idque eo frequentius, quo magis necessarias mihi, Reip. administrandae, piorum preces cognoris. Salue, & Vale.

Tabulis vero actuariorum, & tabellionum testificatio-ne, ostensum erat, verum id esse Crucis Dominicae lignum: Rex tamen FRANCISCVM subscribere iussit, idem sibi videri: cuius testimonium instar esset omnium testiū. In aula regia, tot tamque frequentes Principum salutationes fuere, vt ne respirare quidem integrum esset. Prouinciarum item Societatis Praefecti, quamprimum aduolarunt: vt in commune consulere, & de re Societatis publica agerent: quos quoad temporis angustiae patiebantur, audiuit, hilaresque dimisit. Collegia vero, qua iter haberet, libenter inuisit, vt Socios

praefens consolaretur, animosque diuinis sermonibus reficeret: hortareturque ad reliquum vitae curriculum conficiendum, donec è carceribus ad calcem peruentum esset, feliciter.

In Lusitaniam, post in Galliam proficiscitur.

C A P. XV.

HINC in Lusitaniam magnis itineribus, rei gerundae gratia, Legatus contendit. Occurrit in finibus, à Rege missus Theodosij Ducis Brigantini frater Constantinus: qui in orientis Indiae regnis, regia auctoritate Praetor fuerat: nobilis iuxta ac pius, singularique in Socios, quae propria eius familiae laus est, beneuolentia. Sebastianus Rex ad Oceani littus Legato obuiam processit, Dynastis omnibus stipatus, & equitibus: quo nimirum studio Pontificis Legatos accipere maiores soliti erant: FRANCISCVM quoque commiter habuit: Catherina item auia illius, & Henricus regni Princeps Cardinalis. Hic exposita legatione publica, priuata quaedam FRANCISCVS negocia, Pontificis, & Philippi Regis mandato, gessit, ad exitumque perduxit. Madritum mox reuertunt: paucosque dies ibi morati, in Galliam per Pyrenaeos properant, stipante, regis iussu, Ferdinando Borgia, FRANCISCI filio: vt qui gratulatum aduentum regia voce venerat, idem etiam discedentes prosequeretur. In regni limite Vale postremum dicturus, parentis manibus, facta re diuina, panem Angelorum edit: quod enim donum à Patre maius, mortali in vita accipere filius potuit? Verbis deinde, lacrymisque appellat. *DEVM, fili mi, time & ama: in quo sunt omnia. Virtutem amplectare, & vitia, ut colubri faciem, fugito: Diuino honori potissimum consu-*
lito

lito: cedant huic inanes mundi spes, atque deliciae. Galliam mox ingressis, non perinde tutum, quietumque iter oblatum. Militaribus copiis plena Aquitania, factionibus haereticorum: qui arma Regem contra ferrent. Cernebant hic inuiti, vt lacrymas non tenerent, templa diruta, altaria profanata, coenobia solo aequata: faciem denique Reipub. deformatam. Catholicos ab haereticis vi oppressos: vel patrio solo exactos audiebant. Vt vno verbo dicam, ardebat regnum, olim florentissimum, flamma bellorum ciuilium. Spectanti haec FRANCISCO, animique quotidie versanti, eo maiori in dies dolori erant, quo magis zelo domus Domini ardebat. Et quia, vt à sapientissimis hominibus traditum accepimus, animus aeger, corpus quoque; & contra, corpus, animum afficere solet: morbo tentari coepit FRANCISCVS, cui incommodo accessit & alterum: Re enim diuina facta in templo femurto, ventus languidum corpus vrgebat, cetera debilitatum, longinqui itineris taedio: cum non satis firma pridem valetudine vteretur. Delati tandem aliquando, ineunte verno ieiuniorum tempore, Blesum, vbi Carolum eius nominis nonum regem, Gallorum, Legatus reperit, & matrem Catherinam Mediceam. Vterque etiam FRANCISCVM humaniter accepit, libenterque audiuit, hortantem summa animi contentione, vt si regnum, olim florentissimum, cum esset idem & Christianissimum, saluum vellent, pro Catholica Religione, omni ope ac viribus niterentur: cuius comes esset Pietas in DEVM, & Regum obedientia. Recens itaque exortas opiniones, tanquam incendium, statim exstinguerent. Alia id genus addidit, quae eodem tamen reciderent. Illi gratias agere, facturos se pro virili polliciti: Orare, DEVM precetur FRANCISCVS, vt intestinum bellum caelestis irae signum, a regno

*Galenus
singulari
lib.*

à regno depellat. Rebus gestis, domum in Italiam reditum adornant. Mox in pagum incidunt postridie Kal. Februar. festo die, qui B. VIRGINI Sacer est, & a Græcis hypopante appellatur. Sacris itaque procurandis templum ingressus, parietibus, tectoque nudum apparet, & aram duntaxat lapideam superesse. Missæ verò sacrificio carere volebat. Hic grassante vento, læsum est infirmum per se corpusculum, vt licet tempestas frigida non esset, frigore tamen corripetur. Mox ardenti febrì ad languorem datus: & animus affiduo moerore victus, moleste ferens DEI cultum, sponsamque Ecclesiam neglectam iacere. Secum enim identidem Regij illud uatis repetebat: *DEVS venerunt*

Psal. 7. Gentes in hereditatem tuam: polluerunt templum sanctum tuum. Et cum Elia Propheta querimoniam instituit,

3. Reg. 19. Domine, relinquerunt pactum tuum filij Israel: altaria tua destruxerunt, & Prophetas tuos occiderunt gladio. Hanc ipsam auitae Fidei calamitatem, decennio ante prædixerat FRANCISCVS, datis litteris ad Petrum Ribadeneyram, Societatis presbyterum, de Gallis iam tum turbantibus, resque nouas molientibus.

Morbus FRANCISCI, & iter Romam versus
C A P. XVI.

MORBO correptus, cum pedibus infistere FRANCISCVS non posset, in Allobrogum fines propere delatus, in Ioannis Morani oppido, vi morbi oppressus, hæsit diutius. Regulus Allobrogum medicum statim cum aulicis allegauit, qui laboranti adessent, Augustamque Taurinorum aegrotum deportarent. Difficile id eo anni tēpore fuit, quod Cottiarum alpium asperitas, vulgo

mons

mons Cenisus, superanda esse: effectum tamen. Hic omni pietatis officio habitus, vt præ verecundia, impetrare à se ipse non posset, quin nulla habita aegritudinis ratione, quam primum euolare vellet. Missionem itaque flagitauit, extorsitque ab inuitis, & repugnantibus. Vectus secundo Padi flumine, nauigio, Ducis sumptibus instructo. Lectulo affixus, rem diuinam quotidie audiebat, paneque caelesti pascebatur. Octauis iam dies abierat, eodem flumine Ferrariensium fines attingit; Hic Alfonsus Estensis, Ferrariensium Dux, euestigio omnia, quæ opus viderentur, submitit. In urbem hinc delatus, vi morbi coactus, qui nihil remitteret, cresceret etiam magis magisque, substitit inuitus, diesque complures moratus, omni officiorum, comitatisque genere acceptus domi est, vt parentis loco ducere FRANCISCVM viderentur. Nec tantum pharmaca vndique conquisita, publice ad omnia Diuorum templa etiam vota concipi, Dux iubet, supplicationesque pro salute FRANCISCI indicit. Pie hæc omnia & officiose: cum quia sanguinis vinculo cōiunctus erat: tum opinione sanctitatis. Euolare & hinc quamprimum, tanti impatiens officij, satagebat, constanterque Romam portari postulabat: cessit tamen Ducis precibus, & medicorum, Sociorumque consilijs. Mortem animo præfagiens, Ducem Sociosque obnixius rogat iterum, Romam quamprimum deferendum curarent: vt in Vrbe Sancta, Professorumque Sociorum domo, vbi maiores suos, Ignatium atque Laynem exspirasse sciret, vita decederet. Victi tandem FRANCISCI precibus & ipsi cesserunt, præsertim cum & de salute medici animum desponderent. Igitur lectulo impostum, Lectica Roma versus gestant. Illinc Lauretanam in aedē sacram infertur: sic enim moribundus postularat, vt Virgini Deiparæ abeuntem animam commendaret,

cuius

cuius visceribus DEI filius carnem induens in hanc vitam prodijisset. Mox crebra agitatione Romam festinans, noctes diesque lecticae inclusus: tandem ubi Urbem se Romam ingressum cognouit, tendens in caelum manus & oculos, laetus exclamat: *Nunc dimittis seruum tuum domine*. Laetus, vitam sibi, in Apostolicae Sedis obsequio & legatione, amissam.

FRANCISCI obitus.

CAP. XVII.

DIVS V. Pont. Legationis auctor & faederis, vita prius abierat, quā domum FRANCISCVS reuertisset; sedemque Apostolicam vacuam alteri reliquerat, qui Hugo Boncompagnius, post Gregorius XIII, est dictus: Quo factum, ut multa Pij consilia, de quibus cum Rege Catholico, Regisque ministris conuenerat, infecta permanerint. Accessit & illud incommodi, FRANCISCVM, ad desperationem medicorum laborantem, Romam venisse, paene depositum, animamque agentem. Vix enim biduum Romae fuerat, cum animam exhalauit. Optabat ille quidem, rei gestae in Legatione, rationem Gregorio reddere, sed is Tiburi erat, decimo sexto ab Urbe lapide. Ludouicum itaque Mendozium Societatis presbyterum, ad Pontificem FRANCISCVS supplicem mittit, qui benedictionem moribundo, peccatorumque antea vitae veniam postularet. Ille vero ac libenter indulgit, & ex thesauris Ecclesiae liberaliter: hoc addito elogio, miserari se Ecclesiae Catholicae vicem: magnam enim morte FRANCISCI iacturam facere, quae tali tantoque ministro orbaretur.

Cardi-

Cardinales aliquot & Regum, Principumque Legati salutatum officij gratia, gratulatumque accesserant. At modeste ille: intempestiuum nunc videri: darent itaque hanc veniam. Vni enim DEO, uitae mortisque arbitro, dandam esse operam. Sacramentis Ecclesiae omnibus rite munitus, dum sacro Chrismate de more migraturus inungitur, Litaniaeque recitantur, ad singula ipse respondit pietate singulari. Patres à consilijs assistere soliti, illud postremum rogare, vnum è corpore Societatis, qui vices, interregni tempore, digne sustineret ex animi sententia pronuntiaret. At renuit: quod neutrum eorum qui antecesserant, Ignatium & Laynen, morti vicinum nominare voluisse meminisset: Mox quietis audis, orationi se DEI dedit, ac meditationi: ductisque imo è pectore suspirijs, spiritum DEO reddidit, pridie Kal. Octob. qui dies B. Hieronymo anniuersario ritu sacer est, anno MD. LXXII. paullo ante tertiam noctis vigiliam: annos natus cum esset duos fere & sexaginta. Conditus est in aede sacra veteri domus Professorum: compositus cum patribus suis, qui eadem dignitate antecesserant. Magna sane multaue existant merita FRANCISCI in Societatem, siue priuatus ad huc, siue cum imperio ageret. In Hispania enim patrio solo, simul atque abdicatis bonis omnibus & honoribus Societati se se addixit; incredibile dictu est, quem de se virtutis odorem, pietatisque solidae effuderit; aliisque afflarit. Exinde enim Societas ibi cognosci magis coepit, adeoque amari, ut certatim principes, Societatis sacerdotes euocandos, excitandaque Collegia curarint. Septem vero annis, quibus commissae illi ab Ignatio Hispaniae prouinciae omnes, & orientis Indiarum, plurima Collegia illi accepta referenda. Hic enim fundus, auctorque exstitit. Cum vero Generalis familiam duxit, in Atlantici maris remotas insulas, Materiam,

T

Tertiamq.

Tertiamque: in Pirum, item, nouamque Hispaniam Indarum, Socios primus tanquam in Coloniam misit: ex his etiam, magno post addito Collegiorum numero, locis adeo vastis, duae Prouinciae factae. Hinc igitur apparet, si recte rationem subducas, Ignatium ad Superos migrantem, duodecim Societatis Prouincias constitutas reliquisse: qui magistratum proxime excepit Laynen, quinque adiectas stabiliuisse: binas denique FRANCISCVM addidisse: vt vndeiginti in vniuersum Prouincias viderit.

Corporis forma, & mores. CAP. XLIX.

ELEGANS in eo forma, corporisq. dignitas: statura procerus erat, facie oblonga, candore simul & rubore temperata. Membrorum ei decens habitudo, corpusque compactum. Frons ampla maiestatem addebat: nasus ite aquilinus & longus: oculorum orbes grandiores, colore glauco: genae & labia rubicunda. Adolescens obeso admodum & crasso fuit corpore: Verum post assiduis ieiunijs, ciborumque abstinentia à cena temperans, adeo se ipse maceravit, vt ventris cutem duplicaret, & rogae instar: pellem, quo vellet, referret, vt rem esse dixisses inanem. Ceterum & si integris viribus, firmoque corpore esset, & sanguine abundaret, ea ipsa, quibus macilentior factus, ventriculum etiam debilitarant, valetudinemque laeserant: quod humi prostratus horas aliquot plerumque oraret, humore hausto e terra, dentes illi vacillantes, exciderunt, osque laesum. Inedia etiam cacostomachos vixit, dum saepe rejiceret cibos, & cruditate laboraret ructus ederet cōtinuos, nō sine dolore stomachi, & medicorum admiratione qui morbi

morbi genus inexpertum ignorarent. Et vero quamuis corporis vires affligerat nimia ciborum abstinentia, morum tamen facilitatem, candorem, animique hilaritatem, auxerat. Ingenium viuudum quidem illi, sed maturum, quietumque: mens perspicua, propere quae vellet, suggerebat. Iudicium temperatum: memoria, thesauri instar, tenax. Honestis iam inde à pueris, castisque moribus, vt leues homines fugeret facile, vitaretque parasitos & assentatores. Sermo illi modicus, & breuis, de necessarijs tantum. Odebat officiosa verba eorum, qui aliud pectore clausum, aliud ore promptum gerunt: Si quis illum coram laudaret, sermonem mature abrumpere, sed prudenter solitus, quasi aliud agens. Tametsi vero bene de omnibus sentiret, praedicaretque, paucis tamen arcana credit: paucioribus diuinitus visa, sensusque animi, extracum, qui à confessionibus erat, detegebat. Quorum autem fidem longo vsu, experimentisque probasset, his fidere fuetus, & multa indulgere. Falli, quam male de alijs, & inique suspicari; accipere item iniuriam, quam facere malebat. Ingenij bonitate, supra mediocritatem litteras est adeptus, praesertim sacras, quibus, vt par est, delectabatur impensius: partim studio diligentaque, partim oratione pia, meditationeque rerum aeternarū.

De scriptis ab eo editis. CAP. XLIX.

SCRIPSIT, Ducis munus etiamnum sustinens, libellos sex ad pietatem excolendam: non infrugiferos ijs, qui ad perfectae vitae metam contenderent: qui Latine in vulgus editi, circumferuntur. Singula nunc recensere. Primum Concio est habita in illud Lucae Cap. XIX. *Vt appropinquauit IESVS, videns ciuitatem*

T 2 *fletis*

stetit super illā. Speculū item operū Christiani hominis. Collyrium spirituale: quo docet se quemque nosse oportere. Dehinc est praeparatio ad Eucharistiam digne sumendam: item spiritus exercitationes, ad sui cognitionem. Sextus est hymni illius decanati. Explanatio, *Benedicite omnia opera Domini Domino.* Haec tantum edita, pro legitimis scriptor agnouit. Commentatus tamen, non inficior, & alia quaedam, sed rudia & im-polita cum essent, lucem nondum aspexerunt: excepto libello de *Euangelica praedicatione: seu de Ecclesiastica officio.* In his erant de perfectionibus animae Christi à conceptu, ad ultimum usque, in Cruce, spiritum. Threnorum Hieremiae Explanatio: quam in Pintiana, & Complutensi Academijs distavit. Denique Meditationes in Euangelia Aduentus, Quadragesimae, ieiunij, Dominicorum, festorumque dierum, profectae ab oratione potius ad D.E.V.M. fusa, quam ex libris acute & subtiliter haustae. Quibus, tanquam iaculis diuinis, auditorum mentes, ad bonam frugem reuocando, suauiter vulnerabat, vt ad virtutis studium inflammaret, à vitijs deterreret.

AN-

ANDREAE SCHOTTI
SOCIETATIS IESV
DE VITA
FRANCISCI
BORGIAE
SOCIETATIS EIVSDEM
PRAEPOSITI GENERALIS
TERTII.
LIBER QVARTVS.

Exemplorum & Apophtegmatum.

LIBET, FRANCISCI vita ad exitum adducta, virtutum exempla & scite dicta, seiungere: quod, vt sapiens ille stoicus ait, longum fit iter, praeceptis mores informare; breue vero & efficax, per exempla. Cetera vero dicta, factaque preclare, quae per historiam sparsa sunt, quod ad haec Capitula reuocari queant, minime iteranda duxi.

Animi

Animi demissio atque modestia.

C A P. I.

A Humilitate quae parens ceterarum, custosque virtutum est, initium ducam: quod virtus ea Christi propria sit, & Christianorum. Philosophi enim veteres, mundique sapientes, eius ne nomen quidem, ne dum rem sunt consecuti: qui tamen in veritatis, virtutumque inuestigatione, studij multum operaeque posuerunt: vt magnum aliquid, naturae vi, adepti videantur. Quorum factum DE I filius auersatus, eam virtutem summam, verbo atque exemplo docuit: *Discite inquit, à me, quia mitis sum, & humilis corde.* Ea sane virtus, vt Augustinus, homines Angelis adiungit; vt contra elationis, ex Angelis Doemonas procreauit. Non fugiebant haec FRANCISCVM, quando studiose in animi submissionem incubuit: & quoniam ad Humilitatem viam munire Humiliationem Bernardus aiebat, curabat sedulo, vt rerum omnium conditarum puderet, pigeretque, vbi se ipse perfecte nosse coepit. Hinc precationum omnium exordia ducebat: haec fere materia de rebus pijs, officijsque differentis fuit: In hac assidue occupatus, incredibiles breui progressus fecit.

2 Simul itaque Ducis se titulis sponte abdicasset, subscribere sua manu litteris coepit. FRANCISCVS peccator: testatus, credo, quod de se ipse sentiebat: imitatus Isidorum, aliosque innocentia vitae claros, quos sic subscribere solitos accepimus. Ignatius tamen, ne sermonem alijs FRANCISCVS daret, neue in re inuitata secius loquendi ansam praeberet, abstinere iussit, vt FRANCISCVS, praeterea nihil, subscriberet.

Pin.

Pintiae Sociorum Collegio, rei gerundae, egressus, Bustamantio comite, solito tristior incedere visus, & caussam interrogatus; ab Inferni meditatione se tum surrexisse affirmabat: omnesque videri in se tamquam ab inferis existentem, intueri, circumfusosque irridere, iactis hisce voeibus: *Hunc ab inferis reducem petamus.* Ex qua quidem à paenarum apud inferos meditatione, illud se commodi accipere aiebat, vt CHRISTI amore flagraret ardentius, cuius morte mortis chiographum deletum est: in qua dum vita suppetit, acquiescendum cogitatione iudicabat: ne mortui, ijs addicti poenis, vratur: Vatis illud Regij vsurpans: *Psal. 54. Descendant in infernum viuentes.*

Quo die hebdomadis sanctioris, CHRISTVM discipulorum pedes lauante Ecclesia recolit, ad tirones verba faciens: *Nullum (inquit) hodie in mundo locum reperi. Sextum enim iam annum, ad Iudae pedes locum mihi fingebam: nunc, dum CHRISTVM attente considero, ijs aduolutum, lanare, tergere, & osculari, nullum mihi, inde expulso, relictum video locum;*

Pintiam primum ingressus, abdicatis iam Ognatae, in Cantabria titulis, bonisque omnibus, accurrentibus vicatim visendi gratia, tamquam ad nouae rei spectaculum ciuibus, Bustamantio comiti, ait, *Feram credo è cauea emissam, belluamque spectatum venerunt. Equidem quauis bellua immanior essem, sine DEI, qui me in religiosam familiam suam acciuit, ope fuisset.*

Precibus intentus, duas minimum horas quotidie impendebat sui cognitioni: quaeque legeret, audiret, videret, eo omnia referebat, vt erudirent: demissionem pudoremque sibi incuterent; DEO frequenter gratias agens, quod saepe delinquenti sibi, ad eam diem pepercisset, nec desereret, aut, in qua vulgus, impingere crimina, pateretur.

Occu-

Occupato de more in hac suae vilitatis meditatione, dū se rebus, à DEO cōditis, indignum reputat, ea vox est audita. *Pudeat te mei. Quam vbi Daemonis esse cōperit: recte (inquit) mones: vnius superbiae cogitatae vitio ardes, ardebisque aeternis ignibus; Ego vero toties DEVM offendi, non tamen flammis addictus crucior.*

7 Oraturus sensit Daemonis opera turbari cubiculum: quem his dictis protelauit. *Nil mirum, te à me, ne latum quidem unguem descendere aut fugere: pridem enim communi vsti mensa, ciboque sumus.*

8 In Xenodochio versans, visum ab illo ferunt humana specie cacodaemonem superbe sit appellantem. *Quid tibi hic negocy? Tantus cum sis, inter scurras versari qui potes? Retudit fastum FRANCISCVS, equidem miror magis, te tam superbo praeditum ingenio, miserum me atq. peccatorē appellare dignatū. Sic ille fumi instar euauit.*

9 Oblatus ei Energumenus, à quo daemonem alij exorcismo pellere frustra tentarant; rogatusque, vt pro illo DEVM precari, & Marci Euangelium recitare, ne detractaret: cum ad ea verba. *In nomine meo daemonia eijcient*, manus imposuisset, cessit subito, fugitque daemon, & laetus ille dimissus est. Qui aderant spectatores, orationi illius acceptum tulerunt. Ille vero, qua erat modestia, verecundia ductus: *Quid mirum (inquit) si Daemon me fugit? Nam & vetcri verbo dicitur, figulus figulum. Cumque alijs ego olim offendiculo fuerim, nil mirum, si me ille oderit. Solent enim iisdem artibus dediti, aemulatione quadam inter se odisse. Post Methymnae Campi, dum praesente illo forte res gesta referretur; pudore erubuit, illud addens: Demus verum esse, quod narratis: Ecquid mirum, cum ego saepenumero daemoni morem gesserim, semel illum mihi paruisse. Et quamquam depellere fastum, & inuidiae fascino arcere posset, si facti Euangelij verbis eam vim merito tribuisset, hic tamen*

men rubore suffundi maluit. Nihil ferebat, audiebatq. molestius, quam se coram laudari, Sanctumque appellari. Rogatus causam, cur ea re adeo angeretur, subiecit. *Equidem rationem extremi iudicij, morte obita, valde formido: quae nimum quantum à praeposteris hominum iudicij discrepat.*

Manus abluenti Socius officiosus, & ambitu aulico linteum porrigebat. Ille vultu iram prae se tulit, vetera illa aulica officia, quibus nuncium pridem quidem remisisset, odisse se testatus. Montelano in Collegio, thronum illi editiorem imprudenter collocarant: ille quasi Daemonem cerneret Crucis se se signo muniebat. Fugiebat iraque libenter loca, in quibus de praesentia contenderetur: vt vel eo nomine saepe via decesserit, ad aliud diuerforium, incommodo & valetudinis, & itineris.

De se demisse, abiecteque & sentire & praedicare semper solitus. Facilitate idcirco vsus est singulari, aliquē plebe dices. Porro inuitus praeteriti temporis memoriā, quod tamen senum est vitium, recolebat. Sin necessitas extorqueret, ita sermonem temperare, vt quiuis, non omnino rudis, facile intelligeret, nihil sibi eo nomine placere. Numquam auditum, vel excidisse illi haec, passim obuia; *Cum Marchio, Dux, vel Prorex essem. Nobiles viros ita comiter appellabat, vt se illis inferiorem, superiorem nemine, facile declararet. Hanc enim virtutem didicerat esse piorum hominum propriam, vt, quo maior quisque sit, eo se submissius gerat.*

Olyssipponem ingresso Francisco, Ioannes III. Rex miserat e domesticis nobilem, qui eum salutaret. Qui cum *fessus ne de via esset*, interrogasset, *iteraretque identidem Domini nomen, FRANCISCVS*, lepide illi respondit: *fessus quidem de via accessi, sed magis Domini appellatione.*

14 Tribus potissimum de causis, Ducis titulum vtilem sibi fuisse praedicabat. Primo, quod mortuorum iam in numero haberetur, vt Religiosi uiri solent: & Gandiensi in dirione, defunctis Ducibus, anniuersaria sacra quotidie peragantur. Deinde cum candidatos aegre in Societatem adoptari animaduerneret, dicere solitum accepimus. *Hoc mihi commodi Ducis titulus attulit: statim enim Socijs adscriptus sum. Ceteroquin, ecquae (amabo) in me ingenij doctrinaeque dotes, quae Societate dignum redderent: D E O itaque, Pontificique summo gratiam habeo, qui hunc mihi pontem fecit, viamque munivit, in suam familiam, domumque migrandi.* Denique cum iter faciens aliquo diuertisset, remque diuinam, vt solebat, quotidie facere vellent, detrectarentque Parochi, licet Societatis tabulas proferret, socio urbane, *In aurem insurrabat, nunc per me licet, pristinos titulos nomines. Civilis hic iure agendum est.*

14 Ex hoc ipso fonte maestitia fluxit, qua incredibiliter angebatur, cum in Cardinalium Collegium adsciscere inuitum vellent, vt libro secundo narrare memini.

lib. 2. ca. 5. Certe maiori nemo vnquam ambitionis studio honores expetiuit, quam FRANCISCVS repudiavit: ratus indignum se honoribus esse, & inopiam Religionis vtilissimam. Philippum Regem, iam tum Hispanicae iuuentutis Principem, litteris supplex rogauit, daret hoc amicitiae, et si qua exstarent officia, ne sacris iam initiatum, Ecclesiastica vnquam dignitate oneraret: Priuatum se viuere malle, atque inglorium, & eo se consilio ritulis abdicasse: Nec defugisse titulos satis habebat, sui etiam vilitatem, contemptumque, studiose, vt iam dixi, quaerebat: demissionis exempla, eodem ipso libro attulimus. Vicatim, sacco humeris imposito, eleemosynam, stipemque corrogasse. Pueros, tintinnabulo accitos, catechismo erudire solitum. Coquo do-
mi

mi operam dedisse, mensis ministrasse: pedes singulatum & frequenter osculari consueuisse.

Conimbricense Gymnasium ingressus, commissa iam 15 illi ab Ignatio vniuersa Hispaniae provincia Societatis: e Praefecto studiorum, viam rationemque studiose quaesuit, pueros docendi prima Latinae linguae rudimenta: quod hoc munus, vt minus honorificum, & valde laboriosum: ita meriti maioris obire serio vellet. Effectum id Cordubae dedisset, ni Socij valde repugnassent: qui hac sola arte dissuadere poterant, quod dicerent, non satis eum quidem, vel ad hoc munus obeundum idoneum videri, & Societati dedecus allaturum. Destitit itaque, ratus vera dicere, alioque animum conuertit.

Eboræ, sexta feria aggregatis Socijs, vt, more Patrum antiquorum, Collationes de rebus diuinis haberent, dicturus FRANCISCVS sententiam, hoc tantum: *Opera, inquit, verbis praestant.* Assurgens itaque omnium ordine pedes humi exosculatus, Socios ad lacrymas, & admirationem excitauit.

Calensi in Collegio Lustaniae, quod Oppidum vulgo Portum appellant, ostiarij officio, arreptis clauibus, perfunctus, cum porcum iugulatum, eleemosynae vice, obtulissent, humeris sublatum, tacitus in superiorem domus partem, per gradus non sine labore portauit, mirantibus Socijs, facti commendationem, sit elusit: *Quid mirum, inquit, si porcum porcus commode tulerit.* Non dissimile nimirum, quod de Carlomanno Casini montis Annales, referunt. Hic Imperio abdicato, regno Pipino fratri relicto, benedicti Sodalibus se adiunxerat. Sues, Abbatis permisso, forte pascens, claudicantem vnã, quod gregem consequi non posset, humeris sustulit, summa cum animi voluptate. Et vero id genus officia, quibus antea despiciatui ducerentur, re-

ligiosis viris perhonorifica sunt : eoque illustriora , quo maiore olim dignitate, ceteris praestiterunt.

18. In eo ipso Collegio, dum clauis ostij gestat, quidam Societatis candidatus, Hispali aduenerat, cum bona spe fore; vt a FRANCISCO ceteris adscriberetur, cui tum commissa Prouincia erat. Videt FRANCISCVS cubiculum proximum plenum fordibus. *Age, inquit, ne otiemur, purgemus hoc conclave. Sumptisque impigrescopis, cum illo pariter cubiculum verrit, sordes extulit: adeo se vincere, atque submittere studio fuit.*
19. Religiosos viros, quoties occurreret, salutare, & ipsdem asurgere solebat: honorifice etiam de illis sentire, & praedicare. Honorare autem se in Monachorum habitu aiebat obsequium, quod CHRISTO eiusque sponsae Ecclesiae praestarent: & tamquam diuersorum quidem signorum milites, vnius tamen legionis omnes, colebat.
20. Acceperat, impostorem quendam triremibus additum, quod se FRANCISCVM Borgiam simulasset, iactassetque. Mirari se dicebat existisse adeo exordem, qui peccatoris summi personam induisset. *Si ille, inquit, triremibus, officium nauat, quod nonnomen sibi vindicari, quid me fieri par est, qui non inane nomen porro peccatoris, sed et criminibus refertus sum, quae aeternam poenam mercantur?*
21. Occurrenti forte, nobilissimo Dynastae Hispaniae, querentique vicem illius, quod inops, attrita veste ambularet, seque ipse, & valetudinem negligeret, acure respondit. *In me recipio, fore, vt mihi caueam. Iter enim dum facio, prodromos duos praemittere soleo, tamquam exploratores, & structores, qui hospitium mensamque adornent. Interrogatus iterum, quinam essent, quod nusquam apparerent: Mei, inquit, cognitio, & poenarum apud inferas, quas merui, contemplatio. Quo fit, vt quod tandem*
cumque

cumque in diuersorium deferar, tametsi desint omnia, in lucro deputem, & tamquam in immerentem collata beneficia, interpreter.

Septimancae, oppidum id hodie *Simancas* incolae ²² nominant appositum illi edulium intestinis veruecinis, semicrudum, maleque conditum. Gustatum reposuit: ad haec in aurem Bustamantius insufurrauit. *Si bene coctus cibus eset, non reijceres. Bene habet*, respondit. Bustamantius cum item gustasset, edi posse negabat. Cui FRANCISCVS, *Quid si (Pater) inferorum cibum, quod DEVS auertat, gustares?*

Paupertatis studium. CAP. I I.

EMISSI animi socius, comesque Paupertatis amor est: quam virtutem incredibile dictu est, quo studio coluerit FRANCISCVS. Instar enim boni negociatoris, inuenta hac pretiosa ^{Matth. 13.} margarita, dedit omnia sua, & comparauit eam. Diderat, persuasumq. habebat, verum esse CHRISTI illud oraculum, pauperes spiritu beatos fore. ^{Matth. 5.}

B. Franciscum puer, vt nomine; sic & moribus referre ¹ coepit: Propriam, familiae illius inopiam admirandus adamauit: & simul se Societati votis astringit, pecuniam exinde non contrectauit: quodque mirere magis in homine adeo opulento, argenti, aurique pretium ignorabat. ^{Lib. 1. c. 15. & lib. 2. cap. 13.}

Enituit isthaec rebus in omibus virtus, in victu, cultuq. corporis, lecto, cubiculo, ceterisq.: vt in papyro, quae cociiones suas excipiebat: in foco deniq., dum frigus vrgeret, instruendo. Calcnos ouos induere detrectabat, biennio vix atterrens. Caligas item licet pannofas, ruptasque

ruptasque haberet, non mutabat. Montellano in Collegio versanti, femoralia noua muneri oblata, quae furtim noctu apposuit lectulo socius, subductis laceris: At Pater experrectus, dolo comperto, vetera repetijt, nouaque reddi domino iussit.

3 Stipem cū vicatim mendicus egeret, panis frustula oblata, libentius, quam appositos panes integros, gustabat. Tot itinera ingressus, adduci numquam potuit, vt vel sindonem mundam, valetudinis gratia, circumferre comitem pateretur, ne quid in Paupertatis iura peccasse videretur. Narrant Socij, se vidisse super itramine saepenumero cumbantem sub dio, aut tenui tecto, vētis hac illac spirantibus, & frigescente maxime coelo: ille tamen eam prae se hilaritatem tulit, suis vt admirationi esset, pudoremque incuteret. Sago in itinere, aut clamyde non alia vsus, siue hyberni, siue aestiui temporis hora esset, quam pallio quotidiano: quod inuertere, duplicareque, ne luto inquinatum deterius fieret, solebat. Ocreas pedibus vt induceret, impetrari ab eo non poterat. Petasum vnum satis esse aiebat, arcendis caeli iniurijs, siue sol arderet, seu imber decideret, ventique flarent. Fessus, fractusque de via, & largis imbribus perfusus, tum demum incredibiliter gaudebat, si in hospitium delatus esset, cui deessent, quibus refocillari viatores solent, ignis, victusque corporis.

4 De lectulo & conclaui nihil laborabat: nullum ibi velum, appendi, ne dum petipetasmata patiebatur, quin & stoream seu tegetem parieti ad cervical affigi, moleste ferebat: id genus commoda fugienda praedicans, quod mortis soror, somnus appellaretur. Sitos vero in sepulcro, breuis vrna, minimeque sumptuosa caperet. Scilicet factum ab illo diligenter, vt CHRISTVM duabus his potissimum artibus, demissionis, atque inopiae, qua posset, imitaretur: qui (vt Apostolus ait)

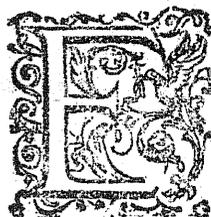
Propter

Propter nos egenus factus est, cum esset diues, vt inopia illius 2. Cor. 8: *nos diuites essemus. Quod eius exemplum aemulati non pauci, Societati se addixerunt.*

Quin & in ipsi Societatis exordijs, eodem Inopiae studio imbutus enituit. Anguste enim habitare exoptabat, qui amplas prius & magnificas aedes occupasset. Eius etiamnum hodie vestigia apparent in Ognateni aedicula, ab illo fabricata, & tirocinij domo Septimancensi: Quae quidem virtus eo magis enituit, quo plura ille Fortunae bona, libens volensque abiecerat: quaeque in alijs auaritiae, sordiumque nomine reprehendi queant, fraudique sint, ea laudi FRANCISCO verteabant: cognito, Paupertatis fuisse semper studiosum. vt in CHRISTI adeo inopis, vt quo in loco caput reclinaret non habuerit, vestigijs, pedem viuis, moriensque poneret. Prudenti 6 Romae apud catholici regis Legatum, mimus quidam a e talogus iniecit: O miserum te, & inopem FRANCISCVM, qui tantis te bonis abdicaris, nisi morte obita, caelo potuaris. Ad Oratorem FRANCISCVS, conuersus, Vera inquit, narrat: verum maiora iam tum, quam reliqui, bona sum consecutus: animi tranquillitatem significans, & illud CHRISTI dictum respiciens: centuplum accipietis &c. *Matt. 8.*

Singularis Obedientiae documenta.

C A P. I I I.

X ea ipsa Humilitatis radice, nata in FRANCISCO virtus est obediendi DEO, & homini, quem ille sibi prae fecisset. Obedientiam itaque tutum appellabat nauigium, quo tamquam per vitae procellas, portum Religiosi,

viri

virī capiant, rideantque tempestates, & noctesque securi nauigent. Igitur cum in omnibus CHR I S T V M sibi ad imitandum proposuisset, in conspectuque eius ambularet, vbi expressa illius vestigia cerneret: tum vero praecipue Obedientiae virtutem, in eo mirabatur: qui coeli terraeque cum esset Dominus, subditus tamen parentibus fuit: quam virtutem ne omitteret, inquit Bernadus, mori maluit: *Factus obediens vsque ad mortem, mortem autem Crucis.*

2 Praefectos Societatis, vsque eo reuereri solitus est, vt licet potestate iam abiissent, eodem quo antea habito respectu, coluerit.

3 Litterae ab Ignatio datae, cum redditae illi in Hispania essent, flexis genibus precabatur DEVM, parendi facultatem largiretur ijs, quae mandarentur, & veluti missam caelo vocē interpretabatur, seruabatq. religiose

4 Nec fugit Ignatium, quam prompte & alacriter iussa exsequeretur. Non itaque sic imperabat: *haec ita curabit, sed modeste: nobis haec ita visa, tu pro tua prudentia, rei q. opportunitate, quando abes propius, arbitrato tuo rem gere.* Nihilominus, ne latum quidem vnguem ab Ignatij iussis discedebat, sed accuratissime exhauriebat, quae mandasset: nisi si essent quae absentem fugissent Ignatium.

5 Recreatus a lento morbo, cum liberalem animi, honestamque relaxationem, valetudinis corroborandae, adhiberet, à sacerdote audiuit: *Ignatium eiusmodi relaxationibus minus delectanti:* e vestigio igitur abstinuit, nefas ducens, ab illo, quem oculis ferret ad eam diem, moribus sententiaque discedere.

6 Si quae superiorum iussa asperiora viderentur, quam vt aequo animo alij ferrent, ita temperabat, ne quis esset querimoniae relictus locus: aut si esset, in suum, non superiorum caput, querelae redundarent.

Prius quam commissae illi Hispanicae Prouincia se-

sent,

sent, Collegium de via ingressus, concionandi, qua vti poterat, auctoritatem sibi vindicare noluit, nisi si Rectori aequum, bonum videretur, iuberetque. Imperari enim sibi, quam rogari, qua erat animi demissione, atque obedientia, malebat.

Valetudinis tuendae gratia, comitem illi Ignatius ad- g
diderat, cui Michaeli Marco nomen. In se enim seuerus plus aequo, & rigidus, in alios blandus, iuxta ac benignus: nihil remisse, magno valetudinis incommodo, agebat. Huic Socio FRANCISCVS paruit, non secus ac si impositus cum auctoritate esset: nec in uictus tantum ratione, sed & in omni tuenda corporis valetudine, consulebat eum, quid facto opus esset: cibo itaque appposito, interrogare solebat, Marcus ne edi iussisset. Qui frater si domo negotij causa, diutius abesset, alteri negocium dabat. *Haec illi, inquit, meis verbis impera.* securus nimirum, fore vt religiose pareret.

Olyssiponae, Catherina Regina, negociorum causa, in aulam acciuerat FRANCISCVM. Ille Marcum consuluit, quid facto opus. Huic visum non satis firmum corpore, valentemque esse. Postridie itaque venturum se respondit. Quo nuncio mox aulicus domum reuertit.

Non dissimili studio coquo domi operum dabat. 10
Euocato iterum ab eadem Regina schedulam ostiarius attulit, cui ille. *A coquo, inquit, veniam postcas licet, cui nunc pareo.* Ad haec ille: *Vade pater; at reditum matura; opus enim mihi adhuc opera tua.* Reginae itaque narra, *te coquo domi operam dare; quò facilius missionem impetres.* Eadem ille animi simplicitate dicto audiens fuit, retulitque imperium. Regina quoque libenter assensa, missum tecit: admirantibus, laudantibusque cunctis, promptam in FRANCISCO parendi, vel coquo, voluntatem.

X

Coquus

- 71 Coquus item lebetes aereos duos adferre eum iusserat, hausta e cisterna aqua, ex corporis imbecillitate & lassitudine, quieuit nonnihil. Occurrit forte Socius, qui sponte operam obtulit. At ille recusare: id enim sibi negocij coquum, cui tum pareret, dedisse. Cumque ille rogando instaret, alteram saltem hydriam ferre pateretur, ne hoc quidem permisit. Simul enim ferre coquus duos lebetes iusserat.
- 72 Dicere solitum accepimus, sperare se, fore, vt Societas, DEO bene iuuante, vigeret, immo cresceret in maius, tribus potissimum de causis: Orationis in primis studio, frequentique vsu Sacramentorum. De hinc, si a multis Societatis innocentia oppugnaretur: Obedientiae denique bono. Causam rogatus: *in promptu, inquit, est. Oratio enim DEO nos conciliat, atque coniungit: alterum a saeculi amore abducit, nec enim solus, fidesque in hominibus est. Tertium vero inter nos artissimum fraterni amoris vinculo colligatos, vt membra capiti, adnectit.*
- 73 Cum omnibus sese libenter subiceret, tum vero maxime Pontifici Summo, vt CHRISTI in terris vices gerenti. Morti enim iam vicinus, illud sibi animam agenti laetitiam adferre incredibilem, solatiumque praedicabat, quod sedi Apostolicae, suscepta cum valetudinis incommodo, in Hispaniam legatione, quod bene verteret, ad extremum vsque spiritum paruisset.
- 74 Quin & Principibus libenter obsecundabat, DEVM in illis contemplatus: pro incolumitate eorum quotidie precari solitus. Idem & liberos, affinesque suos tanquam per manus traditum, docuit, vt pro Regum, Principumque salute, assidue vota & nuncuparent, & persoluerent, precati DEVM, in cuius manu cor Regum esset: vnde & potestas omnis manaret: cui qui resistat, DEI haud dubie ordinationi resistere.
- Illud

Prom. 21.

Illud demum incertum Obedientiae, an patientiae, vel vtrique potius tribuam, constanter illum in Ogneresi secessu, potuisse Superiori parere, qui in se ipse rigidus cum esset, ac laboriosus, talis etiam FRANCISCO exstitit. Fraena itaque in tirocinio versanti, non modo non reduxit, (ne, vt fit initio, in spiritus feruore, nimium in se ipse fauaret) sed etiam habenas laxauit. & calcaria subiecit, lapides, calcem, lignaque aedi construendae, ferre eum iubens. Paruit ille libenter & expedite, quasi Angeli vocem exaudiret. Hac enim via ad pietatem a DEO est informatus, singulare vt nobis obedientiae exemplum, existeret: Bernardum credo imitatus, qui morosi hominis atque difficilis se imperijs eo cupidius subdidit, quo maiora, valetudinis incommo, domandabat.

Lib. 2. vi.
tae D. Bern.
nardi c. 7

ORANDI frequens studium.

C A P. I V.

VM esset, inops atque obediens, quid mirum, si & precandi eum studio DEVS exornarit? Quae vna virtus, radix, & quasi fons est vberimus ceterum.

Prima FRANCISCO cura, in cordis puritate paranda, quo diuinae cognitionis radios purius acciperet. Mundos enim corde beatos pronuntiati, DEVM que visuros. Quotidie itaque, & quidem crebrius, bis singulis horis, diurnis se ipse ad unguem excutiens, exploransque, memoria repetebat dicta, facta, ac praetermissa: inquirens in se grauer, bisque in die rite confessus, sacris in aurora operaturus, & vesperi quieti se comparans, nullum diem abire patiebatur, quo non suo se pede metiretur, atque tem-

Matt. 5.

poris rationem subduceret, si forte reddenda summo iudici esset: neue mors, vt solet, ante diem & imparatum opprimeret. Vix qui illi aures confitenti dabant, quod reprehenderent, expiandumque putarent, offende-
bant. At ille coelesti lumine acutius videbat, semperque pauidus vixit: omnia metuens, ac paene trepidans. Iudicia enim DEI viuientis, ac videntis omnia, longe a mortalium iudicio discrepare aiebat: Timeret itaque quisquis saperet, DEVM.

2 Orandi assiduitate, hoc commodi acceperat, vt DEVM vbique praesentem circumferret. Quo fiebat vt omnis locus, templi, negotijque, otij, solitudinisque vicem ei praeberent, materiamque adeo suppeditarent, ac segetem precandi.

3 Primam S. Thomae Aquinatis Summae partem dum euoluit, veluti Litaniam ex singulis articulorum capitibus, doctrinae, memoriaeque simul & pietatis gratia, concinnarat.

4 Iter ingresso, etsi corporis lassitudine, incommoda ceperat, animo tamen illud praeclare euenire dicebat, liberum sibi in via ab interpellatoribus, vacuumque tempus precandi dari. Montes enim, siluas, flumina, & apricos campos, herbis, vitibus, & arboribus vestitos, ad orandum inuitare, praeconisque vocem emit-
tere, DEVM vt mortalis agnoscat, agnitum amet, amatum rerum conditarum gratia laudet assidue, & laudato, tandem aliquando, morte obita, feliciter perfruatur.

5 Si colloquium inuito esset cum externis hominibus, quibus non saperet CHRISTVS, sermonem illis tacitus relinquebat: ipse colligere sese, vt in secessu versari, locoque abdito videretur: animo DEVM praesentem appellabat, rogabatque. Discedentes, Num quid vellent percunctabatur: cum multa iam diserte ab illo postulassent.

Cum

Cum solidum diem orationi tribueret, Deumque oculis perpetuo gestaret, tum vero tranquille maxime, & libere precari, post mediam noctis horam, solitus: quo tempore extra se rapi videbatur, vt quinque, sexue horas, momenti instar iudicaret, surgeretque ignibus quasi inflammatus.

Michaeli Marco, vt retuli, dicto audiens vixit: pre-
cationsi tamen intentus, cum diutius aequo acquiesce-
ret, interpellaretque ille, valetudinis gratia, finem orandi faceret: *Plusculum (inquit) temporis da, Marce frater, mox adero.* Tantum orando voluptatem capere solitus, vt cum DEO luctari, velut alter Iacob, nec sine benedictione dimitti velle, videretur. Gen. 32.

Extra se non raro positus videbatur, vt corpore quidem praesens, animo vero in coelis versaretur. Si qui altiore apud se voce contenderent, nihil mouebatur, auscultabatque: & a re, qua de ageretur, aliena interdum ingessit, praesertim si profanus sermo, deque nihili rei in eus esset. Admonitus itaque a Socijs, praeter rem respondere nonnunquam solitum: *malo (inquit) rudis & hebes videri, quam garrulus, & temporis iacturam fecisse.* Omne enim perire tempus existimabat, quod non aut DEO, aut ad DEVM pertinentibus, transfigeretur. Placentinus Episcopus, salutandi gratia, FRANCISCVM inuiserat: hic in medio sermonis cursu assurrexit, & quasi honoris gratia deduceret, descendit. Episcopus vero cum Martino Araosio, qui tum forte aderat, relictus, facile quod res erat, mente diuina agitari FRANCISCVM augurabatur.

Orandi, & in se anquirendi studiosos amabat, & consuetudine illorum diu delectatus, Collegiorum his curam Societatis mandabat, vt eam ipsam Socios, fidei suae creditos, virtutem docerent.

Negotijs diurnis, quoad eius fieri poterat, subduce-

re

re se solitus, vt in orationis montem fecederet. Eucharistiae Sacramentum assidue, cupideque coram adorabat: domoque egressus, templa hoc nomine libentius, intrabat, nictantibus assidue oculis spectans, siue luminis ingenti splendore praestingeretur, siue attendere animum, reuerenterque adesse sic, iuberet.

11 Huius quidem panis caelestis vsque eo delicijs capiebatur, vt nemo vnquam gulae deditus, cupedijs magis.

lib. 3. c.
15. Quo fiebat, vt dum vita excederet, nullum abire diem fineret, vt alibi monui, quin rem diuinam faceret. Immo, & ipso Parasceues dies, & Sabbato insequenti, cum alias canendo, sacris operari non toleret, ne ijs ipsis diebus diuino illo careret bono, Liturgiam peragebat.

12 Iter faciens, quo sacrificium Missae facere liceret, vel ad duo miliaria via decedere non dubitauit: & diuersorij incommoda libenter ferre, dum sacris operari, postridie liceret.

13 Eborae in Lusitania, grauitate aegrotans, & lethargico morbo captus, euigilare vi medicorum iussu cogebatur. At allata Eucharistia, tanquam fomno, vt erat, graui, & veterno experrectus, agilis alacerque apparuit: vt licet infirmum corpus haberet, spiritus tamen promptus, bonique summi appetens esset.

14 Sacris vero operaturus, horas aliquot precationi impendere, seque probe excurere solebat. Quotidie item vt iam retuli, rite confessus, rem diuinam faciebat. In media Liturgiae parte, lacrymas illi vbertim fluere solitas obseruatum. Post, gratias diutius agere, quod velut in Zachaei domum diuertisset, vt non nisi aegre ad prandium, & cum suspirijs, Iobi, atque Bernardi exemplo duceretur.

15 Altari summo, in Professorum aede Romae, imminentem cellulam frequenter adibat, quoties a negocijs se publi-

publicis eripere, partemque demere posset. Ceteris item in Collegijs Societatis, orationis sedem vicinam arae summae exstruendam curauit.

16 Cubitu surgens, terram, communem omnium parentem, hoc consilio ter quotidie osculari solebat, primo, vt se ex humo conditum, recensque natum, eam contigisse meminisset: deinde vt CHRISTO, qui in terram, e caelo, genus humanum liberaturus, descendit, gratias ageret. Denique vt à terris abductum, in coelum, tanquam ab exilio transcriberet DEVS, precabatur.

17 Sanctorum reliquias, imaginesque religiose venerabatur, splendideque adornari curabat: nusquam affirmans gemmas, aurum, argentumque, dignius impendi, vertique, quam in auctoris DEI, diuorumque cultum. Cum manibus eas tractaret, summa animi voluptate in has voces erumpebat. *Saluete pignora, nobis in hoc exilio, lacrymarumque valle degentibus, a DEO relicta atque deposita: Saluete salutis nostrae spes atque solatium: Erit, erit dies illa, cum decorem induti cineres, hospites nunc beati, aeterna illa luce perfruemini: Et animae Sole candidiores, thronusque vester supra firmamentum clarescent.*

18 Ex hoc ipso fonte manauit, pia, solemnisque Societatis consuetudo, vt quot mensibus Sanctorum nomina, forte ex fitula educantur, distribuanturque singulatum. Quo die, votis conceptis, religioseque persolutis, opem sui quique diu implorant. Dedicerat id in gentilitia Borgiae familia FRANCISCVS: in qua illum olim morem viguisse docui. Ognatae quoque idem *Li. 1. c. 1* seruaui, multa Socijs indulgens, quo die Diui nomen forte illis obtigisset: ipse ad haec precationi plus etiam temporis tribuere solitus.

19 Diuorum cultum vt excitaret, augetetque, contra atque haeretici solent, qui in Sanctorum imagines, vt olim Iconomachi, grassantur, Romae FRANCISCVS

in aes graphice incisas, & affabre sculptas imagines, in omnes Prouincias misit. Quin & typos, archetypa donauit Socijs, atque distribuit.

20 Visitur Romae in aede sacra B. Mariae maioris, illius effigies à Luca Euangelista, vt pie creditur, depicta; religiose etiam à pijs frequentatur. Hanc imaginem, cum per se, tum ob antiquitatem, pietatemque; tum ob pingentis fidem, industriamque venerabatur FRANCISCVS. Laborandum itaque sibi existimauit, vt ad archetypum depingere alteram, bona cum Pontificis venia, liceret. Obtinuit tamen, quamuis aegre, & euicit singulare pietatis in illo studium: domique in Sacello collocauit, suoque arbitrato exemplaria eduxit; misitque ad Hispaniae dynastas aliquot, Societatifque Collegia, vt Virginis cultus merito cresceret; quia mortaliū patrociniū gerit.

21 Interpellare orantem Daemone studium saepe fuit, nunc simij specie subsanando, nunc gigantis instar forma supra humanam maiore, spectrisque territando. Pintiae cubiculo digressus, Crucis se signo muniens: *videsne* (inquit) *Marce frater, nigrum & aspectu formidandum cacodaemonem, passim obambulantiem?* Quo dicto acquiriuit FRANCISCVS, animoque non nihil sedato, erubuit: quod metum eius prae se tulisset spiritus, qui ne capillo quidem capitis detracto, nocere homini, nisi DEI concedente, queat. Interrogatus aliquando à Socio, num metuisset, obambulare viso Daemone noctu per conclauē, membrumque domus: demissis ille oculis modestè respondit. *Illud, frater, certe constat, DEO permittente apparere interdum Daemones, improbis quidem, vt à flagitijs territi abstineant, vel puniantur; bonis vero, vt ad pietatē exerceantur, & merita meritis cumulēt.*

22 Precanti summo animi ardore ad Eucharistiae arā, decidit forte in caput illius lignea columella è gradibus.

Nihil

Nihil ille territus, orare perexit, quoad eam, qui aderant sustulerunt.

Ea erat vultus hilaritas, decus, atque maturitas, 24 vt Socij etiam auctoritate summa praediti, cum calorem in se refrixisse sentirent, vel aspectu illius, ad pristinum ardorem redirent.

Methymnae Campi orantis conclauē ingressus Hieronymus Ruifius Portillius, Collegij Rector, qui post primus Piruanae Indiarum Prouinciae, Praefectus fuit, FRANCISCVM lumine splendere, faciemque Solis instar, radios mittere deprehendit.

Idem Berlangae in vico, Ayalae Doctori Societatis 26 vsu venisse, in Annalibus comperi. Hic intempesta nocte cubiculum FRANCISCI, consilij gratia, ingressus, summis in tenebris splendere omnia, non secus atque si faces arderent, vidit: vultum item, oculos praefringere obseruauit.

Templa de more ingressus incredibili sagacitate no- 27 uerat, essetne, & in quo altari seruaretur Eucharistiae panis ille caelestis: vt raro aberrarit aiens, vel negans: licet lampas incensa arae appenderetur.

Ognate versanti, anno C. D. LII. litteras a Carolo Gandiae Duce datas reddidit vetus, & domesticus cliens Sampson. Nunciabant laete, auum esse factum, natumque primogenitum, sibi FRANCISCVM nomine, qui post Gandiae Dux. Nondum resignatis litteris, FRANCISCVS vaticinans, sic tabellarium appellauit: *Exspectate aduenis Sampson, valetne FRANCISCVS recens natus?* Obstupuit ille, miratusque quis se cursor ueredarius anteuertisset, qui nullum currendi finem fecisset. Mercedem equidem ait laeti nuncij abs te exigere cogitabam. Ad haec ille: *Ea te priuare nolo: ser tibi angelicam salutationem recitabo, litterisque nego-*

Y

cium

cium Duci filio dabo, tui ut rationem habeat, quaeque donauerit, mihi expertum ferat.

- 29 Aegrotabat grauius Franciscus Briones, e Societate, nondum sacris tum initiatus, comes aliquot annos peregrinationum FRANCISCI. Iam depositum poene, ac deploratum inuicit FRANCISCVS, animumque addens confidere iubet: *Non hic, inquit, ad mortem te morbus dabit, sed breui conualesces.* Idem rursum in itinere inualetudine laboranti, verum FRANCISCI oraculum accidisse narrauit.
- 30 Segobiae, ad eundem modum Ferdinandus Solearius, doctor Theologus, tertia laborans, dum noxium diem, morbi que imminere sensit, interrogatus a FRANCISCO: *Satin' saluae res? ut vales? Quomodo visum est DEO,* respondit ille; *Febrim exspecto, Cur exspectas?* ait. Tu Pater inquit ille, *impera, ne accedat, ne exspectare cogar.* Fecit ut rogatus erat, imperauitque morbo. Lectulo inde laetus, valensque se subduxit.
- 31 Ex Hispania cum Alexandrino Card. Romam per Gallias reuertens, comitem Ioannem Suarez habuit, Mirandam vsque; qui ad Iberum est Aragoniae vicus. Hic discessione facta, Ioanni de se praedixit fore, ut Romam vix saluus rediret: illum vero Castellanae Praefectum, iterum creatum iri: certe vtranque veram praedictionem fuisse, res ipsa declarauit.
- 32 Morti vicinus, cum fere cygneam cantionem emitti Sapientes homines affirmant, Marco fratri praedixit fore, ut in Indiam ad nauigaret, gnauiterque in ea vinea excolenda, elaboraret. Res ita gesta est, cum ne Marco quidem tum in mentem id venisset.
- 33 Regulus quidam Hispaniae, a filio dissentiens grauius, segregarat se, ut ne aspectum quidem eius aequo ani-

mo

mo ferret. FRANCISCVS qua erat pietate ad concordiam reuocare alloquijs studens, hortatur, parentem se esse meminisset: filium ad se recipiendo, quod se dignum esset, facturum. Ille indignabundus vultu terrebatur, missum faceret illum sermonem. Igitur verbis FRANCISCVS protelatus, ad summum parentem DEVM confugiendum ratus, pacem venerans precatur. Venatum ille mox abiit, & ardente correptus febrim, lectulo affixus iacuit. Post in mentem venit, morbo se iuste puniri, quod sana pij hominis consilia repulisset. FRANCISCVM euestigio arcessit, veniam obtestatur; illiusque se fidei committit, & cum filio quamprimum in gratiam redit.

Summa illi animarum cura, quae corporibus solutae, 34 purgante igne crimina expiant: ut etiamnum Dux Gandiae assidue pro illis orarit, & Lyturgias fieri curarit. Cuius officij nomine, saepe illi animas reduces apparuisse, gratiasque egisse narrant: promississe etiam se vicissim pro illo, in beatorum sedibus DEVM precaturas. Haec candide ille, ut omnia, Hieronymo Natali sacerdoti optimo narrare solitus: quem bis in Hispaniam ab Ignatio missum, commissasque illi Societatis prouincias, diximus. Plura equidem, fateor, commemorare apparitionum genera poteram, testesque omni exceptione maiores laudare, quorum plerique etiam superstites: verum haec satis esse duxi, ut precationis effecta in FRANCISCO cognoscantur: cum praesertim propositum sit virtutes potius, quam id genus signa laudare. Admiranda enim opera, quae sancti homines patrarunt, miranda quidem: at solida, incorruptaque virtus, imitanda etiam est. Illa immensam DEI erga mortales bonitatem ostendunt: haec etiam ad imitationem exstimulant.

Lib. 2.
cap. 7.

De paenitentiae effectis, sui que victoria.

C A P. V.

RECTE in asceticis iudicant homines pij, suspectam videri orandi studium, nisi & sui victoria, comes accedat. Sic enim appello, quam vulgo Mortificationem, quae demandas esse animi perturbationes, affectionesque docet. Qualem fere *indolentiam*, prisci illi seuerae porticus Philosophi; quaerebant. Sic & Plato Philosophiam, mortis meditatione, animum a corpore abducendo, definiisse videtur. Non fugit caelestis haec Philosophia FRANCISCVM, diu multumque in ea exercitatum; cuius & multa passim exempla retuli, & nunc pauca colligam.

1. Audito se praesente laudari quempiam, de vitae sanctitate, atque innocentia, respondere solitus erat: *Talis erit, si se ipse vincere norit.*

2. Corpus carnemque, hostemque capitalem appellabat. qui cum pacisci, in duciasque facere, perpetuo recufauit: quin & domare magis indies, magisque studuit. Qua in re, quae opem ferre solerent, amicos sociosque appellabat. In solis ardoribus, summoque aut aestu aut frigore, & imbribus iter faciens, dicere solitus: *Quam belle me iuuant amici?*

3. In morbis summa semper adhibita patientia, dolores constanter ferebat, quin & augere illos studebat, quo meriti vberior seges colligeretur. Pharmaca aegrotans; quamuis amara, sorbendo hauriebat, vt amaritiae diutius cruciaretur. Catapotia quoque dentibus, eadem de causa, mandere solitus: vt qui ministri voluptatis olim fuerant, iidem poena torquerentur. Causam aliquando

quando rogatus, modeste respondit: *Belluam istam* (sic enim corpus nominabat) *plorare iubeo: vt quam delicias voluptatem cepit palatum, eandem abstinendo amittat, expietque. Meminerim & ego, CHRISTVM Saluatorem, sel in Cruce bibisse.*

Septimanae; Societatis tiro coqui officio functus, FRANCISCO condire cibos gustatui iucundos ista debat. Collectis itaque in viridario herbis, absynthium amaram herbam, ignarus deceptam collegit, & iusculum patri apponens: *Ede* (inquit) *pater, ius, mea manu conditum.* Edit, & vero libenter, tametsi amara potio videretur. Rogatus vero ecquid placuisset: nihil vquam edisse in vita libentius, respondit. Gustarunt, quod reliquum erat, Socij, ruboremque re-comperta coquo incutiunt. Ille genibus mox accidens, veniam obtestatur imprudentiae. At ille: *dominus tibi benedictis, faciatque benigne. Vnus tu de tot fratribus sensum meum nosti; quaque potissimum re indigeam, percalles.*

sic De via fessus, diuerterat in hospitium, humilemque casam; cum Bustamantio, pro lecto in stramine diuersi accubant. Tussis hic laborans, tota nocte conspuat imprudens FRANCISCVM, faciem etiam non raro foedans. At ille nihil turbatus, tacitusque transegit noctem, sputo deformatus, vix vt agosci posset. Vbi diluxit, comperto quod res erat, veniam Bustamantiis precatur. Ad haec ille: *No est pater quod ea re labores: nec enim usquam me dignior locus in cubiculo, sputo aspergi debuit.*

In Hispaniam cum Alexandrino Card. reuersus, germanae sorori Ioannae Crucis, quae sacris Diuae Clarae virginibus Madriti praecerat, dicere solebat: *Nonstrum, est, qui religiosae nos vitae consecrauimus, quater, & vicies, quotidie morti nos comparare, vt ex eorum de quibus Apostolus ait, Mortui estis, numero sumus. De me quidem as-* Colof. 3.

- 7 De purgantis ignis poenis aiebat, non tam poenarum nomine metuere se, quam quod nullus ibi meritis, ut in mortali hac vita, operibus bonis ac paenitentiae, relictus locus esset. Alioqui enim pridem a DEO poposcissem.
- 8 Moestitiae sibi fore affirmabat, si quando forte imparatum se, nullaque sui, sensuumque victoria mors opprimeret. Aduigilabat itaque sedulo, perpetuumque corpori bellum indixerat: Quod ut maxime regeret, celatumque cuperet, manabat tamen foras. Capillos enim ipsum sibi vellisse, deprehensum. Scrupulos, lapillosque, & arenam calceis iniiciebat, ut pondere ambulanti, asperitateque molestiam adferrent. In diuersorijs, ne noctu in se flagellis saeuire audiretur, ad artes confugit, quibus sanguinem sibi excuteret, velleretque se, ac pungeret. Sole ardente, pedetentim ambularem viues item hyeme lente calcare, & id genus alia adhibere, quo se ipse vinceret.
- 9 Gothalaniam dum Prorex teneret, & Societatis post Generalis Praepositus, cilicia, atque flagella clauibus occlusa, pannosque quibus sanguinem detergeret, habebat, cilicia etiam vsque eo camelorum pilis horrida erant, ut vel spectanti terrorem incuterent.
- 10 DEVM orans, humum ore diu contingebat: ex quo molares dentes amisit, atque igni labia succensa: ut propius factum sit nihil, quam ut eo morbo periclitatus, vita decederet, ni tempori cauisset.
- 11 Flagellis humeros lumbosque disciderat, ut putrescere viderentur: quae res religionem illi iniecit. Fidere tamen se aiebat, beneque sperare; fore, ut DEVS sui misertus ignosceret, si quando modum excessisset: quod pio id studio factum esset: meminissetque idem alijs prius, vsu venisse.
- 12 Dicere solitum ferunt, Poenitentia viam in caelum muniri

muniri. Urgebant Ognatae sacerdotes aliquot Societatis, longe illi carissimi, de sui victoria; ne eos perpetuo celaret. *Equidem quando ita vultis, inquit, acerbam mihi vitam, cibumque amarum duxero, quo die non me ipse flagellis cecidero.* Qua in re, nihil remisse agere: ut Socij interdum octingentos ictus, verberaque numerarint. Nec satis erat poppinate, ut solet, signum datum, ut a caedendo temperaret.

Dicebat & illud, obtestatus ne se delicijs delinquitum lauius acciperent, donec a DEO quae vellet impetrauisset. Postcebat enim assiduis precibus, ut deliciae in cruciatum verterent; dolores contra voluptati essent. Filiam itaque Lermae Comitum, cum moestam aegramque videret, & quiritantem, his alloquijs solatur, *dolores nolenti DEVS immittit; postulanti negat.*

Cum in Principium aulas diuertere inuitus cogere-
tur, ea duntaxat edulia, quae domi in triclinio, frugali in mensa, edebat. Si mollis, ut fit, lectulus stratus esset, sine arbitris, culcitram vnam fuleris subductam, humi collocabat, hic somnum capiebat, mane vero reponebat.

Paenitentiae quantum in FRANCISCO studium fuerit, vel illud argumento est. Rogatus aliquando Septimancae a Bustamantio, ut ea illi a DEO postulareret, quae sibi ipse exposcere soleret. Ternae vix horae abierant, ecce tibi ardentissima correptus febris Bustamantius, cum capitis dolore, ut in rabiem agi videretur. Didicit nimirum illud esse quod FRANCISCVM rogarat, maioresque se spiritus, quam vires gerere, neque cum FRANCISCO esse comparandum. Optatis itaque liberari, tanquam voto, cupiebat. Precaretur itaque rursum DEVM, ut morbum depelleret. FRANCISCVS bono esse animo imperat, nec enim pati DEVM tentari nos supra id quod possumus. Precibus iterum fufis, abiit continuo morbus: remque deinceps

ceps non sine rubore narrare Bustamantius consuevit: audaciam, sui que confidentiam auersatus, maioresque gigantis esse, quam pumilionis, vires ferebatur.

16 Abstinentiae immodicae causa, dolorumque ventriculi imbecillioris, morbi que cardiaci, viginti fere annos à piscium esu abstinere medici eum iubebant, quadragenarij ieiunij tempore, nisi si in discrimen caput, vitamque adducere vellet. Quibus quidem non parere, durum videbatur, atque incommodum: euicit tamen precatione, animique celsitudine. Audito enim Pium Quintum Pont. Max. aetate maiorem, annua ieiunia religiose seruare, nulla aetatis fessae, atque decrepitae habita ratione, idem sibi vel capitis discrimine tentandum putauit. Quod cum bene, feliciterque euenisset, absque valetudinis detrimento, diuturna illa verni temporis ieiunia, & quattuor anni partium, atque Aduentus, seruare perrexit: mirantibus, qui corpusculi imbecillitatem nossent, sed à D E O vires, quod res erat, celfo animo suppeditari existimabant.

17 E morbo decumbentem consolaturi qui accesserant, in cubitum erigi solitum obseruarunt, dum de diuinis rebus verba facerent, siue cupiditate facta audiendi, siue descendi studio. Quin & identidem tunc in haec Hieremiae verba erumpere solitū. *desolatione desolata est terra, quia nullus est qui recogitet corde.*

Affinium amorem quatenus restrinxerit.

C A P. VI.

VICERAT se ipse FRANCISCVS, non Poenitentij duntaxat corpus spiritui; Verum etiā animi perturbationis subigendo. Ex his qui aequo maiore erga propinquos affectione vicerit, nae ille alias animi perturbationes, motusque, non perinde violentos

lentos, superabit. *Sunt enim plerique, inquit, Gregorius qui non solum aliena non appetunt, verum etiam cuncta quae possederant in mundo, derelinquunt: semetipsos despiciunt: nullam praesentis vitae gloriam requirunt: ab huius mundi actibus separant, & paene quicquid prosperitatis arriserit, calcant; Sed tamen ad huc vinculo carnalis cognationis alligati, dum amoris propinquitatis nimis seruiunt, ad ea saepe per affectum cognationum redeant, quae iam, & cum proprio despectu subegerant.*

At FRANCISCVS postquam vocatus à DEO est, nihil habuit antiquius, quam obliuisci populum suum, & domum patris sui. Ut iam inde à puero, in Religionis secessu educatus, videretur: Immo ne in sermone quidem deprehendi cognatorum, affiniumque vllum amorem passus est. Mirabantur id alij, agnati etiam indignabantur, vtrique tamen quod domi discerent, habebant. FRANCISCVM tam foelici memoria praeditum, oblitum tamen propinquorum fuisse, ut ne minimum quidem de illis cogitaret. At qui recta remuneratione expendere soliti, facile animaduertere, eum cognatorum amorem, coelesti mutasse: & conditorem, opificemque vniuersi, rebus conditis iure optimo praetulisse. Litteris itaque Araosij Roma ea de re missis, constanter respondit: *Meos equidem amare non desij: Deumque quotidie venerans precor, saluos, incolumesque esse iubeat, & forsitan gratior D E O precatio, quae quam minimum carnis, & sanguinis habeat admistum. Pereat ille amor, ut viuat, quem quaero, coelestis.*

Apud Lusitaniae reginam versanti, Dorotheam filiam obijisse cognouit, eo ipso quo migravit horae momento, ad Diuae Clarae Gandiae: sed nihil mutatus, animoque turbatus, quasi ad se nihil attineret. Verum non perinde mirandum, in filiae morte moestum non fuisse, quae iam inde à teneris, virginitatem D E O consecrarat;

Z

pro-

propterea quod exsilij sui terminum, vt pridem optarat, nacta esset: illud plerique magis mirabantur, Isabellam filiam, Lermae Comitum, singulari matronam virtute, dotibusque naturae praeditam, non luxisse. Pintiae enim aulam Principis ingressurus, obuium habuit, qui tristem, subitumque filiae interitum nunciaret. Paululum itaque clausis oculis, aperta vero ad DEVM mente orans, beneque mortuae precatus, perrexit. Rebus in aula gestis, discessurus, Principi dominae dixit: *Ora, quaeso, pro anima famulae tuae Isabellae, quam nunc morbo minime lento, sed repentino extinctam audiui. At haec illa: Ita ne tum tristem nuncium obiter à discedente nuntiari mihi oportuit? nihilne parentem, talis filiae mors mouet amplius? Deposita, inquit, acceperam: repetit Dominus: Reddamus itaque, vt par est, alacriter: quòdque tam diu usuram eius dederit, grati testificationem animi demus. Igitur non lugendum, praesertim cum his vitae miseris, & corporis vinculis soluta emerferit; in Beatorumque sedes, DEI clementia, vt spero, & opto, commigrarit. Domum vbi reuertit, sacris pro illa operatus, aliam iustus significationem nullam dedit. Eo ipso die allaturus consolationem alloquijs, accessit Comes stabilis: cumque nihil moestum in vultu animaduertisset, indignabundus: Tene (inquit) tali filia amissa, nihil moueri? Modeste subiecit ille. Ex quo me tempore DEO dedicauit, sic cor illi mecum libens, volensque obtuli, nihil ut in rebus humanis, turbare illud posset. Cum itaque acerba incidissent, duo fere dicere solitum ferunt: Nihil rerum humanarum, tamquam ad me non pertinens, curo. Et illud: An abbreviata*

17a. 50. & est manus Domini, ut saluare nequeat? quid igitur timeamus?

59. ad Ro. 8. si DEVS pro nobis, quis contra nos?

3 Rem diuinam faciebat in aedibus filiae, Lermae Comitum. Gener arae imposuit effigiem coniugis eius Leonorae, sed B. Catherinae nomine insignitam. Ille ni-

hil

hil mutatus, sed obfirmato animo fuit, peracto demum sacrificio, rogatus a Socio, cuius ea imago esset: coniugis, inquit, olim meae Leonorae. Verum nihil nos mouit, nisi vt DEVM pro ea precarer ardentius. Addidit & illud. Comiti meis verbis manda, effigiem in cubiculo habeat licet, altari post hac ne imponat, & si ex Leonora, Catherinam fecerit.

Caesar Carolus, cum secundo in suum, ad Iusti secessum, euocasset FRANCISCVM, periculum face-re voluit, verane essent, quae inaudierat, liberos iam ex se natos, nihil curare. Iniecta itaque de filijs mentione, de natu maximo Carolo, Gandiae Duce, conquestum apud se narrat Sanctium Cardonam, Praefectum maris Aragoniae, quod ditionem illius, in Gandiensi agro, Regiam nomine, contra ius teneret. Quid hic facto opus iudicas? & vter caussa cadet? Ad haec FRANCISCVS. *A quo stat ratio, iusque non habeo dicere. Illud tantum maiorem in modum peto abs te, Caesar, vt Sanctio Cardone non ius duntaxat sartum, tectum reddatur, verum etiam gratia illi fiat, potius quam filio meo. Itane, inquit Caesar, tuorum liberorum causam agis? nonne praestat eam liberis tuis gratiam tribuere? Rursum FRANCISCVS, Cardona fortassis, ea magis gratia, quam filius meus, indiget. Mirifice Caesar, hominis constantia delectatus, collaudauit: nec temere esse, quod vulgo iactaret, illum carnis se & sanguinis amore omnino exspoliasse.*

Miratus & Pontifex Pius quartus, eandem in FRANCISCO virtutem: Romae enim illo versante, filius Aluarus Borgia, bona Pontificis venia, atque indulto, ducere domum Ioannam Aragoniam, sororis suae filiam, optabat: quae iam Marchionatus Alcanizij hereditatem adierat. Cognito Pontifex FRANCISCI filium Aluarum esse, miratur, cur non a se beneficii loco postulasset FRANCISCVS; de quo be-

ne merendi occasionem vndique captaret. Accito itaque illo, nihil cogitante, quidnam vellet pontifex, interrogat, *Aluarumne filium haberet.* Annuit ille. Ad haec Pius: *Qua rarione ne verbum quidem, haecenus ea de re apud me fecisti? gnarus quam cupide obsequi tibi, tuisque studeam.* Subiecit FRANCISCVS: *Multis equidem, beatissime pater, vndique arietibus ex Hispania oppugnabar, urgebarque precibus, ut Aluaro filio, id beneficium abs te impetrarem: verum, ut quod res est, dicam, ad hanc diem id abs te postularem, imperare mihi non potue. Nam si ius aequumque postulat filius, mea nihil opus apud te deprecatione; sin petit iniquum, rogare meum est, ne secundum illum sententiam pronuncies, neue indulgenter cum illo agas: ut & impresens etiam atque etiam rogo. si enim is sum, qui esse debeo, maiorem rationem religionis, tuaeque dignitatis habeam necesse est, huiusque adeo Apostolicae Sedis existimationis, quam emolumentum: quod quidem commodum, publico cedat, communique bono, oportet.* Recreatus incredibiliter Pius prudenti FRANCISCI responso, iudicium, mentemque laudauit. *Quid igitur faciendum censes,* inquit. Hic FRANCISCVS: *Duo eandem ambiunt sponsam, eodem cognationis vinculo astricti: alter propius sorbinus, patruus alter: uterque a Sede Pontificia gratiam supplex postulat. Et quoniam iudicium, requiris meum, equidem in ea sum sententia, e re sponsae fore, liberam illi optionem relinqui, ut utri nubere malit, pace tua, nubat in Domino. Quo fiet ut utriusque facias satis, & illa quem elegerit, coningent nanciscatur.* Obstupuit ad haec Pontifex, hominis prudentiam, praedicans: dissensit hic tamen ab illo; secundum Aluarum ex aequo & bono pronuncians, vti bona cum venia sororis filiam in matrimonio haberet: hoc addito elogio. Sede pontificia dignum videri, ut qui praeclaram ei operam adhuc nauasset, eius ratio ha-

haberetur: quique DEI amore, titulis se se omnibus, liberorumque adeo amore, & cura abdicasset, eorum tutelam Pontifex susciperet. Profuit itaque durus is parentis animus Aluaro amplius, DEO ita iubente, quam si parens supplex id postulasset. Nobis item, qui in eadem familia sumus, domesticum reliquit exemplum, oportere nos, a rerum humanarum sollicitudine liberos, in DEVM, cui cura est, eritque de nobis, amorem traducere.

De pietate, morumque facilitate.

C A P. V I I.

RECTE laudat D. Hieronymus Exsuperium, Tolosae Textosagum Episcopum, quod ieiunaret ipse, ciboque demerso suo, suum defraudans genium vnciatim parceret, ut alios famelicos aleret: cruciabaturque aliorum potius, quam sua inedia. Idem FRANCISCO vsu venit, qui in se rigidus erat, & seuerus; in alios blandus, ac facilis: nihil ut sibi ignosceret, alijs omnia. Parentum caritatem, ut diximus, non exstinxerat; sed carnis, & sanguinis amorem, diuino illo, & coelesti permutarat. Minus quidem erga affines blanditijs utebatur, tamen si quid, salua Religione postularent, qua consolando, qua re, consilioque iuuando, benignum parentem experti sunt: vti frustra nunquam eius operam desiderarint. Eximia vero illius in aegrotos pietas exstitit, nihil ut deesse illis eorum, quae medici requirerent, patere-

*Epist. 4. ad
Rust. Mon.*

pateretur. Socij omnes probe norant, tuto in illius aures & finum deponi omnia, quae cruciarent: moestitiamque detergere libenter solerere, siue corporis morbis, siue animi, laborarent. Neque importunos se futuros, aut molestos metuebant. Nec, ut plerique solent, de temporis angustijs exoptulaturum.

Ex hac morum ifacilitate, mos illi natus, ut nihil aspere imperaret: *Hoc facio: vel Illud cura.* Sed hisce blandicijs delinitos, sic appellabat: *Fac quaeso illud DE I amore. Auderesne illo, valetudine salua, proficisci? Valesne, ut in missionem Euangelicam pergere queas? Commodum ne tibi erit doctoris titulum tueri, huius vel illius artis? vel sic. In mentem mihi venit, hoc tibi munus imponere: sed animi tui sensum explorare prius libuit.* Id genus officij, promptos alacresque expertus est magis. Si quem angere animo, cruciarique comperisset, omnes ingenij neruos intendere, qua re potissimum, in partem laborum veniret, onus subleuaret, consolationemque posset pius parens adferre.

Si quis humanitus lapsus, impegisset in re leui, nihil acerbius eloqui solitus, hoc tantum: *Ignoscat tibi DEVS, sic te sanctum videam frater: quomodo dictum factumue illud abs te?* Sin grauius deliquisset, ad se arcessitum blande compellare, nihil tamen impunitum relinquere: parentis optimi simul & medici, officium functus. Crimen itaque referre, petere ut poenitentia ductus respiscat. Paratum se se in poenae partem, licet culpae affinis non esset, venire. Ut libro secundo demonstratum est. Hoc caritatis signo pietatisque, quod sibi propositum erat, facile consequebatur, ut ad meliorem frugem suos ab erratis reuocaret. Illud identidem vsurpans: *Facilitate nihil esse homini melius, atque clementia: & omnia prius consilio experiri, quam armis, sapientem oportere.* Post illa, si mores, ingeniumque mutasset in melius, qui deliquerat
sum-

summa praeteritorum errorum obliuio erat. Quae etiam virtute Ignatium ceteris praestitisse accipimus.

Dicere solebat, qui DEVM ducem sequeretur, eum oportere non vnum sibi caput, binos oculos, manusque attribuere, sed plurima membra cum ceteris habere communia. Amicorum enim communia (aiunt) esse omnia. Quo fieret, ut in communi calamitate, sensum doloris ad se quoque pertinere existimaret. Sic fore, ut vnus omnes corporis membra essent: & quod de se Apostolus ait: *Quis infirmatur & ego non infirmor? Quis scandalizatur, & ego non uror?* Iter ingressurus, comiti negocium dabat, ut de tenui viatico, quemuis medicum obuium, indotatum abire ne sineret: ea tamen moderatione adhibita, ut a mendico etiam profectam eleemosynam, appareret: nisi si quae grauior incideret necessitas, quae lege circumscribi non deberet. Si nihil quod alijs largiretur suppeteret, animo laetus, quod sponte inopiam esset amplexus, mente haec agitabat, ferebatq. *Si esset, quam libenter tibi donarem?* Haec vero gratior DEO, qui corda scrutans hominum, donantis animo munera metitur, eleemosyna est: cum quis inops a rebus, animo tamen hilari, ac benefico, dare paratus est amplissima; quam si diues donum, frigide tamen, offerat

Cum singulari omnes caritate complecteretur, tum eos potissimum, qui de fama illius calumniando detraherent. Illos enim bene de se mereri affirmabat, quod ne quid prudens admitteret, reprehensione dignum, redderent cautiorem. Sic enim sapientes olim homines iudicarunt, magnas ex inimicis vtilitates capi & posse, & debere. De his ipsis, nunquam sequius loqui auditus est; immo honorifice de ipsis sentire & praedicare solitus; quin & detrahi de illorum existimatione praesens, si adesset, nunquam sinebat: illa fere familiariter adhibens. *Recte ille a se factum existimat. Zelus non est*
impro-

improbatus. vel sic: Maiora debentur peccatis meis supplicia: Si quid errant veniam illis à DEO precor. Incredibile vero memoratu est, fronte quam serena appareret, cum male, aliorum, non suo vitio, audiret, vt quasi media in tempestate portum tenere videretur. Nec verbis tantum erga inimicos officiosus erat, sed & beneficijs, cum res daret, illos frequenter obstrinxit. Eius rei exempla colligere plura queam, sed ne quem laedere prudens videar, neue nominare cogar eos, qui hostiliter in eum incurrerunt, calumnijsq. vexarunt, supersedebo.

5 Lis illi erat, non de tribus capellis, Ducis etiamnum titulum gestanti, cum Francisca nouerata: quam litem persequi, salua religione, ne bonis heredes fraudasse ignauia videretur, & iure experiri coactus, lite tandem cadens, tantum abfuit, vt moleste FRANCISCVS tulerit, rem sibi abiudicatam, vt etiam hilari fronte, summam animi constantiam, atque adeo laetitiam ostenderit: & vt amitae narrabat, gratiam iudicibus habuerit. Nouercae enim consultum potius, quod eam coleret, quam sibi cupiebat. Tali, tantaque iudicij praestantia iuuenis adhuc, nullis sacris initiatus, fuit, vt caritatem, tranquillitatemque animi, Fortunae bonis omnibus anteferreret. Laynes Praepositus generalis, ad omnes Hispaniae Prouincias litteras dederat, nomina perscriberent, quibus eam DEVS mentem daret, vt, vel apud Indos, vitam in Euangelij praedicatione profundere parati essent: vel in Europa, prima Latinae linguae elementa pueros docere, non erubescerent. FRANCISCVS, cui tum commissa Hispania, etsi legibus istis solutus esset, sua tamen manu Layni scripsit, hanc animi testificationem, tabulis consignatam, optare sese pro CHRISTI nomine apud Indos sanguinem fundere, caputque periculis obijcere. Orare itaque bona illius venia vt liceret,

in

in eam expeditionem proficisci: precibusque ad DEVM fufis, hanc illi voluntatem promoueret.

De prudentia eiusdem. C A P. VIII.

IVINAE, non humanae Prudentiae vnum instar omnium argumentum hoc est: excelso FRANCISCVM animo bonis Fortunae, titulisque omnibus nuncio remisso, sponte, Christianam inopiam esse sectatum. Prudenter nimirum iudicabat, caduca haec atque inania, quae sub aspectum cadunt, pro nihilo ducenda, libenterque aeternis permutanda. Quam quidem caelestem sapientiam, mens hominis caligine hebetata, & tenebris obducta, nisi fidei lumen, DEI munere concessum accedat, perspicere minime potest.

Si qui Societati nomen dare vellent, minimisque, vt fit initio, vrgerentur, quo minus se totos addicarent, largiri illis minuta, funemque concedere, salua tamen religione, & commodi spe maioris, solet: gnarus futurum, vt tempore ipso exilia illa, & parua, (quae tamquam moles immensas, obijcere Daemon mentibus soleat, vt salutis res minus procedat,) veluti nebulae sole, dissiparentur. Huius rei documenta haec habeo. Nobilis illustri loco in Hispania natus, a DEO quidem vocatum se, vt Societati aggregaretur, ad FRANCISCVM retulit; vna tamen re impediri ac deterreri, quod sine famulo, qui vestibus, calceisque eum spoliaret, indueretque, se commode viuere posse negaret. Ad haec FRANCISCVS: Si nihil moratur aliud, recipio daturum vnum e Socijs, qui seruiat, & quidem promptius, quam mercede conducti. Vix octauum iam diem opera illius vsus, facti poenitens, erubuit: Socijs

Aa

mini-

ministrare ipse coepit, pedes osculari, & veniam precari, seruum se omnium appellans.

2 Alter item domi nobilis, vnam sibi rem in Societate arduam ratus, recens, vt consueuerat, quotidie indusium non mutare. Annuit FRANCISCVS. *Indusium*, inquit, *cum voles accipies, ne ea te res à perfectæ vitæ cursu impediât*. Nec longius factum est, erubuit & ipse factique puduit, quod inania illa in delicijs habuisset. Mox molle indusium, cilicij asperitate mutauit, & ad extremum vsque durauit diem.

3 Sacerdos item, non vulgari cruditione, cum belle domi suae agitaret, ampleque habitaret, Septimancae Sociorum numero adscriptus, angustas tironum cellulas contemplatus, animo angî, ac debilitari coepit. Cognito FRANCISCVS, quod res erat, amplissimum Collegij domicilium illi attribuit: hoc amplius, domestica supellectile vt eum passus est: sic breui angustum hominis animum superauit. Consilij enim post non diu, puduit, piguitque, cubiculoque digressus, cellam occupauit angustam, Paupertatemque praecipue religiose seruauit.

4 Illud in primis studiose cauit FRANCISCVS, ne missiones fusciperent Euangelicae praedicationis, Collegijque fundamenta iacerent, nisi quorum singularis esset, probataque pietas. Vt enim aedium fundamenta, ita & rerum omnium principia, in quibus sint reliqua, permagni interesse aiebat, a quibus iacerentur. Dicere itaque solitum ferunt, eas demum missiones sibi placere, quae moerorem adferrent; quod familiaritate tum priuaretur, optimorum Sociorum. Vtrisque vero illud in primis negocij dabat, vt quot, quantaque negotia vrgerent, orandi tamen studio nunquam abstinere: neue precationem, animi partum, scientes, prudentes omitterent.

Ad

Ad studia quod attinet, commune hoc illi cum Ignatio iudicium fuit, nemini Sociorum fas esse, nouas, peregrinasque sententias tueri: nec id in Theologia, optimarum artium regina duntaxat cauendum, vbi maiore animorum periculo peccatur, sed etiam in philosophandi ratione tenendum, existimabat. Qui enim hic auderent inaudita, praeterque omnium opinionem sententias defendere, eos in grauioribus disciplinis, idem aufuros aiebat.

Concionatoribus Socijs, auctor idem exstitit, scriptoque consilium mandauit, spiritum in concionando adhiberent, dicendique vim, & audientium corda permouerent. Non ad inanem pompam, ingenijque ostentationem orationem componerent. Sacrorum Antistitas, & Principes caute, prudenterque tangerent. Si quid reprehendere necesse haberent, dolore se id facere coactos, non ira, aut odio adductos, ostenderent: illo enim vel ferreum animum molliri; his etiam irritari auditores. Suo id exemplo confirmabat, *cum enim acriter vitia reprehenderem*, inquit, *me ipse obiurgare videbar*. Quo fiebat, vt maiori impetu dicerem, & ad misericordiam alios incitarem.

Pestilentia grassante in aliquot Italiae, atque Hispaniae Pronincijs, consultus a Societatis Patribus FRANCISCVS, quid, tanto in communi discrimine, facto opus videretur, vt & caritatis ratio haberetur, nec funditus morte Collegia, exhaurirentur. Hanc ipse rationem inijt, excogitauitque salutarem. Nomina ad Rectores singulos referrent ij, qui communi se reipub. commodo deuouerent. Ex his, dilectu habito, ij tanquam in statione milites praesidio relinquerentur, qui & vitae sanctitate praestarent, firmaque essent valetudine; animoque celsiore praediti: minore ad haec Societatis iactura periculis obijcerentur. Hos a

A a 2 cete-

ceteris segregatos, proximorum salutem incumbere voluit. Quo factum, ut multi perdurarint, operamque nauarint gnauiter in Hesperiae vtriusque prouincijs, ubi pestis vrbes tum populabatur: magna laboris patientia, ciuium etiam admiratione, & Sociorum qui interierunt non exiguo praemio. Martyrum enim in numero etiam habitos, qui caritatis hoc munus recte obirent, in Romanis Martyrum Fastis, & Eusebio legitimus.

Martyrol.
28. Febr.
Euseb. lib.
9. cap. 20.

- 5 Fratres, quos *Coadiutores* vulgo appellamus, DE I sapientes, FRANCISCVS appellare consuevit, qui morum simplicitate, humilique obedientia, & pie orarent, & domestica officia probe obirent. Gnarus DE VM precantibus illis ea suggerere plerumque solere, quae mundi sapientes e libris haurire non possent.
- 6 Qui ceteris praeessent, dicebat non vna omnes qui parerent, regula metiri oportere: se bonos milites imitari, qui pro fistulae captu, machinam illam bellicam, sulphureo puluere implent, ne diffiliat.
- 7 Cum humanitus lapsum aliquem narrarent, de quo minimum metuebatur, se ipse tacite explorans, & imbecillitatis humanae conscius, vulgatum illud in ore habebat, *Homo sum, humani à me nihil alienum puto.*
- 8 Consultus a Patribus Collegij, qui etiam eleemosynis alerentur, a diuite quidem illo, sed qui male audiret, recte acciperent. Ad haec ille. Etiam Prophetam, & Paulum Heremitam a coruo quotidie alimentum accepisse: ne dubitarent igitur sese a DEO pasci, corui opera. His enim eleemosynis, & precibus, ut solet, a DEO bonam illi ad respiscendum mentem datum iri: ut è coruo, carniuoraque aue, columba tandem euaderet.
- 9 Mirabatur eos qui quantum alijs de honore in salutando detraxerint, tantum sibi arrogent, vindicentque: eaque

eaque re magni videri velint, cum ieiune alios appellarent, quibuscum certare officijs oportebat. Hinc odia, rixae, detractatio, oriuntur: violatur amicitia. Modum itaque titulis statuendum, ne tot odia nascerentur: ut mercibus precium, in bene constitutis rebus publicis solet, iudicauit. Ipse vero minime restrictus in titulis dandis fuit, immo perliberalis, & benignus, si quem his palatij fumis delectari intelligeret. *Si peccandum (inquit) alterutram in partem est, in exsuperantia, quam si quid detraham, offendere malo.*

Socius quidam, imprudenter triclinium nudus ingressus erat, ut in se ipse flagellis faeuiret, Beati Francisci, exemplum, credo, imitari studens. Noster, non iniuria, moleste tulit, poenamque irrogauit: Cassiani illud repetens. *Sanctorum quaedam miranda esse facta, non imitanda.*

Dicere solebat, Religiosorum hominum vitam, Crucem esse perpetuam, atque Martyrium: quod vincere quotidie seipsum necesse quis habeat, & perpetuo obtemperare, ex voto debeat. Viderent itaque maiores, onera temperarent, subleuarentque: neue noua excogitarent: pro viribus cuiusque onus imponerent, Sacerdoti administrandi Collegij, ad tempus, negocium dederat. Qui cum remisse ageret, ratus breue id tempus fore: non admodum itaque laborandum. Indignatus, FRANCISCVS acriter reprehendit. *Sic, inquit, vel paucis diebus Societatis res geri debet, quasi perpetuum munus esset. Nocet enim, qui frigide res administrat, ut vel temporis momento per negligentiam amittatur, quod multis retro annis, sudoribusque partum est.* Vel militia verum id esse docet, amissis breui vrbibus, quae longo temporis obsidio captae, in potestatem venerunt.

De animi candore, ceterisque virtutibus.

C A P. I X.

VRE Ambrosius pro funere laudauit in Satyro fratre Prudentiam, sed ingenij candore, morumque simplicitate eximiam: qui de alijs nihil finistrum suspicaretur. Eadem FRANCISCI laus propria, qui serpentis

prudentiae, columbae simplicitatem ex CHRISTI praeepto, adiecit: facilitatemque grauitate temperauit. Non illum fugiebat, aliter mundi sapientes iudicare solitos: calliditate nimirum Prudentiam constare. Praestantior tamen ea virtus, atque perfectior, quae candore simul, & simplicitate conditur.

1 Ne quid igitur secius de alijs suspicaret, animo suo imperarat, impetratque. Irrepere itaque fallum de quoquam iudicium, non sinebat. Abditos esse hominis recessus, atque latentes: varias item cordis latebras, proinde difficile animum cuiusque cognosci, & temere plerumque damnari. Quare non temere de alijs iudicium ferendum. Falli enim nos saepe, errare, ac decipi iudicando. Tutissimum videri, bene de omnibus existimare, ac loqui: errata vero aliorum, in bonam partem accipere, rapere, & quoad liceat, excusare:

2 Affirmabat, falli se aliorum opera malle, quam temere suspicari: quo fiebat, vt fallerent eum non raro, qui fictam pietatis speciem praeferrerent. Quae quidem virtus, eo magis in FRANCISCO admiranda: cum, quod in aula, vbi callide omnia geruntur, compositaeque dicuntur, a teneris educatus esset: tum, quod magistratus gesserit, & Prorex iudicia tractarit, probeque nosset dolos filiorum saeculi huius. Candorem tamen
vsque

vsque eo retinuit, vt vera placerent omnia; falsa displicerent. Dicere solebat, & illud Tragici, veritatis simplicem esse orationem; non fucatam, non ad gratiam compositam, artisque expertem: fallere nolle, sed ex suo animo, virum bonum, candide omnia metiri. FRANCISCI talis erat oratio, vt cum re ipsa, aiens, negansque consentiret: & sicum, vt veteri verbo dici solet, sicum appellaret. Longum esset, caedijque plenum, ire per singula virtutum genera. Nam de Castitate quid attinet dicere? cum adolescens etiamnum, matronas nobiles officij gratia inuisurus, cilicij lorica corpus munire consueuerit, & illibatum Virginitatis florem, ad matrimonium, vt libro primo demonstratum est, attulerit. Post Societati iam adscriptus, nunquam se à mulieribus, ne à filia quidem Lermae Comite, cum forte in eius aedibus, articulari morbo decumberet, tumentes pedes contractari passus est. Seueritatem, facilitatemque ita temperauit, vt seueritas facilis; & contra, facilitas seuera, cum res posceret, videretur. Taceo in concilijs dandis maturitatem, & prudentiam: tolerantiam in aduersis: in negotijs susceptis constantiam: animi denique in contemptu rerum humanarum magnitudinem: ceterasque virtutes, plane heroicis. Vnum hoc addam, gratum, memoremque diuini beneficii semper existisse, quod in Societatis familiam aggregatus esset, cuius nomine, quotidie DEO gratias agebat: illud etiam interdum vsurpans. Si, vt vina gustatu, ita & Religiosorum status probari posset, quiuis dynasta, dulcedine liquoris diuini ebrius, Religiosorum se in familias cupide daret; sed quia gustari suauitas non nisi longo post tempore queat, eo fit, vt plerique asperitate territi refugiant. Faxit ille animorum parens, vt hoc vitae virtutumque exemplar, nobis ad imitandum propositum, moribus constanter exprimamus.

F I N I S.

Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page.

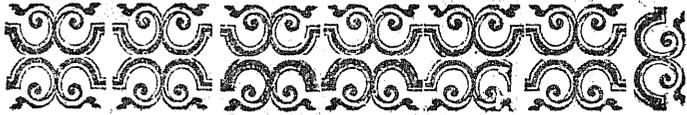
*Ego Claudius Aquaiua, Societatis IESV
Præpositus Generalis vitam P. Francisci Borgiæ
Societatis IESV Præpositi Generalis tertij,
quatuor libris comprehensam à P. Andrea Schot-
to, eiusdem Societatis Sacerdote : à quatuor nostræ
Societatis Theologis recognosci mandavi ; quam
cum illi approbauerint, probo etiam, ut possit im-
primi, si ita placuerit Reuerendissimo Domino
Vicegerenti, ac Reuerendissimo Patri Magistro
Sacri Palatij. Datum Romæ, die vigesimo se-
cundo mensis Februarij, Anno Domini Millesimo
Quingentesimo Nonagesimo sexto.*

Claudius Aquaiua.

pag.	lin.	errata	corrigere
8	16	alix	Alex, vt 136. 26.
12	9	plā nam	plenam
17	13	regum se maximo.	regum maximo.
18	8	admirationē	admirationem
	10	Cras, inquit	<i>dele duo verba, alia littera</i>
19	9	quam e vita	quo vita
	12	trecesimo	tricesimo
23	4	accederet	accideret
	6	secum tri	secum actum tri
	9	longior	longioris
	17	aetia	Bactica
24	25	Hinc	Hic
	28	fractō	factō
26	4	nudum	nudam
	5	continentur	continenter
28	2	pulcritudinem	pu'critudinemque
29	14	ecclesia	ecclesiae
32	7	abierent	abigerent
33	5	byssenis	bislinis
36	3	suggererent	suggereret
	5	vt intendit	<i>dele, vt</i>
37	2	ieiunium	ieiunum
38	11	affexam	attexam
39	16	quo cuius	quo citius
40	22	Theologiam	Theologiae
52	32	audire	audiri.
55	14	pompolenam	Pompelonam
	25	Ognetum	Ognatum, vt 70. 21.
59	25	rogata	rogatu
64	30	concionatus	concionatur
65	2	hebdomadae	hebdomada
66	22	diurnis	diuinis
70	29	faceret	facere
72	16	reliqua	reliquam
	33	lustraret	lustraret
83	9	obstitas	obstitas
	29	resileret	resiliret
89	5	generos	genetosos
91	34	Colligum	Collegium
93	2	ob comissā atq. illa atq. ob commissam illi	
	20	principum	principium
94	29	se bonis	te bonis
97	34	marure sic	mature sic
99	34	defendendum	defendendam
100	2	fere, aditi	ferre, aditi
	34	instruendis	instruendos
101	2	principis	Prouincijs
	13	augebatur	augebatur
	14	terra	terrae
102	14	Aethiopiae	Aethiopia.

pag.	lin.	errata	corrigere.
104	5	Iaponam	Iaponiam
110	4	exsilens	exsilens
	34	emenfi	emenfis
117	21	suam	sua
125	19	fuerant	fuerunt
128	28	sic Indorum	<i>dele, sic</i>
133	22	ferre	ferri
	22	lucuit, quando	licuit, quanta
134	23	imperant	<i>deleatur</i>
135	10	Sulamina	Salamina
	15	sic	hic
140	33	amplectare	amplectere
141	11	animiq;	animoque
142	5	ingressus	ingressis
	1	esse	esset
	32	Roma	Romam
150	13	elationis	<i>adde, vitium</i>
152	9	descendere	discedere
157	33	calceos oues	calceos nouos
	34	atterrens	atterens
159	20	potuaris	potiaris
160	1	noctesq;	dies noctesque
	19	curabit	curabis
	27	delectanti	delectari
	37	-cia se sent	-cie essent
162	16	solus	salus
163	6	reducerit	reduxit!
	23	ceterum	ceterarum
164	13	praerberēt supeditarēt	-ret-ret
165	11	tantum	tantam
167	24	forte	forte
168	11	tamen	tandem
	26	nisi Dei	nisi Deo
170	2	expertum	expensum
172	2	suspectam	suspectum
	22	hostemq.	hostem
174	15	velletretque	vellicaretque
176	21	dum de diuinis	dum diuinis
	31	perturbationis	-nes
181	17	Textofagum	Rectofagum
	21	cruciabaturque	crucieturque
182	15	officij	officijs
183	13	indotatum	indonatum
185	19	addicarent	addicerent
187	15	Antistitas	Antistites
188	17	se bonos	sed bonos
189	3	detraatio	detraatio

Cetera quibus facile corrigeret.

Regestum.

* ABCDEFGHIKLMNOPQR S
TVXYZ Aa Bb.

Omnia sunt folia, præter B b, semifolium.

